

O P V S C V L A

A R C H Æ O L O G I C A

IZDAVAČ / PUBLISHER

ARHEOLOŠKI ZAVOD FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY, FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES, UNIVERSITY OF ZAGREB

IZDAVAČKI SAVJET / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Rajko BRATOŽ (Ljubljana), Andreas LIPPERT (Wien), Juraj PAVUK (Nitra),
Guido ROSADA (Padova), Elisabeth WALDE (Innsbruck), Nives MAJNARIĆ-PANDŽIĆ (Zagreb),
Petar SELEM (Zagreb), Tihomila TEŽAK-GREGL (Zagreb), Marin ZANINOVIĆ (Zagreb)

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNICI / EDITORS

Helena TOMAS & Domagoj TONČINIĆ

UREDNIŠTVO / EDITORIAL BOARD

Helena TOMAS, Domagoj TONČINIĆ, Rajna ŠOŠIĆ, Dino DEMICHELI, Iva KAIĆ
svi iz Zagreba / all from Zagreb

GRAFIČKO OBLIKOVANJE / GRAPHIC DESIGN

Miljenko GREGL

ADRESA IZDAVAČA / ADDRESS OF THE PUBLISHER

Arheološki zavod Filozofskog fakulteta
Department of Archaeology, Faculty of Humanities and Social Sciences
10000 ZAGREB – CROATIA
I. LUČIĆA 3 – P.O. BOX 171

TISAK / PRINTED BY

AKD d.o.o.

RAČUNALNI PRIJELOM / COMPUTER LAYOUT

Ivana SUDAREVIĆ & Boris BUI for FF-press

LEKTOR / LANGUAGE EDITOR

Ivan MARKOVIĆ

PRIJEVOD NA ENGLLESKI / TRANSLATION TO ENGLISH

Edward Bosnar, Apostrof d.o.o.

GODIŠNJAK / ANNUAL

NAKLADA / ISSUED

600 primjeraka – 600 copies

Izdavanje časopisa novčano podupiru

MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I ŠPORTA REPUBLIKE HRVATSKE i MINISTARSTVO KULTURE REPUBLIKE HRVATSKE

Publishing of the journal financially supported by

MINISTRY OF SCIENCE, EDUCATION AND SPORTS OF THE REPUBLIC OF CROATIA and
MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF CROATIA

Službena kratica ovoga časopisa je *Opusc.archaeol. (Zagreb)* / Official abbreviation of this journal's title is *Opusc.archaeol. (Zagreb)*

URL: www.ffzg.hr/arheo/opuscula

Dostupno na / Available at Ebsco Publishing (www.ebscohost.com)

Tiskano 2010. / Printed in 2010

O P V S C V L A

ARCHÆOLOGICA

2010

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
FACULTY OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES,
UNIVERSITY OF ZAGREB

RADOVI ARHEOLOŠKOG ZAVODA
PAPERS OF THE DEPARTMENT
O F A R C H A E O L O G Y

SADRŽAJ

CONTENTS

<i>Klara BURŠIĆ-MATIJAŠIĆ</i>	BALE I KERAMIČKI MATERIJAL IZ PALAČE SOARDO-BEMBO (ISTRAŽIVANJE 2000. – 2003.) BALE AND THE POTTERY FROM THE SOARDO-BEMBO CASTLE (RESEARCH, 2000-2003) <i>Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper</i> _____	7
<i>Saša KOVAČEVIĆ & Tomislav HRŠAK</i>	PRILOG POZNAVANJU NASELJENOSTI VIROVITIČKE PODRAVINE TIJEKOM STARIJEGA ŽELJEZNOG DOBA A CONTRIBUTION TO UNDERSTANDING HUMAN SETTLEMENT IN THE VIROVITICA PODRAVINA DURING THE EARLY IRON AGE <i>Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper</i> _____	37
<i>Iva KAIĆ</i>	ČETIRI INTAGLIA S GARDUNA U MUZEJU CETINSKE KRAJINE FOUR INTAGLIOS FROM GARDUN IN THE CETINA TERRITORIAL MUSEUM <i>Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper</i> _____	115
<i>Sanja IVČEVIĆ</i>	DIJELOVI VOJNIČKE OPREME IZ GARDUNA U ARHEOLOŠKOM MUZEJU U SPLITU COMPONENTS OF MILITARY GEAR FROM GARDUN IN THE ARCHAEOLOGICAL MUSEUM IN SPLIT <i>Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper</i> _____	127
<i>Marko SINOBAD</i>	JUPITER I NJEGOVI ŠTOVATELJI U SVJETLU EPIGRAFSKIH IZVORA NA PODRUČJU HRVATSKE JUPITER AND HIS WORSHIPERS IN THE LIGHT OF EPIGRAPHIC SOURCES IN CROATIA <i>Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper</i> _____	145
<i>Julijana VISOČNIK</i>	NAMES ON CELEIAN INSCRIPTIONS IN NUMBERS AND TABLES – A COMPARISON BETWEEN TOWN AND AGER <i>Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper</i> _____	229
<i>Nikolina URODA</i>	PRILOG POZNAVANJU RANOKRŠĆANSKE CRKVE NA LOKALITETU BIČINA U POLAČI A CONTRIBUTION TO UNDERSTANDING THE EARLY CHRISTIAN CHURCH AT THE BIČINA SITE IN POLAČA <i>Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper</i> _____	241
<i>Krešimir FILIPEC</i>	SREDNJOVJEKOVNA KERAMIKA S LOKALITETA BORINCI-CRKVIŠTE-CRNI GAJ 1961. MEDIEVAL POTTERY FROM THE BORINCI-CRKVIŠTE-CRNI GAJ SITE DISCOVERED IN 1961 <i>Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper</i> _____	255

<i>Daria LOŽNJAK DIZDAR</i>	MAREK GEDL, <i>DIE LANZENSPITZEN IN POLEN, PRÄHISTORISCHE BRONZEFUNDE, ABTEILUNG V, BAND 3, MAINZ, 2009, 127 STR., 60 TAB.</i> MAREK GEDL, <i>DIE LANZENSPITZEN IN POLEN, PRÄHISTORISCHE BRONZEFUNDE (ABTEILUNG V, BAND 3), MAINZ, 2009, 127 PP., 60 PLATES</i> <i>Recenzija / Review</i> _____	285
<i>Mirjana SANADER</i>	NENAD CAMBI, <i>SARKOFAZI LOKALNE PRODUKCIJE U RIMSKOJ DALMACIJI OD II. DO IV. STOLJEĆA, KNJIŽEVNI KRUG, SPLIT, 2010.</i> NENAD CAMBI, <i>SARKOFAZI LOKALNE PRODUKCIJE U RIMSKOJ DALMACIJI OD II. DO IV. STOLJEĆA. SPLIT: KNJIŽEVNI KRUG, 2010</i> <i>Recenzija / Review</i> _____	289
<i>UREDNICI / EDITORS</i>	UPUTE ZA SURADNIKE ČASOPISA <i>OPUSCULA ARCHAEOLOGICA</i> INSTRUCTIONS FOR CONTRIBUTORS TO THE JOURNAL <i>OPUSCULA ARCHAEOLOGICA</i> _____	297

Marko SINOBAD

JUPITER I NJEGOVI ŠTOVATELJI U SVJETLU EPIGRAFSKIH IZVORA NA PODRUČJU HRVATSKE

JUPITER AND HIS WORSHIPERS IN THE LIGHT OF EPIGRAPHIC SOURCES IN CROATIA

Izvorni znanstveni članak / Original scientific paper

UDK / UDC: 904(497.5):292.21“652”

930.271:7.046.1“652”

Primljeno / Received: 23. 2. 2009.

Prihvaćeno / Accepted: 16. 8. 2010.

Marko Sinobad
Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
Runjaninova 2
HR-10000 Zagreb
marko.sinobad@min-kulture.hr

U ovom radu analizirana su 224 objavljena epigrafska spomenika s područja Republike Hrvatske u kojima se pojavljuje Jupiterovo ime. Od tog broja 149 ih potječe s područja provincije Dalmacije, 13 s područja italske X. regije, 36 s područja provincije Gornje Panonije i 26 s područja provincije Donje Panonije. Gotovo svi analizirani natpisi posvetnog su karaktera. Oni ukazuju na kompleksnu prirodu Jupiterova kulta i bilježe 23 različita epiteta koja stoje uz njegovo ime. Kult vrhovnog Jupitera bio je najrasprostranjeniji rimski kult u provincijama. Uz taj postojali su i drugi, manje popularni Jupiterovi kultovi sinkretističkog karaktera. Glavni gradovi provincija i regija bili su epicentri iz kojih su se ti kultovi širili po manje urbaniziranim područjima. Analizirani epigrafski spomenici bilježe imena 210 osoba koje se mogu dovesti u izravnu vezi s Jupiterovim kultovima prakticiranim u antičko doba na području Hrvatske.

Ključne riječi: Hrvatska, Jupiterov kult, kult vladara, sinkretizam, žrtvenik, epigrafija, imperijalizam

This work contains an analysis of the 224 published epigraphic monuments from the territory of the Republic of Croatia in which Jupiter's name appears. Out of this number, 149 are from the territory of the province of Dalmatia, 13 from the Italian Regio X, 36 from the territory of Pannonia Superior and 26 from Pannonia Inferior. Almost all analyzed inscriptions are dedicatory in character. They indicate the complex nature of Jupiter's cult, and 23 different epithets accompanying his name have been recorded. The cult of Jupiter Optimus Maximus was the most widespread Roman cult in the provinces. There were additionally other, less popular Jupiter cults that had a syncretic character. The capital cities of the provinces and regions were the epicentres whence these cults spread to less urbanized areas. The analyzed epigraphic monuments record the names of 210 individuals who can be directly connected to Jupiter's cults as practiced in Antiquity in Croatia's territory.

Key words: Croatia, cult of Jupiter, cult of the ruler, syncretism, altar; epigraphy, imperialism

UVOD

Rimski imperijalizam značajno je utjecao na promjenu kulturnih prilika na području Ilirika. Početak

INTRODUCTION

Roman imperialism exerted considerable influence on changes in cultural circumstances in the

romanizacije označile su povremene vojne koje su rimski konzuli vodili protiv ilirskih plemena tijekom prva dva stoljeća prije Krista te rimski trgovci koji su u Ilirik dolazili trgovati s lokalnim stanovništvom. Međutim vidnijih učinaka u romanizaciji nije bilo sve do konačnog vojnog i političkog podčinjavanja lokalnih zajednica. Stanovništvo Ilirika na to je bilo privoljeno ognjem i mačem rimskih legija. Kad se Ilirik našao čvrsto u kandžama rimskog orla, uslijedila je vidna preobrazba tamošnjih političkih, društvenih i kulturnih prilika. Romanizaciji je najviše bilo izloženo stanovništvo gradova koje je rimska vlast izabrala za sjedišta svog upravnog sustava i gdje se koloniziralo brojno stanovništvo iz ostalih romaniziranih dijelova carstva. Tekovine rimske kulture iz tih središta preuzimalo je stanovništvo i drugih manjih naselja. Postupno je sve veći broj peregrinskih naselja stjecao obilježja i statuse rimskih gradova. Što je naselje bilo udaljenije i lošije povezano s rimskim središtima, to je proces njegove romanizacije bio sporiji.

O opsezima romanizacije određenih naselja i područja danas nam najviše svjedoče ostaci materijalne kulture. Nastojanjem središnje rimske vlasti i lokalne elite, koja je prva prihvatila rimski habit, u provincijskim je mjestima pokrenut proces izgradnje javnih građevina kao najvidnijeg obilježja romanizacije. Kolika se važnost u to vrijeme pridavala javnim građevinama, lijepo svjedoči Vitruvijevo (I, 2) obraćanje Augustu, u kojemu se kao posebna vrlina ističe vladarova briga da rimska vlast izgradnjom javnih zgrada dobije veći ugled. Javne zgrade koje su se po uzoru na rimsku arhitekturu gradile u provincijama bile su svojevrsno oličenje rimske vlasti. Romanizacija provincija oličena je i izgradnjom ostale urbanističke i prometne infrastrukture.

Rimska arhitektura i prisutnost romaniziranoga stanovništva iz drugih dijelova imperija – u vrijeme ranoga principata ponajviše s područja Italije – neizbježno su uveli lokalno stanovništvo u proces prihvaćanja rimske kulture. Romanizacija je bila neizbježna na putu integriranja i afirmiranja pojedinca ili zajednice u novostvorenom društvenom poretku. Za taj proces bilo je nužno da se zađe i u sferu religije lokalnoga stanovništva. Kako su religijski osjećaji važan dio identiteta svakog pojedinca i zajednice, onaj tko ostvari pristup toj sferi, ujedno ostvaruje moć kontrole i upravljanja javnim mišljenjem. U središtu službene rimske religije nalazio se kult vrhovnog Jupitera i rimskog vladara. Što je Jupiter predstavljao na nebu, to je rimski vladar bio na zemlji. Rimljani su običaj identificiranja vrhovnog boga i vladara preuzeli iz helenističkih monar-

territory of Illyricum. The onset of Romanization was marked by intermittent military campaigns waged by Roman consuls against the Illyrian tribes during the first two centuries BC, and by the Roman merchants who came to Illyricum to trade with the local population. However, there were no very perceptible effects of Romanization all until the final military and political subjugation of the local communities. The population of Illyricum was put down by the fire and swords of the Roman legions. Once Illyricum was firmly in the grasp of the Roman eagle's talons, the palpable transformation of local politics, society and culture ensued. Romanization mostly affected the populations of the cities chosen by the Roman authorities to serve as the seats of their administrative system, which were colonized by many people from other Romanized territories of the Empire. From these centres, the components of Roman culture were assumed by the population of other, smaller settlements. Gradually an increasing number of peregrine settlements acquired the features and status of Roman cities. The farther from and more poorly linked with Roman centres a given settlement was, the slower its Romanization.

Today material cultural remains tell the most about the extent of Romanization in specific settlements and regions. Through the efforts of the central Roman authorities and the local elites, who first accepted Roman customs, the process of construction of public buildings, as the most visible feature of Romanization, commenced. The importance accorded to public buildings is nicely demonstrated by Vitruvius (I, 2) in his address to Augustus, when he emphasized as a special virtue the ruler's concern for the Roman government's enhanced reputation through the construction of public buildings. In their own way, the public buildings constructed in the provinces based on Roman architectural models personified Roman authority. Romanization of the provinces was also reflected in the other urban, and also transportation infrastructure.

Roman architecture and the presence of Romanized people from other parts of the Empire – mostly from the territory of Italy during the early Principate – inevitably drew the local population into the process of accepting Roman culture. Romanization was unavoidable for any individual or community on the way to integration and affirmation in the newly-created social structure. This process also required encroaching into the local population's religious sphere. Since religious feelings are a vital component of the identity of any individual and community, whoever approaches this sphere must simultaneously acquire the power to control and manage public opinion. The

hija (Fears 1981: 68). Na području Ilirika ta je kulturna praksa bila poznata i prije uspostave rimske vlasti. Pojedine političke zajednice u Iliriku preuzele su instituciju vladarskog kulta neposredno iz helenističkoga kulturnog kruga i u lokalnim su prilikama nastavile razvijati određene njegove aspekte. Međutim političkim podčinjavanjem rimskoj vlasti taj je proces bio prekinut, a lokalnom je stanovništvu posredstvom lokalne elite nametnuta rimska kulturna praksa i štovanje rimskog vladara i članova vladarske obitelji.

Sa slabljenjem starih republikanskih institucija, preobrazbom u principat i jačanjem uloge princepsa u rimskoj državi uslijedile su i promjene u državnom kultu Jupitera. U hramu kapitolijskog Jupitera vrhovni su se rimski magistrati u doba republike zavjetovali za dobrobit rimske republike (*vota pro reipublicae salute*), dok su se od Augusta nadalje prije svega zavjetovali za prosperitet rimskog vladara (*vota pro salute imperatoris*). Ritual zavjetovanja na odanost rimskom vladaru, pa samim tim i čitavoj zajednici rimskih građana, omasovljavao se sa širenjem rimske vlasti i jačanjem carske ideologije u rimskim provincijama. Uz državni kult Jupitera, koji je stajao u uskoj vezi s carskim kultom, postojali su brojni drugi neispolitizirani aspekti Jupiterova kulta. U zapadnim provincijama carstva sačuvala su se brojna materijalna svjedočanstva Jupiterova kulta. Sačuvani epigrafski spomenici bilježe više od 200 različitih Jupiterovih epiteta (Bartoccini 1940: 241–246).

GEOGRAFSKA RASPROSTRANJENOST

Ovdje su analizirana 224 objavljena epigrafska spomenika s područja Republike Hrvatske u kojima se spominje Jupiterovo ime. Veći dio njih objavljen je u *Korpusu latinskih natpisa* (ukupno 150 natpisa: 104 s područja provincije Dalmacije, 32 s područja provincije Gornje Panonije i po 7 s područja Istre i provincije Donje Panonije), dok je drugi, manji dio naknadno objavljen u hrvatskoj i inozemnoj znanstvenoj periodici (ukupno 74 natpisa). Gotovo svi objavljeni natpisi posvetnog su karaktera. Aktualni broj zabilježenih ili objavljenih spomenika i natpisa pouzdano je manji od ukupnog broja pronađenih spomenika i sve do detaljne obrade i objave ukupnoga fundusa rimskog epigrafskog materijala koji se čuva u hrvatskih muzejima i zbirkama stvarni broj nije moguće znati. Trenutno su u objavi dva dosad nepoznata Jupiterova žrtvenika: jedan koji potječe s Garduna, a dao ga je podići izvjesni Elije Barbije (*Elius Barbis*), i jedan iz Otišića kod

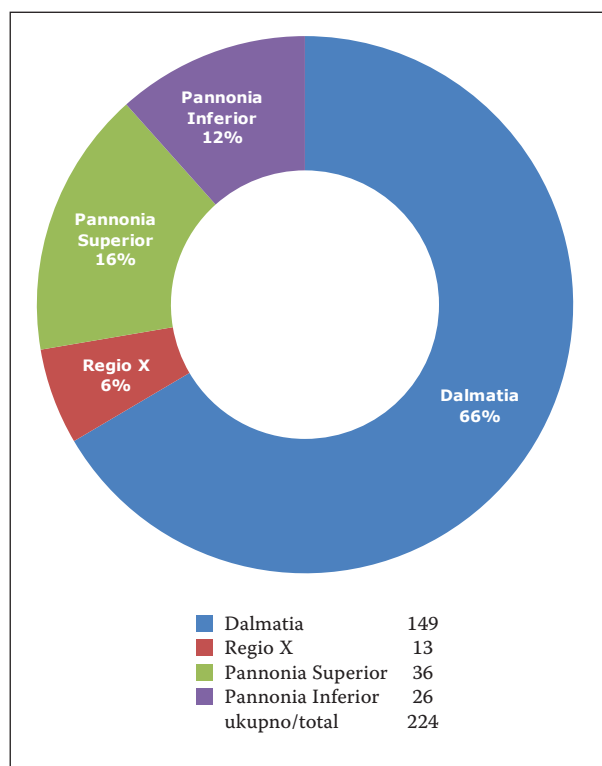
core of official Roman religion was formed by the cult of supreme Jupiter (Jupiter Optimus Maximus) and the Roman ruler. What Jupiter represented in the heavens, so the Roman ruler was on earth. The Romans assumed the custom of identifying the supreme deity and the ruler from the Hellenistic monarchies (Fears 1981: 68). In Illyricum, this cultural practice was known even prior to the establishment of Roman rule. Individual political communities in Illyricum assumed this institution of the ruler's cult directly from the Hellenistic cultural sphere and they further developed some of its aspects under local circumstances. However, political submission to Roman authority halted this process, while Roman cult practices and veneration of the Roman ruler and members of his family were imposed upon the population through the local elite.

The weakening of the old Republic institutions, the transformation into the Principate and the enhanced role of the *princeps* in the Roman state were followed by changes in the state cult of Jupiter. During the Republic era, Roman magistrates swore an oath to the benefit of the Roman republic (*vota pro reipublicae salute*) in the temple of Jupiter Capitolinus, while from the reign of Augustus onward they primarily swore an oath to the prosperity of the Roman ruler (*vota pro salute imperatoris*). The ritual swearing of loyalty to the Roman ruler, and thereby to the entire community of Roman citizens, became massive with the spread of Roman authority and the strengthening of the imperial ideology in the Roman provinces. Besides the state cult of Jupiter, which was narrowly tied to the imperial cult, there were also numerous other non-politicized aspects of Jupiter's cult. Considerable physical evidence of Jupiter's cult has been preserved in the western provinces. The preserved epigraphic monuments record over 200 different epithets for Jupiter (Bartoccini 1940: 241-246).

GEOGRAPHIC DISTRIBUTION

The 224 epigraphic monuments from the territory of the Republic of Croatia in which Jupiter's name is mentioned are analyzed here. Most of them have been published in *Corpus Inscriptionum Latinarum* (a total of 150 inscriptions: 104 from the province of Dalmatia, 32 from the province of Pannonia Superior and 7 respectively from the territory of Istria and the province of Pannonia Inferior), while the other, smaller portion was subsequently published in Croatian and foreign scholarly periodicals (a total of 74 inscriptions). Almost all published

Vrlike, od neimenovana dedikanta.¹ Poznat nam je i jedan danas izgubljen Jupiterov žrtvenik pronađen u Umljanovićima kod Drniša, koji je dao podići izvjesni Petronije Maksim (*Petronius Maximus*).² Također nam je poznat jedan neobjavljen Jupiterov žrtvenik pronađen ispred zgrade INA-e u Splitu, koji se nalazi u Tusculumu u Solinu (Jeličić-Radonić 2007: 11, n. 6). Pojedini spomenici nisu ni stigli do muzeja i zbirki pa su kao takvi za znanstvenu analizu trajno izgubljeni.

Graf 1. Zastupljenost epigrafskih spomenika po provincijama i regijama (M. Sinobad, 2009).

Graph 1: Representation of epigraphical monuments according to provinces and regions (M. Sinobad, 2009).

Od ukupnoga broja analiziranih natpisa 149 ih potječe s područja provincije Dalmacije, 13 s područja italske X. regije, 36 s područja provincije Gornje Panonije i 26 s područja provincije Donje Panonije.

U provinciji Dalmaciji najveća je koncentracija natpisa u Saloni, glavnome gradu provincije. S područja Salone i njezina agera potječu 43 natpisa. Za Salonom po brojnosti slijede Burnum s 18, Naronam i Ekvum s 13, municipiji Novae i Magnum s 9, Skardona s 8, municipij Rider sa 7, Korinij i Tilurij

inscriptions are dedicatory in character. The current number of recorded and published monuments and inscriptions is certainly lower than the total number of monuments found, and until the total body of Roman epigraphic materials held in Croatia's museums and collections is thoroughly examined and published, the actual number cannot be known. Currently, two previously unknown altars to Jupiter are being published: one from Gardun, which was commissioned by a certain Aelius Barbius, and one from Otišići, near Vrlika, left behind by an unidentified dedicant.¹ Also known is a currently lost altar to Jupiter discovered in Umljanovići near Drniš, which was dedicated by a certain Petronius Maximus.² There is additionally an unpublished altar to Jupiter that was discovered beneath the building of the national petroleum company (INA) in Split, and which is held in the Tusculum in Solin (Jeličić-Radonić 2007: 11, n. 6). Individual monuments have not made their way to either museums or collections, so as such they are forever lost to scholarly analysis.

Out of the total number of analyzed inscriptions, 149 are from the province of Dalmatia, 13 from the territory of the Italian Regio X, 36 from the province of Pannonia Superior and 26 from Pannonia Inferior.

In the province of Dalmatia, the highest concentration of inscriptions is in Salona, the provincial capital. 43 inscriptions are from Salona and its ager. Salona is followed by Burnum with 18 inscriptions, Naronam and Aequum with 13, the municipia of Novae and Magnum with 9, Scardona with 8, the municipium of Rider with 7, Corinium and Tilurium with 5, Asseria, Nedinium and Arupium with 3, Issa, Iader, Aenona and Varvarium with 2, and Arba and Alvona with one.

In Istria, which belonged to Regio X of Italia, 11 inscriptions are from the city of Pula and its ager, one is from Poreč and one is from Roč, in the territory of the Tergeste (Trieste) ager.

Out of the 36 inscriptions from the Croatian part of Pannonia Superior, 20 are from Siscia and its ager. 8 inscriptions are from find-sites in the vicinity of Varaždin and Krapina, which belonged to the Poetovio ager. They are followed by Metulum with 5, Aquae Balissae with 2 and Andautonium with one inscription.

The distribution of the inscriptions in the Croatian part of Pannonia Inferior is limited to just a few sites. Out of the total 26 published inscriptions, 22 are from Mursa and its ager, while the remaining 4 are from the Cibalae area.

¹ Podatke dugujem kolegi Dinu Demicheliju, kojem ovom prilikom srdačno zahvaljujem.

² I na tom podatku zahvalnost dugujem kolegi Dinu Demicheliju.

¹ My colleague Dino Demicheli provided these data, for which I would like to thank him.

² Dino Demicheli provided this information as well.

s 5, Aserija, Nedinij i Arupij s 3, Isa, Jader, Enona i Varvarija s 2 te Arba i Alvona s jednim natpisom.

U Istri, koja je pripadala italskoj X. regiji, 11 natpisa potječe s područja Pule i njezina agera, jedan iz Poreča i jedan iz Roča na području tršćanskog agera.

Od 36 natpisa iz hrvatskoga dijela provincije Gornje Panonije 20 ih je s područja Siscije i njezina agera. S nalazišta u okolici Varaždina i Krapine, koja su pripadala petovijskom ageru, potječe 8 natpisa. Za njima po brojnosti slijede Metulum s 5, *Aquae Balissae* s 2 i Andautonija s jednim natpisom.

Rasprostranjenost natpisa u hrvatskome dijelu provincije Donje Panonije ograničena je na svega nekoliko nalazišta. Od ukupno 26 objavljenih natpisa 22 su s područja Murse i njezina agera, a ostala 4 s područja Cibala.

Zajedničko je svim rimskim regijama na području Hrvatske da je koncentracija Jupiterovih natpisa najveća u gradovima koji su bili središta rimskog upravnog sustava – u provinciji Dalmaciji u Saloni, u italskoj X. regiji u Puli, u provinciji Gornjoj Panoniji u Sisciji, u provinciji Donjoj Panoniji u Mursi. Pored tih upravnih središta Jupiterovi natpisi u manjem su broju također prisutni u gradovima i mjestima duž važnijih rimskih prometnica, gdje su bili smješteni rimska vojska i ispostave rimske vlasti u provinciji. S druge strane, na područjima koja su romanizacijom bila manje zahvaćena Jupiterovi natpisi pojavljuju se tek iznimno.

Nalazišta Jupiterovih posvetnih natpisa u hrvatskome dijelu provincije Dalmacije koncentrirana su duž magistralne ceste Akvileja–Salona–Dirahij i duž prometnica koje su glavni grad Salonu kroz unutrašnjost provincije povezivale s provincijom Panonijom. Već u drugome desetljeću 1. st., za namjesništva Publija Kornelija Dolabele, iz Salone je prema unutrašnjosti bilo izgrađeno pet cesta, čime je proces romanizacije provincije Dalmacije znatno ubrzan (Bojanovski 1974: 16, 17). Epicentri Jupiterova kulta bili su i gradovi vojnog karaktera koji su se nalazili na trasama i raskrižjima važnijih provincijskih cesta. Burnum, drugo najbrojnije nalazište Jupiterovih natpisa poslije Salone, bio je ishodište više cesta od kojih su najvažnije one koje su Salonu preko donjeg Unca, Petrovačkog polja i dolinom Sane povezivale sa Siscijom u Panoniji, a preko Gackog polja, Vratnika, Senja i Trsta s Akvilejom u Italiji (*ibid.* 206, 210). Trajna prisutnost vojske ključni je razlog dominacije Jupiterova kulta u Burnumu. Pripadnici rimske vojske najviše su zaslužni i za održavanje Jupiterova kulta u municipiju Magnumu, municipiju Novae, Tiluriju i Arupiju. Sva navedena mjesta nalazila su se na trasi magistralne ceste Akvileja–Salona–Dirahij. Kroz Tilurij je prolazila i druga važna prometnica, koja je Salonu

What all Roman regions in Croatia's territory have in common is that the concentration of inscriptions to Jupiter is highest in the cities which served as seats of the Roman administrative system: in Salona in the province of Dalmatia, in Pula in Regio X, in Siscia in Pannonia Superior, and in Mursa in Pannonia Inferior. Besides these centres, inscriptions to Jupiter were also present in smaller numbers in cities and smaller settlements all along the major Roman roads, where the Roman military and Roman governmental outposts in the provinces were situated. On the other hand, inscriptions to Jupiter appeared only exceptionally in areas less encompassed by Romanization.

The find-sites for dedicatory inscriptions to Jupiter in the Croatian section of the province of Dalmatia are concentrated along the Aquileia-Salona-Dyrrachium trunk road and along the roads leading from the capital city of Salona to the provincial interior, linking it to the province of Pannonia. Already in the second decade of the first century, during the consulship of Publius Cornelius Dolabella, five roads were constructed which led from Salona into the interior, whereby Romanization of the province of Dalmatia was accelerated considerably (Bojanovski 1974: 16, 17). Cities with a military character on the routes and intersections of major provincial roads were also epicentres of Jupiter's cult. Burnum, long the most productive find-site for inscriptions to Jupiter after Salona, was the starting point of several roads, of which the most important were those which connected Salona, via the lower course of the Unac, Petrovo polje and the Sana River Valley, with Siscia in Pannonia, and via Gacko polje, Vratnik, Senj and Trieste with Aquileia in Italia (*Ibid.* 206, 210). The permanent military presence was the key reason for the domination of Jupiter's cult in Burnum. Roman troops were also mostly responsible for the maintenance of Jupiter's cult in the municipia of Magnum and Novae, and in Tilurium and Arupium. All of these places were on sections of the Aquileia-Salona-Dyrrachium trunk road. Another major road passed through Tilurium, linking Salona with Argentarium in Bosnia-Herzegovina (*Ibid.* 151, 221). Naronna, the third most numerous site for Jupiter inscriptions in the Croatian part of the Dalmatian province, was also on a section of the Aquileia-Dyrrachium trunk road. Tasovčići, near Čapljina, was the point of origin of the road which connected Naronna, via the Nevesinje field, Konjic, Ilidža, Mt. Romanija, Zvornik and Loznica, with Syrmium in Pannonia Inferior (Sergejevski 1948: 46; Bojanovski 1978: 63; 1981: 165, 166). Nedinium and Asseria, find-sites for inscriptions to Jupiter, were on a section of the Iader-Burnum road, while

povezivala s Argentarijom u Bosni i Hercegovini (*ibid.* 151, 221). Naronu, treće najbrojnije nalazište Jupiterovih natpisa u hrvatskome dijelu provincije Dalmacije, također se nalazila na trasi magistralne ceste Akvileja–Dirahij, a u Tasovčićima kod Čapljine bilo je i ishodište ceste koja je Naronu preko Nevesinjskog polja, Konjica, Ilidže, planine Romanije, Zvornika i Loznice povezivala sa Sirmijem u Donjoj Panoniji (Sergejevski 1948: 46; Bojanovski 1978: 63; 1981: 165, 166). Nalazišta Jupiterovih natpisa Nedinij i Aserija nalazila su se na trasi ceste Jader–Burnum, a Varvarija, Skardona i municipij Rider na trasi ceste Jader–Salona.

U hrvatskome dijelu provincije Gornje Panonije više od polovice Jupiterovih natpisa potječe s područja Siscije i njezina agera. Siscija je bila jedno od najvećih prometnih čvorišta u Panoniji, odakle su polazile ceste na sve strane carstva. Posebno je značajna bila magistralna cesta Akvileja–Emona–Siscija–Sirmij–Nais, koja je povezivala istočni i zapadni dio carstva. Na tu cestu priključivale su se sve ceste koje su kroz unutrašnjost provincije Dalmacije povezivale panonske i dalmatinske lučke gradove (Bojanovski 1984: 146). Siscija je itinerarskom cestom bila povezana i s magistralnom prometnicom Akvileja–Salona–Dirahij (Klemenc 1961: 10; Bojanovski 1972–1973: 172; 1984: 155). Nalazišta Jupiterovih natpisa Petrinja, Topusko i Metulum nalazila su se na trasi te ceste. Jednom itinerarskom cestom Siscija je bila povezana i s Mursom (Bojanovski 1993: 62; Schejbal 2003: 95). Na trasi te ceste nalazile su se *Aquae Balissae*, gdje su pronađeni posvetni natpisi Jupiteru Dolihenu. To naselje nalazilo se i na trasi ceste koja je povezivala magistralne ceste Petovion–Mursa i Siscija–Sirmij, tj. savsko i dravsko međuriječje (Schejbal 2003: 96, karta I). Siscija je dvjema cestama bila povezana i s Petovionom (Bojanovski 1972–1973: 172; Gregl 1991: 40; Schejbal 2003: 96, karta I). Nalazišta Jupiterovih natpisa u hrvatskome dijelu petovijskog agera koncentrirana su duž trasa te ceste. Nalazišta iz okolice Varaždina bila su na trasi ceste Siscija–Petovion koja je prolazila istočnim rubom Medvednice, dok je cestovna postaja u Mihaljekovu Jarku kod Krapine bila na cesti Siscija–Petovion koja je trasirana zapadnim rubom Medvednice.

U hrvatskome dijelu provincije Donje Panonije od 26 poznatih Jupiterovih natpisa 22 su pronađena na području Murse i njezina agera. Mursa se nalazila na trasi magistralne ceste Akvileja–Emona–Petovion–Sirmij–Singidunum, koja je povezivala istočni i zapadni dio carstva (Pinterović 1978: 115). Na trasi te ceste nalazile su se i Cibale, drugo nalazište Jupiterovih natpisa u hrvatskome dijelu te provincije.

Varvarium, Scardona and the municipium of Rider were on a section of the Iader-Salona road.

In the Croatian section of Pannonia Superior, over half of the inscriptions to Jupiter are from Siscia and its ager. Siscia was one of the largest transit hubs in Pannonia, whence roads leading to all parts of the Empire began. The Aquileia-Aemona-Siscia-Syrmiium-Naissus trunk road was particularly important, as it linked the eastern and western sections of the Empire. All roads linking the Pannonian and Dalmatian port cities through the Dalmatian provincial interior had connections to this road (Bojanovski 1984: 146). Siscia was connected to the Aquileia-Salona-Dyrrachium trunk road by an itinerarium road (Klemenc 1961: 10; Bojanovski 1972-1973: 172; 1984: 155). The find-sites of inscriptions to Jupiter in Petrinja, Topusko and Metulum were on sections of this road. One itinerarium road also connected Siscia to Mursa (Bojanovski 1993: 62; Schejbal 2003: 95). *Aquae Balissae* was located on a section of this road, where dedicatory inscriptions to Jupiter Dolichenus were found. This settlement was also on a section of the road which linked the Poetovio-Mursa and Siscia-Syrmiium trunk roads, i.e., the Sava and Drava interfluvium (Schejbal 2003: 96, map I). Siscia was linked to Poetovio by two roads (Bojanovski 1972–1973: 172; Gregl 1991: 40; Schejbal 2003: 96, map I). The find-sites for inscriptions to Jupiter in the Croatian part of the Poetovio ager are concentrated along this road. The find-sites in the vicinity of Varaždin were along the Siscia-Poetovio road, which passed through the eastern edge of Medvednica, while the roadside outpost in Mihaljekov Jarak near Krapina was on the Siscia-Poetovio road, which ran along the western edge of Medvednica mountain.

Out of the 26 known inscriptions to Jupiter from the Croatian part of the province of Pannonia, 22 were found in Mursa and its ager. Mursa was on a section of the Aquileia-Aemona-Aemona-Poetovio-Syrmiium-Singidunum road, which linked the eastern and western parts of the Empire (Pinterović 1978: 115). Cibalae was also on a section of that same road, and this was another find-site for inscriptions to Jupiter in the Croatian part of this province.

TYPES OF INSCRIPTIONS

The highest share of the inscriptions in question are dedicatory inscriptions on altars (97.8%). Numerous altars were raised to fulfil a vow the dedicants made to Jupiter for answering their prayers. In the votive inscriptions, the most frequently used phrase is *votum solvit libens merito*. It appears in 58 of these

VRSTE NATPISA

Najveći udio u predmetnim natpisima imaju posvetni natpisi sa žrtvenika (97,8%). Brojni žrtvenici podignuti su kao ispunjenje zavjeta koji su dedikanti/dedikantice dali/dale Jupiteru za uslišenje molbi. U zavjetnim natpisima najčešće je korišten izričaj *votum solvit libens merito*. On se pojavljuje u 58 predmetnih natpisa. Skraćeni oblik *votum solvit* pojavljuje se u 15 natpisa, dok se izričaj *ex voto* pojavljuje u 9 natpisa. Manje su prisutni izričaji *votum posuit*, *votum posuit libens*, *votum libens posuit*, *votum libens solvit*, *votum solvit merito*, *votum solvit libens*, *libens votum solvit*, *votum libens laetus merito*, *voto suspecto*, *voto soluto*, *solvit libens merito* i *solvit*. U 100 posveta izričito se navodi da su nastale kao ispunjenje zavjeta dana Jupiteru. U 3 slučaja dedikante je na podizanje žrtvenika navelo Jupiterovo ukazanje. U tim natpisima korišteni su izričaji *ex visu* (kat. br. 26 i 121) i *monitus visu* (kat. br. 87). Jedan dedikant žrtvenik je postavio po zapovijedi (*ex iussu*) (kat. br. 63b). Više dedikanata žrtvenik je podiglo za svoje zdravlje i zdravlje drugih (*pro salute*). U 7 slučajeva dedikanti su podigli žrtvenik za zdravlje rimskog vladara i vladarske obitelji (kat. br. 5, 6, 10, 157, 163, 189 i 191), u 5 slučajeva za zdravlje svoje i svojih (kat. br. 86, 186, 191, 207 i 215), u 2 slučaja za zdravlje svoje, svoje supruge i svih svojih (kat. br. 171 i 187), u jednom slučaju za zdravlje svoje i drugih prinosnika (kat. br. 179), gradskog vijećnika (kat. br. 200), zakupnika rudnika (kat. br. 209), kolegija (kat. br. 61) i rimskih građana (kat. br. 10). Jedan posvetni natpis kazuje da je dedikant žrtvenik dao podići za sigurnost svoju i svih svojih (kat. br. 216).

Među predmetnim natpisima 4 su natpisa koja pripadaju građevinskim natpisima. S otoka Visa potječe počasni natpis koji svjedoči o podizanju hrama i žrtvenika (*templum et ara*) Jupiteru Herkulu (kat. br. 23). Iz Salone potječe zavjetni natpis o izgradnji jednog gradskog portika (*porticum*) koji je bio posvećen vrhovnom Jupiteru i Božanskom Klaudiju (kat. br. 37). U Klapavicama kod Klisa pronađen je građevinski natpis počasnog karaktera s uvodnim riječima *Ex imperio domini Iovis Optimi Maximi*, koji svjedoči o obnovi Silvanova svetišta (*aedes*) (kat. br. 65). Iz Josipdola potječe natpis sa sunčanog sata koji je osim vrhovnom Jupiteru bio posvećen i drugim božanstvima (kat. br. 156).

Jedan predmetni natpis nadgrobni je karaktera. Riječ je natpisu s nadgrobni spomenika svećenika Jupitera Dolihenskog iz Salone (kat. br. 49).

DATAČIJA NATPISA

Manje ili više precizno bili smo u mogućnosti datirati 197 natpisa, dok u preostalih 27 slučajeva

inscriptions. The shortened form *votum solvit* appears in 15 inscriptions, while the expression *ex voto* appears on 9 inscriptions. Less present expressions are *votum posuit*, *votum posuit libens*, *votum libens posuit*, *votum libens solvit*, *votum solvit merito*, *votum solvit libens*, *libens votum solvit*, *votum libens laetus merito*, *voto suspecto*, *voto soluto*, *solvit libens merito* and *solvit*. In one hundred dedications, it is explicitly stated that they originated to fulfil a vow made to Jupiter. In three cases, the dedicants were prompted to raise the altar by a vision of Jupiter. In these inscriptions, the expressions *ex visu* (cat. no. 26 and 121) and *monitus visu* (cat. no. 87) were used. One dedicant placed the altar by command (*ex iussu*) (cat. no. 63b). Several dedicants raised the altars for their health and the health of others (*pro salute*). In seven cases, the dedicants raised altars to the health of the Roman ruler and the ruling families (cat. no. 5, 6, 10, 157, 163, 189 and 191), in five cases to the health of themselves and their relations (cat. no. 86, 186, 191, 207 and 215), in two cases to the health of themselves, their spouses and all relatives (cat. no. 171 and 187), in one case to the dedicant's own health and that of other donors (cat. no. 179), a city councillor (cat. no. 200), a mine concessionaire (cat. no. 209), a collegium (cat. no. 61) and Roman citizens (cat. no. 10). One dedicatory inscription indicates that the dedicant raised the altar for the safety of himself and all of his relations (cat. no. 216).

Among the inscriptions, four are construction inscriptions. An honorary inscription from the island of Vis testifies to the erection of a temple and altar (*templum et ara*) to Jupiter Herclis (cat. no. 23). An inscription on construction of a city *porticum* dedicated to Jupiter and the Divine Claudius (cat. no. 37) is from Salona. A construction inscription with honorary character was found in Klapavice near Klis, which has the introductory words *Ex imperio domini Iovis Optimi Maximi*, which testifies to the restoration of a shrine of Silvanus (*aedes*) (cat. no. 65). An inscription on a sundial from Josipdol is dedicated to both Jupiter Optimus Maximus and other deities (cat. no. 156).

One of the inscriptions has a sepulchral character. It is an inscription from a gravestone of a priest of Jupiter Dolichenus from Salona (cat. no. 49).

DATING OF INSCRIPTIONS

It was possible to date 197 inscriptions more or less precisely, while there were no reliable elements for dating in the remaining 27 cases. The inscriptions

nije bilo pouzdanih elemenata za dataciju. Natpisi se datiraju u vremenski period između vladanja careva Augusta i Dioklecijana, tj. od kraja 1. st. pr. Kr. ili početka 1. st. do kraja 3. ili čak početka 4. st. Dvadeset i tri natpisa datiraju se u 1. st., 13 natpisa u 1. ili 2. st., 43 natpisa u 2. st., 63 natpisa u drugu polovicu 2. ili u 3. st. i 55 natpisa u 3. st. Konzulskom godinom datirano je 13 natpisa, a periodom vladanja i vladarskom titulaturom pojedinih careva i članova njihove obitelji 6 natpisa. Ostali natpisi datirani su na temelju imenskih formula, onomastičkih i prosopografskih analiza, Jupiterovih epiteta, spomenutih vojnih jedinica, vojnih i civilnih dužnosti.

Od 149 natpisa iz hrvatskoga dijela rimske provincije Dalmacije 23 se datiraju u 1. st., 13 u 1. ili u 2. st., 21 u 2. st., 34 u drugu polovicu 2. ili u 3. st. i 33 natpisa u 3. st. Konzulskom godinom datirano je 8 natpisa. Ti su natpisi iz 137. g. (kat. br. 30), 191. g. (kat. br. 35), 202. g. (kat. br. 16), 209. g. (kat. br. 5), 211. g. (kat. br. 27 i 67), 225. g. (kat. br. 6) i 245. g. (kat. br. 66). Dva natpisa datirana su godinama vladanja rimskih careva. Jedan je datiran vladarskom titulaturom cara Klaudija u 54. g. (kat. br. 37), a drugi u period vladanja cara Pertinaksa, tj. u prvo tromjesečje 193. g. (kat. br. 10). Dvadeset i šest predmetnih natpisa iz hrvatskoga dijela provincije Dalmacije može se samo okvirno datirati od 1. do 3. st.

Od 13 natpisa iz hrvatskoga dijela italske X. regije 4 se datiraju u 2. st., 4 u 2. ili 3. st. i 5 u 3. st.

Od 36 natpisa iz hrvatskoga dijela rimske provincije Panonije Superior 4 se datiraju u 2. st., 21 u drugu polovicu 2. ili u 3. st. i 10 u 3. st. Konzulskom godinom datirana su 3 natpisa. Ti su natpisi iz 189. g. (kat. br. 163), 227. g. (kat. br. 178) i 238. g. (kat. br. 163). Tri natpisa datirana su periodom vladanja rimskih careva. U jednom se spominju car Septimije Sever i njegov stariji sin Karakala kao cezar, što natpis datira u 196. ili 197. g. (kat. br. 157). U drugome natpisu također se spominju Septimije Sever i Karakala, ali obojica kao augusti, što upućuje na period između 198. i 209. g. (kat. br. 189). Treći natpis datira se u vrijeme Dioklecijanova vladanja, od 284. do 305. g. (kat. br. 158).

Od 26 natpisa iz hrvatskoga dijela rimske provincije Panonije Inferior 13 ih se datira u 2. st., 5 u drugu polovicu 2. ili u 3. st. i 7 u 3. st. Konzulskom godinom datirana su 2 natpisa – jedan je iz 164. g. (kat. br. 203), a drugi iz 226. g. (kat. br. 215). Iz tog dijela provincije jedan natpis može se datirati u vrijeme vladanja cara Karakale, između 211. i 217. g. (kat. br. 191).

have been dated to the period between the reigns of the emperors Augustus and Diocletian, i.e. from the end of the first century BC or early first century AD to the end of the third or even beginning of the fourth century AD. 23 inscriptions have been dated to the first century, 13 to the first or second century, 43 to the second century, 63 to the second half of the second or third century, and 55 to the third century. 13 inscriptions have been dated by a consul year, while 6 inscriptions were dated by the period of rule and the ruling titular of individual emperors and members of their families. The remaining inscriptions have been dated on the basis of Roman naming conventions, onomastic and prosopographic analysis, Jupiter's epithets, the aforementioned military units, and military and civilians posts.

Out of the 149 inscriptions from the Croatian part of the Roman province of Dalmatia, 23 have been dated to the first century, 13 to the first or second century, 21 to the second century, 34 to the second half of the second or third century and 33 to the third century. 8 inscriptions were dated by consul years. These inscriptions are from the years 137 (cat. no. 30), 191 (cat. no. 35), 202 (cat. no. 16), 209 (cat. no. 5), 211 (cat. no. 27 and 67), 225 (cat. no. 6) and 245 (cat. no. 66). Two inscriptions have been dated by the reigning years of Roman emperors. One was dated by the ruling titular of the Emperor Claudius to the year 54 (cat. no. 37), while the other to the reign of the Emperor Pertinax, i.e. the first quarter of the year 193 (cat. no. 10). 26 of these inscriptions from the Croatian part of the Roman province of Dalmatia can only be roughly dated from the first to third centuries.

Out of the 13 inscriptions from the Croatian part of the Italian Regio X, 4 have been dated to the second century, 4 to the second or third century, and 5 to the third century.

Out of the 36 inscriptions from the Croatian part of the Roman province of Pannonia Superior, 4 have been dated to the second century, 21 to the second half of the second or third century, and 10 to the third century. 3 inscriptions were dated by consul years. These inscriptions are from the years 189 (cat. no. 163), 227 (cat. no. 178) and 238 (cat. no. 163). 3 inscriptions were dated to the reigns of individual Roman emperors. One inscription mentions the Emperor Septimius Severus and his elder son Caracalla as Caesar, which places the inscription in the year 196 or 197 (cat. no. 157). Another inscription also mentions Septimius Severus and Caracalla, but both as Augustus, which indicates the period between 198 and 208 (cat. no. 189). The third inscription was dated to Diocletian's reign, from 284 to 305 (cat. no. 158).

Najveći broj predmetnih natpisa nastao je u drugoj polovici 2. i prvoj polovici 3. st. Natpisi koji se datiraju u 1. st. redom potječu iz provincije Dalmacije. Na temelju imenskih formula dedikacija i Jupitera najmanje 5 natpisa može se datirati u prvu polovicu 1. st. ili čak u kraj 1. st. pr. Kr. (kat. br. 23, 120, 125, 126 i 127). Oni pripadaju skupini najranijih Jupiterovih natpisa na području Hrvatske. S druge strane, najmlađi pouzdano datiran Jupiterov natpis na području Hrvatske nastao je u vrijeme Dioklecijanova vladanja (kat. br. 158). Čini se da su se nakon tog vremena u hrvatskome dijelu provincija Dalmacije i obiju Panonija žrtvenici Jupiteru postupno prestali postavljati.

DRUŠTVENI POLOŽAJ OSOBA KOJE SE SPOMINJU U NATPISIMA

ROBOVI

Samo u jednom predmetnom natpisu izričito se navodi ropski status (*servus/serva*) spomenute osobe. Riječ je o posvetnome natpisu Jupiteru Kulminalu i geniju vladara iz Petrijanca kod Varaždina (kat. br. 185). Žrtvenik je dao podići rob Skitik, vilik (*vilicus*) Julija Julijana i Ulpije Maksimijane. Njegovo ime ukazuje na skitsko podrijetlo. Posao koji su vilici obavljali ponajprije je podrazumijevao upravljanje gospodarskim imanjem, međutim uz njih se vežu i poslovi koji nisu imali veze s poljoprivredom (Sanader 1995: 97–109).

Na temelju imenskog obrasca čini se da je još 10 osoba iz predmetnih natpisa bilo ropskog statusa. Robovi nisu imali građanska i politička prava, a u svom imenskom obrascu nosili su samo jedno osobno ime (Keppie 1991: 20; Matijašić 2002: 70). U Naroni je Maksim, kamenoklesar (*lapidarius*) ropskog statusa, podigao žrtvenik posvećen vrhovnom Jupiteru (kat. br. 2). Natpis iz Splitske na otoku Braču, posvećen imperatorima Karakali, Geti, njihovoj majci Juliji Domni, vrhovnom Jupiteru i Junoni Regini, a datiran u 211. g., dao je podići izvjesni Hermes (kat. br. 27). S otoka Brača, iz Luke između Škripa i Supetra, potječe još jedan natpis koji je dala podići osoba ropskog statusa. Riječ je o Valentu, koji je žrtvenik posvetio Jupiteru Dolihenskom (kat. br. 28). Iz Solina potječe nadgrobni natpis Aurelija Germana Barlahe, svećenika Jupitera Dolihenskog (*sacerdos Iovis Optimi Maximi Dolicheni*), koji je za života podigao nadgrobni spomenik sebi i svojoj supruzi Siri

Out of the 26 inscriptions from the Croatian part of the Roman province of Pannonia Inferior, 13 have been dated to the second century, 5 to the second half of the second or third century, and 7 to the third century. 2 inscriptions were dated by consul years – one to the year 164 (cat. no. 203), and the other to 226 (cat. no. 215). One inscription from this part of the province can be dated to the reign of Emperor Caracalla, between 211 and 217 (cat. no. 191).

Most of these inscriptions emerged in the second half of the second or third century. The inscriptions dated to the first century are regularly from Dalmatia. Based on the nomenclature of the dedicants and Jupiter, a minimum of 5 inscriptions can be dated to the third half of the first century, or even the end of the first century BC (cat. no. 23, 120, 125, 126 and 127). These belong to the group of earliest inscriptions to Jupiter in Croatia's territory. On the other hand, the youngest reliably dated inscription to Jupiter in Croatia's territory emerged during Diocletian's rule (cat. no. 158). It would appear that after this time, the raising of altars to Jupiter in the Croatian part of the province of Dalmatia and both Pannonias gradually ceased.

SOCIAL STATUS OF THE PERSONS MENTIONED IN THE INSCRIPTIONS

SLAVES

The slave status (*servus/serva*) of an individual is only stated explicitly in one of the inscriptions. This is a dedicatory inscription to Jupiter Culminalis and the gens of the ruler from Petrijanec, near Varaždin (cat. no. 185). The altar was raised by the slave Sciticus, the *vilicus* of Julius Julianus and Ulpia Maximiana. His name indicates his Scythian origin. The duties of a *vilicus* primarily involved management of an estate, although this also included jobs that had nothing to do with agriculture (Sanader 1995: 97–109).

Based on the nomenclature, it would appear that ten additional persons from these inscriptions were slaves. Slaves had no civil nor political rights, and in their nomenclature they bore only one personal name (Keppie 1991: 20; Matijašić 2002: 70). In Naronia, Maximus, a stonemason (*lapidarius*) with slave status, raised an altar dedicated to the supreme Jupiter (cat. no. 2). The inscription from Splitska on the island of Brač, dedicated to the emperors Caracalla, Geta, their mother Julia Domna, Jupiter Optimus Maximus and Juno Regina, dated to 211, was erected by a certain Hermes (cat. no. 27). One more inscription is from the island of Brač, from Luka between Škrip and Supetar,

(*Syra*) (kat. br. 49). Dok je Aurelije German Barlaha vjerojatno bio oslobođenik, čini se da je njegova supruga Sira ostala ropkinjom do kraja svog života. Njezino ime i njegov kognomen ukazuju na sirijsko podrijetlo. U Dioklecijanovoj palači u Splitu nedavno je pronađen žrtvenik koji je vrhovnom Jupiteru dala podići izvjesna Lucila (kat. br. 63a). U Danilu kod Šibenika pronađen je žrtvenik koji je vrhovnom Jupiteru postavio izvjesni Varon (kat. br. 97a). Na temelju imenske formule u oba se slučaja može pretpostaviti da je riječ o ropkinji/robu. Jupiterov žrtvenik iz sela Gorička kod Dvora na Uni dao je podići rob Markurijal, vikar carskog roba Sekunda koji je u Gornjoj Meziji obnašao dužnost vilika (kat. br. 163a). Ropskog statusa među osobama iz predmetnih natpisa bili su rizničari (*arkarii*) Asklepijad s posvetnog natpisa iz Siska (kat. br. 172) i Gamik s posvetnog natpisa iz Osijeka (kat. br. 209). Flavije Ver Metrobalan, carski prokurator (*procurator Augusti*) i predstojnik uprave za rudnike (*praepositus vectigalis ferrariarum*), za Asklepijada koji je obnašao dužnost rizničara ureda u Sisciji (*arkarius stationis Siscianae*) posvetio je žrtvenik Jupiteru Fulminatoru Fulguratoru. U drugom slučaju rizničar Gamik posvetio je žrtvenik vrhovnom Jupiteru za zdravlje Gaja Julija Agatopa, zakupnika rudnika i ljevaonica željeza u panonskim i prekomorskim provincijama (*conductor ferrariarum pannoniarum itemque provinciarum transmarinarum*). Iz Osijeka je i žrtvenik vrhovnom Jupiteru koji je izradio rob Asklepijad, a dao podići vitez (*eques*) Tit Hortenzije Frekvent, gradski vijećnik kolonije Murse (*decurio coloniae Mursensium*) (kat. br. 197).

OSLOBOĐENICI/OSLOBOĐENICE

Oslobođenički status (*libertus/liberta*) u predmetnim natpisima izričito je naveden kod 7 osoba. Posebno je zanimljiv zavjetni natpis iz Salone o izgradnji jednog gradskog portika (*porticum*) koji je Herma, oslobođenik Publija Anteja Sira, salonitanski sevir i augustal, posvetio vrhovnom Jupiteru i Božanskom Klaudiju (kat. br. 37). Iz Kule Atlagić kod Benkovca potječe Jupiterov žrtvenik koji je dala podići oslobođenica Voltisa (kat. br. 107). Njezino ime ukazuje na lokalno liburnsko podrijetlo, a čini se da je liburnskoga podrijetla bila i osoba koja ju je oslobodila (*Caminiis*, gen.) (Rendić-Miočević 1948: 41, 42; 1989: 715). U obližnjem Karinu žrtvenik vrhovnom Jupiteru dao je podići Lucije Valerije Sever, oslobođenik Lucija Valerija (kat. br. 116). Iz Pule potječe žrtvenik

commissioned by a person with slave status. This was Valens, who dedicated the altar to Jupiter Dolichenus (cat. no. 28). The grave inscription of Aurelius Germanus Barlaha is from Salona – he was a priest of Jupiter Dolichenus (*sacerdos Iovis Optimi Maximi Dolicheni*), who during his lifetime erected a gravestone to himself and his wife Syra (cat. no. 49). While Aurelius Germanus Barlaha was probably a freedman, it would appear that his wife Syra remained a slave to the end of her life. Her nomen and his cognomen indicate a Syrian origin. An altar was recently discovered in Diocletian's Palace in Split that was erected to the supreme Jupiter by a certain Lucilla (cat. no. 63a). An altar was discovered in Danilo, in the wider Šibenik area, which was erected to Jupiter Optimus Maximus by a certain Varro (cat. no. 97a). Based on the name formulas, in both cases it may be assumed that the individuals in question were slaves. An altar to Jupiter from the village of Gorička, near Dvor na Uni, was erected by the slave Mercurialis, the vicar of the imperial slave Secundus, who held the post of *vilicus* in Moesia Superior (cat. no. 163a). Among the persons from these inscriptions with slave status were the treasurers (*arcarii*) Asclepiades in the dedicatory inscription from Sisak (cat. no. 172) and Gamicus in the dedicatory inscription from Osijek (cat. no. 209). Flavius Verus Metrobalanus, the imperial procurator (*procurator Augusti*) and steward administering mines (*praepositus vectigalis ferrariarum*) for Asclepiades, who was treasurer of the office in Siscia (*arkarius stationis Siscianae*), dedicated the altar to Jupiter Fulminator Fulgurator. In the other case, the treasurer Gamicus dedicated the altar to Jupiter Optimus Maximus for the health of Gaius Julius Agathopus, a contractor of a mine and iron foundry in the Pannonian and overseas provinces (*conductor ferrariarum pannoniarum itemque provinciarum transmarinarum*). An altar from Osijek dedicated to Jupiter Optimus Maximus was made by the slave Asclepiades, and commissioned by the knight (*eques*) Titus Hortensius Frequens, a city councillor of the Mursa colony (*decurio coloniae Mursensium*) (cat. no. 197).

FREEDMEN/WOMEN

Freed status (*libertus/liberta*) is explicitly specified for seven persons in these inscriptions. Particularly interesting is the votive inscription from Salona on the construction of the city *porticum* which Herma, a freedman of Publius Anteijs Syrus, a Salona sevir and *Augustalis*, dedicated to Jupiter Optimus Maximus and Divine Claudius (cat. no. 37). An altar to Jupiter from Kula Atlagić, near Benkovac, was

posvećen Jupiteru Konzervatoru koji je dao podići Diokles, carski oslobođenik (*Augusti libertus*) i namjesnik u jednom od ureda za upravljanje carskim dohocima (*procurator*) (kat. br. 144). Iz Pule je i žrtvenik posvećen Jupiteru Viktoru koji je dala podići Ticija (nepoznata kognomena), oslobođenica Gaja Ticija (kat. br. 148). Oslobođenici se kao dedikanti Jupiterovih žrtvenika pojavljuju i u Osijeku. Jedan žrtvenik vrhovnom Jupiteru posvetio je oslobođenik Flavije Filip za zdravlje svoga zaštitnika (*patronus*) Tita Flavija Martina, gradskog vijećnika kolonije Murse (*decurio coloniae Mursensium*), načelnika udruženja vatrogasaca (*praefecti collegii centonariorum*) i duovira designata (kat. br. 200). Drugi žrtvenik vrhovnom Jupiteru posvetio je carski oslobođenik Fortunat (kat. br. 201).

Carski oslobođenik bio je i blagajnik (*dispensator*) Marko Sperat (kat. br. 191). Njegov oslobođenički status ne navodi se izričito, ali je poznato da su dužnosti dispensatora obnašali carski robovi i oslobođenici (Weaver 1964: 120; 1967: 6).

INCERTI

Broj oslobođenika/oslobođenica u predmetnim natpisima sigurno je veći, samo njihov oslobođenički status nije izričito naveden. Kratice *lib(ertus)* ili *l(ibertus)*, kojima se označava oslobođenički status osobe, u epitafima oslobođenika/oslobođenica često izostaju (Frank 1916: 691, n. 3). Od 2. st. nadalje isticanje oslobođeničkoga statusa u epigrafskim spomenicima evidentno je samo u slučaju carskih oslobođenika (Ross Taylor 1961: 121). Stoga se oslobođenici/oslobođenice često mogu identificirati samo ako to dopušta kontekst natpisa ili na temelju onomastičkih svojstava samog imena. Grčki kognomen često je naznaka oslobođeničkoga statusa ili podrijetla od oslobođenika. Njihovo mnoštvo u latinskim natpisima tumači se kao posljedica učestala oslobađanja robova (*ibid.* 127). S obzirom na to da je organizirana trgovina robovima na zapad tekla uglavnom iz istočnih dijelova carstva, glavni jezik trgovine bio je grčki jezik, što se odrazilo i u robovskoj nomenklaturi (Gordon 1924: 105). Velik broj robova imao je grčka imena, a poznato je da su oslobođenici svoje ropsko ime često zadržavali kao kognomen (Ross Taylor 1961: 125; Matijašić 2002: 71, 72). Međutim u tim slučajevima rijetko možemo biti potpuno sigurni da se radi o osobi oslobođeničkoga statusa.

August je oslobođennicima uskratio mogućnost sudjelovanja u gradskoj upravi, kako u Rimu i Italiji tako i u provincijama, ali im je zato omogućio

erected by the freedwoman Volltissa (cat. no. 107). Her name indicates a local Liburnian origin, and it would appear that the person who liberated her was also Liburnian (Caminis, gen.) (Rendić-Miočević 1948: 41, 42; 1989: 715). In nearby Karin, an altar to Jupiter was erected by Lucius Valerius Severus, a freedman of Lucius Valerius (cat. no. 116). An altar dedicated to Jupiter Conservator from Pula was erected by Diocles, an imperial freedman (*Augusti libertus*) and official in one of the offices administering imperial revenues (*procurator*) (cat. no. 144). Another altar from Pula dedicated to Jupiter Victor was erected by Titia (cognomen unknown), a freedwoman of Gaius Titius (cat. no. 148). Freed individuals as the dedicants of altars to Jupiter also appeared in Osijek. One altar to Jupiter was dedicated by the freedman Flavius Philippus to the health of his patron (*patronus*) Titus Flavius Martinus, a city councillor of the Mursa colony (*decurio coloniae Mursensium*), and the head of the fire-fighting guild (*praefecti collegii centonariorum*) and a duovir designate (cat. no. 200). The other altar to Jupiter Optimus Maximus was dedicated to the imperial freedman Fortunatus (cat. no. 201).

The cashier (*dispensator*) Marcus Speratus was also an imperial freedman (cat. no. 191). His freed status is explicitly noted, but it is known that the duties of *dispensator* were performed by both imperial slaves and freedmen (Weaver 1964: 120; 1967: 6).

INCERTI

The number of freedmen/women in these inscriptions is certainly higher, only their freed status is not expressly stated. The abbreviations *lib(ertus)* or *l(ibertus)*, which denotes a person's freed status, are often absent in epitaphs to freedmen/women (Frank 1916: 691, n. 3). From the second century onward, the explicit mention of freed status in epigraphic monuments is only evident in cases of imperial freedmen (Ross Taylor 1961: 121). Therefore the freedmen/women may be identified only if this is allowed by the context of the inscription or on the basis of the onomastic properties of the name itself. A Greek cognomen is often an indication of freed status or descent from a freed individual. Their abundance in Latin inscriptions is interpreted as a result of the frequent liberation of slaves (*Ibid.* 127). Given that the organized slave trade in the west generally proceeded from the eastern sections of the Empire, the principal language of this trade was Greek, which was also reflected in slave nomenclature (Gordon 1924: 105). A high number of slaves had Greek names, but it is known that freed individuals often retained their slave names as a cog-

obnašanje dužnosti augustala (*augustales*), nove institucije koja se za njegova vladanja pojavila u gradovima Italije i zapadnih rimskih provincija (Gordon 1931: 66). Njihova nadležnost i uloga u rimskome društvu nije potpuno razjašnjena, ali se zna da je bila u uskoj vezi s carskim kultom (Taylor 1914: 232; Shin 1988: 425; Fishwick 1990: 609; Beard, North & Price 1998: 357, 358). Oko 90% augustala bili su oslobođenici (Shin 1988: 425).

U predmetnim natpisima spominje se 6 augustala. Samo je u slučaju Herme, salonitanskog sevira i augustala, oslobođenički status izričito naveden u natpisu (kat. br. 37), dok se u slučajevima ostalih augustala oslobođenički status ne navodi. U Naroni je augustal Lucije Publicije Dijadumen posvetio žrtvenik Jupiteru Augustu (kat. br. 9). Iz Klapavica kod Klisa potječe počasni natpis koji kazuje da su Fescenija Astika (*Astice*) i njezin suprug Tit Faust (nepoznata nomena), sevir i augustal (*Vivir et Augustalis*), obnovili Silvanovo svetište (kat. br. 65). Čini se da je oslobođeničkoga statusa bilo oboje supružnika. Iz Osijeka potječu 3 posvetna natpisa augustala kolonije Murse (*augustales coloniae Mursensium*). Publije Elije Kalije Morf posvetio je žrtvenik vrhovnom Jupiteru za zdravlje svoje i svojih (kat. br. 195). Gaj Julije Firmin posvetio je žrtvenik Kapitolijskoj trijadi (kat. br. 208), dok je Gaj Ekvicije Artemidor zajedno sa svojom suprugom Elijom Brutulom i sinom Gajem Ekvicijem Viktorom žrtvenik posvetio Jupiteru Eternu (kat. br. 210).

Oslobođeničkoga statusa, čini se, bili su i Elije Valerije i Elije Sekundin, *magistri* koji su u Sisku za zdravlje svoje i prinosa podigli žrtvenik vrhovnom Jupiteru i Junoni (kat. br. 179). Natpis je bilježio ime još jednog magistra, ali su se od njegova imena uočavala samo posljednja dva slova kognomena.

Oslobođenik je vrlo vjerojatno bio i Aurelije German Barlaha, svećenik Jupitera Dolihena koji je u Saloni sebi i supruzi Siri za života dao podići nadgrobni spomenik (kat. br. 49). Carski oslobođenici vrlo su vjerojatno bili Flavije Ver Metrobalan, carski prokurator i predstojnik uprave za rudnike u Sisciji (kat. br. 172), i Gaj Julije Agatop, zakupnik rudnika i ljevaonica željeza u panonskim i prekomorskim provincijama iz Murse (kat. br. 209).

Na temelju grčkog kognomena u imenskom obrascu može se pretpostaviti da su oslobođeničkoga statusa ili barem oslobođeničkoga podrijetla bili i sljedeći dedikanti Jupiterovih žrtvenika: Valerije Aleksander (kat. br. 11), Emilije Hermosenaks (kat. br. 26), Kvint Raonije Diodor (kat. br. 35), Gaj Cezije Korimb (kat. br. 38), Tit Pinarije Eros (kat.

nomen (Ross Taylor 1961: 125; Matijašić 2002: 71, 72). However, in these cases we can rarely be entirely certain if these are persons with freed status.

Augustus denied freedmen the opportunity to participate in urban governance, either in Rome or the provinces, but he did allow them to serve as *Augustales*, a new institution which appeared during his reign in the cities of Italy and the western Roman provinces (Gordon 1931: 66). Their authority and role in Roman society has not yet been fully clarified, but it is known that they were closely linked to the imperial cult (Taylor 1914: 232; Shin 1988: 425; Fishwick 1990: 609; Beard, North & Price 1998: 357, 358). Approximately 90% of the *Augustales* were freedmen (Shin 1988: 425).

Six *Augustales* are mentioned in these inscriptions. Only in the case of Herma, the Salona sevir and *Augustalis*, is freedman status explicitly noted in the inscription (cat. no. 37), while in the cases of the remaining *Augustales*, freedman status is not specified. In Naronia, the *Augustalis* Lucius Publius Diadumenus dedicated an altar to Jupiter Augustus (cat. no. 9). An honorary inscription from Klapavice, near Klis, states that Fescenia Astice and her husband Titus Faustus (nomen unknown), a sevir and *Augustalis* (*Vivir et Augustalis*), restored the shrine to Silvanus (cat. no. 65). It would appear that both spouses had freed status. Three dedicatory inscriptions of the *Augustales* of the Mursa colony (*augustales coloniae Mursensium*) are from Osijek. Publius Aelius Callius Morphus dedicated an altar dedicated to Jupiter Optimus Maximus for the health of himself and his relations (cat. no. 195). Gaius Julius Firminus dedicated an altar to the Capitoline Triad (cat. no. 208), while Gaius Equitius Artemidorus, together with his wife Aelia Brutula and son Gaius Equitius Victor, dedicated an altar to Jupiter Aeternus (cat. no. 210).

It would appear that Aelius Valerius and Aelius Secondinus also had freedman status – these magistrates (*magistri*) erected an altar to Jupiter and Juno in Sisak for their own health and that of their contributors (cat. no. 179). The inscription mentioned the name of one more magistrate, but only the last two letters of his cognomen were preserved.

Aurelius Germanus Barlaha, a priest of Jupiter Dolichenus who erected a gravestone to himself and his wife Syra in Salona during his lifetime (cat. no. 49), was very likely also a freedman. Flavius Verus Metrobalanus, an imperial procurator and mines administrator in Siscia (cat. no. 172), and Gaius Julius Agathopus, the mine and iron foundry contractor in the Pannonian and overseas provinces from Mursa (cat. no. 209), were very likely imperial freedmen.

br. 43), Gaj Arije Narcis (kat. br. 58), Aul Laberije Sinegdemijan (kat. br. 64), Gaj Arije Ageviv (kat. br. 92), Lucije Plotije Eperast (kat. br. 114), Lucije Aleksandar (nepoznata nomina) (kat. br. 122), Oktavije Eufem (kat. br. 138), Gaj Julije Krisogon (kat. br. 145), Papirije Andronik (kat. br. 146), Gaj Lekanije Jalis (kat. br. 152), Tit Ecije Eonije (kat. br. 165), Aurelije Antiokijan (kat. br. 176), čiji kognomen ukazuje na antiohijsko podrijetlo, i Marko Aurelije Kokej Eutihijan (kat. br. 207).

RIMSKI GRAĐANI/GRAĐANKE

Najveći broj osoba zabilježenih u predmetnim natpisima bili su rimski građani. Kad se u kontekstu natpisa spominje i njihovo zanimanje, onda je najčešće riječ o pripadnicima vojnih postrojbi, članovima gradskih uprava, svećeničkih redova i o državnim dužnosnicima.

Pripadnici vojnih postrojbi najzastupljeniji su među posveticima Jupiterovih žrtvenika. Predmetni natpisi bilježe 58 rimskih građana koji su svoju profesionalnu karijeru gradili u vojnim postrojbama (kat. br. 5, 6, 8, 12, 14, 16–18, 29, 48, 56, 66–69, 83, 86, 87, 89, 90, 123, 126, 130–136, 140, 142, 158, 160, 161, 164, 166–169, 174, 177, 178, 181, 182, 188–190, 194, 202–205, 214 i 215). U vrijeme podizanja spomenika 36 osoba obnašalo je dužnost konzularnih beneficijara (*beneficiarius consularis*) (kat. br. 5, 6, 8, 14, 16–18, 67, 68, 83, 86, 87, 132–136, 140, 161, 164, 167–169, 174, 177, 178, 181, 182, 188, 202–205 i 215), 8 osoba dužnost centuriona (*centurio*) (kat. br. 12, 19, 66, 90, 158, 160, 189 i 190), po 2 osobe dužnost hvatača divljih životinja (*venator immunitis*) (kat. br. 48), prokuratornih beneficijara (*beneficiarius procuratoris*) (kat. br. 166 i 214), konzularnih protektora (*protector consularis*) (kat. br. 29 i 131), od kojih je jedan imao ovlasti beneficijara (kat. br. 131), i signifera (*signifer*) (kat. br. 69 i 126), te po jedna osoba dužnost konjičkog dekuriona (*decurio equitum*) (kat. br. 89), prokuratornog kornikulara (*cornicularius procuratoris*) (kat. br. 194), tesararija (*tesserarius*) (kat. br. 82) i frumentarija (*frumentarius*) (kat. br. 123). Dvije osobe bile su veterani (*veteranus*) (kat. br. 56 i 142).

U predmetnim natpisima spominju se sljedeće legije i kohorte: *Legio I Adiutrix* (kat. br. 14, 16, 17, 68, 123 i 132), *Legio I Italica* (kat. br. 6), *Legio I Minervia* (kat. br. 12), *Legio II Adiutrix* (kat. br. 158), *Legio II Italica*, s počasnim nadimkom *Pia Fidelis Severiana* (kat. br. 215), *Legio III Flavia* (kat. br. 202 i 203), *Legio V Macedonica* (kat. br.

It may be assumed on the basis of the Greek cognomens in the nomenclature that the following dedicants of altars to Jupiter also had freedman status or were at the very least descended from freedmen: Valerius Alexander (cat. no. 11), Aemilius Hermosenax (cat. no. 26), Quintus Raonius Diodorus (cat. no. 35), Gaius Caesius Corymbus (cat. no. 38), Titus Pinarius Eros (cat. no. 43), Gaius Arrius Narcissus (cat. no. 58), Aulus Laberius Synegdemianus (cat. no. 64), Gaius Arrius Agaevivus (cat. no. 92), Lucius Plotius Eperastus (cat. no. 114), Lucius Alexandar (nomen unknown) (cat. no. 122), Octavius Euphemus (cat. no. 138), Gaius Julius Crysogonus (cat. no. 145), Papirius Andronicus (cat. no. 146), Gaius Laecanius Ialysus (cat. no. 152), Titus Aetius Aeonius (cat. no. 165), Aurelius Antiochianus (cat. no. 176), whose cognomen indicates his Antiochian origin, and Marcus Aurelius Cocceius Eutychnianus (cat. no. 207).

ROMAN CITIZENS

Most individuals recorded in these inscriptions were Roman citizens. When an occupation is also mentioned in the context of the inscription, then these are usually members of military units, city governments or priestly orders and state officials.

The members of military units are the most numerous among the dedicants of altars to Jupiter. These inscriptions record 58 Roman citizens who chose the military as their professional career (cat. no. 5, 6, 8, 12, 14, 16–18, 29, 48, 56, 66–69, 83, 86, 87, 89, 90, 123, 126, 130–136, 140, 142, 158, 160, 161, 164, 166–169, 174, 177, 178, 181, 182, 188–190, 194, 202–205, 214 and 215). At the time of erection of these monuments, 36 persons held the post of *beneficiarius consularis* (cat. no. 5, 6, 8, 14, 16–18, 67, 68, 83, 86, 87, 132–136, 140, 161, 164, 167–169, 174, 177, 178, 181, 182, 188, 202–205 and 215), 8 persons were centurions (*centurio*) (cat. no. 12, 19, 66, 90, 158, 160, 189 and 190), 2 each were wild game hunters (*venator immunitis*) (cat. no. 48), members of a procurator's staff (*beneficiarius procuratoris*) (cat. no. 166 and 214), consular bodyguards (*protector consularis*) (cat. no. 29 and 131), of which one exercised the authority of *beneficiarius* (cat. no. 131), and standard bearers (*signifer*) (cat. no. 69 and 126), while one each was a cavalry decurion (*decurio equitum*) (cat. no. 89), procurator's non-commissioned staff officer (*cornicularius procuratoris*) (cat. no. 194), *tesserarius* (cat. no. 82) and *frumentarius* (cat. no. 123). Two persons were veterans (*veteranus*) (cat. no. 56 and 142).

In these inscriptions, the following legions and cohorts are named: *Legio I Adiutrix* (cat. no. 14, 16,

136), *Legio VII Gemina* (kat. br. 189), *Legio X Gemina* (kat. br. 56 i 190), *Legio XI Claudia* (kat. br. 18 i 83), *Legio XIII Gemina* (kat. br. 14 i 160), *Legio XIII Gemina* (kat. br. 5 i 140), *Cohors I Belgarum* (kat. br. 12 i 90), *Cohors III Alpinorum* (kat. br. 82 i 89), koja se u jednom natpisu javlja s počasnim nadimkom *Antoniniana* (kat. br. 29), *Cohors III Praetoria* (kat. br. 142), *Cohors V (Praetoria?)* (kat. br. 48) i *Cohors VIII voluntariorum* (kat. br. 69, možda i kat. br. 69a), koja se u jednom natpisu javlja s počasnim nadimkom *Philippiana* (kat. br. 66).

Podrijetlo vojne osobe izričito se navodi samo u jednom natpisu. Riječ je o posvetnom natpisu Marka Ipija, Lucijeva sina, Vitalisa, iz Beneventa u Italiji, konzularnog beneficijara kohorte *VIII voluntariorum Philippiana* koji je službovao u Tiloriju (kat. br. 66). U jednom slučaju podrijetlo dedikanta otkriva njegov kognomen. Riječ je o Marku Aureliju Dalmati, konzularnom protektoru iz Burnuma, koji je kognomen vjerojatno stekao službujući izvan rodne provincije Dalmacije (kat. br. 131). U ostalim slučajevima zemljopisno podrijetlo vojnih osoba ne može se odrediti s potpunom sigurnošću, ali se kod nekih ono može pretpostaviti na temelju njihova gentilnog imena. Italskoga podrijetla bili su dedikanti žrtvenika vrhovnom Jupiteru Tit Fufisije, signifer iz Burnuma (kat. br. 126), i Sekst Kvinktilije, Sekstov sin, Seneka, veteran IV. pretorijanske kohorte iz Raba (kat. br. 142). Italskoga podrijetla vjerojatno su bili i sljedeći dedikanti: Gaj Stacije Tacitijan, konzularni beneficijar legije XIII. Gemine iz Narone (kat. br. 5), Gaj Atilije Gen[---], konzularni beneficijar legije XIII. Gemine i legije I. Adiutrix (kat. br. 14), Gaj Vibije Januarije, konzularni beneficijar legije I. Adiutrix iz municipija Novae (kat. br. 17), Vibije Vibijan, konzularni protektor s otoka Brača (kat. br. 29), Marko Junije Faden, konjički dekurion kohorte III. Alpinorum iz municipija Magnuma (kat. br. 89), Gaj Vibije Julijan, frumentarij legije I. Adiutrix (kat. br. 123), i Bilijan Ver, konzularni beneficijar iz Burnuma (kat. br. 135). Podrijetlom iz zapadnih provincija carstva vjerojatno su bili Celije Saturnin, konzularni beneficijar legije I. Adiutrix iz municipija Novae (kat. br. 16), i [---]aicus, signifer kohorte VIII. Voluntariorum iz Tilorija (kat. br. 69). Dedikant Sulpicije Kalvio, centurion legije I. Minervije i prepozit kohorte I. Belgarum iz Vrgorca, vjerojatno je bio podrijetlom iz Donje Germanije (kat. br. 12), a dedikant Titulenije Respekt, konzularni beneficijar legije X. Gemine koji je službovao u Burnumu, vjerojatno iz Norika (kat. br. 130).

U predmetnim natpisima zabilježeno je 13 članova gradskih uprava (kat. br. 30, 32, 73, 106, 163, 186,

17, 68, 123 and 132), *Legio I Italica* (cat. no. 6), *Legio I Minervia* (cat. no. 12), *Legio II Adiutrix* (cat. no. 158), *Legio II Italica*, with the honorary epithet *Pia Fidelis Severiana* (cat. no. 215), *Legio III Flavia* (cat. no. 202 and 203), *Legio V Macedonica* (cat. no. 136), *Legio VII Gemina* (cat. no. 189), *Legio X Gemina* (cat. no. 56 and 190), *Legio XI Claudia* (cat. no. 18 and 83), *Legio XIII Gemina* (cat. no. 14 and 160), *Legio XIII Gemina* (cat. no. 5 and 140), *Cohors I Belgarum* (cat. no. 12 and 90), *Cohors III Alpinorum* (cat. no. 82 and 89), which appears in one inscription with the honorary epithet *Antoniniana* (cat. no. 29), *Cohors III Praetoria* (cat. no. 142), *Cohors V (Praetoria?)* (cat. no. 48) and *Cohors VIII voluntariorum* (cat. no. 69, perhaps also cat. no. 69a), which appears in one inscription with the honorary epithet *Philippiana* (cat. no. 66).

The origin of a military individual is only explicitly stated in one inscription. This is the dedicatory inscription of Marcus Ippius, son of Lucius, Vitalis, from Beneventum in Italia, a *beneficiarius consularis* of *Cohors VIII voluntariorum Philippiana* which was posted in Tilorium (cat. no. 66). In one case, the origin of the dedicant is revealed by his cognomen: Marcus Aurelius Dalmata, a consular bodyguard from Burnum, who probably acquired his cognomen serving outside of the province of his birth, Dalmatia (cat. no. 131). In other cases, the geographic origin of the persons cannot be determined with absolute certainty, although for some it may be assumed on the basis of their gentilicians. Thus, an Italian origin may be assigned to the dedicants of the altars to Jupiter Optimus Maximus, Titus Fufisius, a standard-bearer from Burnum (cat. no. 126), and Sextus Quinctilius, son of Sextus, Seneca, a veteran of *Cohors III Praetoria* from Rab (cat. no. 142). The following dedicants were also Italian in origin: Gaius Stadius Tacitanus, a *beneficiarius consularis* of *Legio XIII Gemina* from Narona (cat. no. 5), Gaius Atilius Gen[---], a *beneficiarius consularis* of *Legio XIII Gemina* and *Legio I Adiutrix* (cat. no. 14), Gaius Vibius Januarius, a *beneficiarius consularis* of *Legio I Adiutrix* from the Novae municipium (cat. no. 17), Vibius Vibianus, a consular bodyguard from the island of Brač (cat. no. 29), Marcus Junius Fadenus, a cavalry decurion of *Cohors III Alpinorum* from the Magnum municipium (cat. no. 89), Gaius Vibius Julianus, a *frumentarius* of *Legio I Adiutrix* (cat. no. 123), and Billianus Verus, a *beneficiarius consularis* from Burnum (cat. no. 135). Caelius Saturninus, a *beneficiarius consularis* of *Legio I Adiutrix* from the Novae municipium (cat. no. 16), and [---]aicus, a standard-bearer of *Cohors VIII voluntariorum* from Tilorium (cat. no. 69) were probably originally from the Empire's western provinces. The dedicant Sulpicius Calvio, a centu-

187, 192, 197, 200, 212 i 216). Na gradskoj razini oni su pripadali vladajućem i najimućnijem staležu rimskog građanstva. *Cursus honorum* tih osoba bilježi više različitih dužnosti i časti koje su obnašale i stekle tijekom svoje karijere, od kojih su najučestalije dužnosti dekuriona (*decurio*), članova gradskog vijeća (kat. br. 32, 106, 163, 186, 187, 192, 197, 200, 212 i 216) i duovira (*duovir*), vrhovnih gradskih magistrata u čijim je rukama bila izvršna gradska vlast (kat. br. 30, 73, 163, 187, 200 i 212).

Dva posvetna natpisa pripadaju članovima saloničanske gradske uprave (kat. br. 30 i 32). Jedan žrtvenik vrhovnom Jupiteru dali su podići Gaj Domicije Valent, *duovir iure dicundo*, i Gaj Julije Sever, *pontifex* (kat. br. 30), a drugi Lucije Egnacije, sin Lucija, unuk Gneja, praunuk Gneja, Klement, dekurion i augur saloničanske kolonije (kat. br. 32). Gaj Domicije Valent mogao je biti italčkog, ali i orijentalnog podrijetla, dok je italčko podrijetlo Lucija Egnacija Klementa gotovo izvjesno.

Iz Kijeva kod Knina potječe posvetni natpis vrhovnom Jupiteru koji je dao podići Tit Aurelije Maksimin, duovir kvinkvenal (*quinquennalis*) kolonije Ekvum ili jednog neidentificiranog rimskog municipija na području gornjeg toka rijeke Cetine (kat. br. 73). Taj gradski magistrat vjerojatno je bio lokalnoga podrijetla, a rimsko građanstvo stekao je u vrijeme vladanja jednog od careva iz obitelji Aurelija. Lokalnoga podrijetla vjerojatno je bio i Tit Elije Celzin, dekurion aserijatskoga municipija koji je u Aseriji dao podići žrtvenik vrhovnom Jupiteru (kat. br. 106).

Iz Lijevo Degoja na Kupi potječe posvetni natpis Jupiteru Nundinariju koji su za zdravlje cara Gordijana III. dali podići Gaj Viktorin (nepoznata nomena), dekurion i duovir siscijske kolonije (*decurio coloniae Sisciae*) i svećenik provincije Gornje Panonije (*sacerdos provinciae Pannoniae Superioris*), te Gaj Viktorininijan, njegov sin, također dekurion siscijske kolonije, i njegova supruga Lucilija Lucila (kat. br. 163).

Dva predmetna natpisa spominju dekurione petovijske kolonije (kat. br. 186 i 187). Posvetni natpis Jupiteru Depulsoru iz Klenovnika dao je podići Gaj Tiberinije Faventin, dekurion petovijske kolonije (*decurio coloniae Poetovionensis*), *praefectus fabrum*, kvestor (*questor*) i *praefectus pro Ilviris* (kat. br. 186). Iz Križovljana kod Varaždina posvetni je natpis Jupiteru Kulminalu koji je za zdravlje svoje, svoje supruge Aurelije Marceline i svih svojih dao podići Marko Aurelije Maksimin, dekurion petovijske kolonije, duovir kvinkvenal i svećenik provincije Gornje Panonije (kat. br. 187).

riion of *Legio I Minervia* and the steward of *Cohors I Belgarum* from Vrgorac was probably originally from Germania Inferior (cat. no. 12), while the dedicant Titulenus Respectus, a *beneficiarius consularis* of *Legio X Gemina*, who served in Burnum, was probably from Noricum (cat. no. 130).

The inscriptions record 13 members of city governments (cat. no. 30, 32, 73, 106, 163, 186, 187, 192, 197, 200, 212 and 216). At the city level, they belonged to the ruling and wealthiest class of Roman citizens. The *cursus honorum* of these individuals indicates a series of different posts and honours which they held and acquired during their careers, of which the most frequent duty was decurion (*decurio*), city councillor (cat. no. 32, 106, 163, 186, 187, 192, 197, 200, 212 and 216) and duovir, the supreme city magistrate who held executive authority in the city (cat. no. 30, 73, 163, 187, 200 and 212).

Two dedicatory inscriptions belonged to members of the Salona city government (cat. no. 30 and 32). One altar to Jupiter Optimus Maximus was erected by Gaius Domitius Valens, *duovir iure dicundo*, and Gaius Julius Severus, *pontifex* (cat. no. 30), while another was erected by Lucius Egnatius, son of Lucius, grandson of Gnaeus, great-grandson of Gnaeus, Clemens, decurion and augur of the Salona colony (cat. no. 32). Gaius Domitius Valens may have been Italic in origin, but also oriental, while the Italic origin of Lucius Egnatius Clemens is almost certain.

A dedicatory inscription to Jupiter Optimus Maximus from Kijevo, near Knin, was erected by Titus Aurelius Maximinus, a *duovir quinquennalis* of the Aequum colony or an unidentified Roman municipality somewhere along the upper course of the Cetina River (cat. no. 73). This city magistrate was probably from the local area, and he acquired Roman citizenship during the reign of one of the Aurelian emperors. Titus Aelius Celsinus, a decurion of the Asseria municipality who erected an altar to Jupiter Optimus Maximus (cat. no. 106) was probably also from the area.

A dedicatory inscription to Jupiter Nundinarius from Lijevo Degoj on the Kupa River was raised for the health of Emperor Gordian III by Gaius Victorinus (nomen unknown), a decurion and duovir of the Siscia colony (*decurio coloniae Sisciae*) and priest of the province of Pannonia Superior (*sacerdos provinciae Pannoniae Superioris*), and Gaius Victorininianus, his son, also a Siscia colony decurion, and his wife Lucilia Lucilla (cat. no. 163).

Two inscriptions mention decurions of the Poetovio colony (cat. no. 186 and 187). The dedicatory inscription to Jupiter Depulsor from Klenovnik was erected by Gaius Tiberinius Faventinus, a decurion of the Poetovio colony (*decurio coloniae Poetovionensis*), *praefectus fabrum*, *questor* and *praefectus pro*

U dva slučaja dedikanti Jupiterovih žrtvenika bili su i dekurioni cibalske kolonije (*decurio coloniae Cibalarum*) (kat. br. 192 i 216). Jedan žrtvenik pronađen je u Vinkovcima, a drugi u blizini Dalja. Prvi je dao podići dekurion Elije Prokul (kat. br. 192), a drugi dekurion i bivši kvestor Marko Aurelije Kvintilijan (kat. br. 216).

Tri predmetna natpisa iz Osijeka bilježe dekurione kolonije Murse (*decurio coloniae Mursensium*) (kat. br. 197, 200 i 212). Jedan žrtvenik vrhovnom Jupiteru dao je podići dekurion Tit Hortenzije Frekvent (kat. br. 197). Drugi žrtvenik vrhovnom Jupiteru za zdravlje Tita Flavija Martina, dekuriona, načelnika udruženja vatrogasaca (*praefectus collegii centonariorum*), duovira designata (*Ilvir designatus*), podigao je njegov oslobođenik Flavije Filip (kat. br. 200). Treći žrtvenik, posvećen Jupiteru Fulguratoru, dao je podići Gaj Elije Surin, dekurion i duovir kvinkvenal designat (kat. br. 212).

Petorica rimskih građana, dedikanata predmetnih natpisa, bili su članovi svećeničkih redova (kat. br. 23, 30, 32, 163 i 187). Imali su sljedeće titule: *augur* (kat. br. 32), *pontifex* (kat. br. 30), *sacerdos* (kat. br. 23) i *sacerdos provinciae Pannoniae Superioris* (kat. br. 163 i 187). Iz Salone potječe posvetni natpis vrhovnom Jupiteru koji je dao podići Lucije Egnacije, sin Lucija, unuk Gneja, praunuk Gneja, Klement, salonitanski dekurion i ujedno augur salonitanske kolonije (kat. br. 32). Iz Salone je također posvetni natpis vrhovnom Jupiteru koji su dali podići Gaj Domicije Valent, salonitanski duovir, i Gaj Julije Sever, gradski pontifeks (kat. br. 30). Na otoku Visu gradski svećenik Kvint Baronije, sin Kvinta, dao je svojim sredstvima podići hram i žrtvenik Jupiteru Herkulu (kat. br. 23). Dedikanti Gaj Viktorin, dekurion siscijske kolonije (kat. br. 163), i Marko Aurelije Maksimin, dekurion petovijske kolonije (kat. br. 187), bili su svećenici carskog kulta u provinciji Gornjoj Panoniji.

Posebno je zanimljiv posvetni natpis vrhovnom Jupiteru pronađen u blizini ruševina srednjovjekovnog grada Bedemgrada na Krndiji, koji su dali podići legati Fabije Kilon i Klaudije (kat. br. 193). Tu je vjerojatno riječ o carskim namjesnicima (*legati Augusti pro praetore*) Luciju Fabiju Kilonu i Tiberiju Klaudiju Klaudijanu. Lucije Fabije Kilon bio je podrijetlom iz grada *Iluro* u provinciji Beticici (danas grad Alora u Španjolskoj), a senatorsku karijeru započeo je za vladanja Marka Aurelija (Fitz 1993: 508). Obnašao je niz raznih dužnosti u Rimu i u više rimskih provincija, a u Gornjoj Panoniji bio je carski namjesnik od 198. do 201. g., za vladanja Septimija Severa (Fitz 1993: 508, 509; Rathmann 2006: 229). Tiberije Klaudije Klaudijan, za kojega

Ilviris (cat. no. 186). The dedicatory inscription to Jupiter Culminalis from Križovljan near Varaždin was raised for his own health and that of his wife Aurelia Marcelina and their entire family by Marcus Aurelius Maximinus, the decurion of the Poetovio colony, the *duovir quinquennalis* and priest of the province of Pannonia Superior (cat. no. 187).

In two cases, decurions of the Cibalae colony (*decurio coloniae Cibalarum*) were also dedicants of altars to Jupiter (cat. no. 192 and 216). One altar was found in Vinkovci, while the other near Dalj. The first was erected by the decurion Aelius Proculus (cat. no. 192), while the other by the decurion and former *quaestor* Marcus Aurelius Quintilianus (cat. no. 216).

Three of the inscriptions from Osijek record decurions of the Mursa colony (*decurio coloniae Mursensium*) (cat. no. 197, 200 and 212). One altar to Jupiter Optimus Maximus was erected by the decurion Titus Hortensius Frequens (cat. no. 197). The second altar to Jupiter Optimus Maximus, erected for the health of Titus Flavius Martinus, decurion, head of the fire-fighting guild (*praefectus collegii centonariorum*), and duovir designate (*Ilvir designatus*), was erected by his freed slave Flavius Philippus (cat. no. 200). The third altar, dedicated to Jupiter Fulgurator, was erected by Gaius Aelius Surinus, the decurion and *duovir quinquennalis* designate (cat. no. 212).

Five Roman citizens, dedicants of these inscriptions, were members of the priestly orders (cat. no. 23, 30, 32, 163 and 187). They bore the following titles: *augur* (cat. no. 32), *pontifex* (cat. no. 30), *sacerdos* (cat. no. 23) and *sacerdos provinciae Pannoniae Superioris* (cat. no. 163 and 187). The dedicatory inscription to Jupiter Optimus Maximus from Salona was raised by Lucius Egnatius, son of Lucius, grandson of Gnaeus, great-grandson of Gnaeus, Clemens, decurion and augur of the Salona colony (cat. no. 32). Also from Salona is the dedicatory inscription to Jupiter Optimus Maximus that was raised by Gaius Domitius Valens, the Salona *duovir*, and Gaius Julius Severus, the city *pontifex* (cat. no. 30). On the island of Vis, the city priest Quintus Baronius, son of Quintus, used his own funds to erect a temple and altar to Jupiter Herclis (cat. no. 23). The dedicants Gaius Victorinus, decurion of the Siscia colony (cat. no. 163), and Marcus Aurelius Maximinus, the decurion of the Poetovio colony (cat. no. 187), were priests of the imperial cult in the province of Pannonia Superior.

A particularly interesting dedicatory inscription to Jupiter Optimus Maximus was discovered near the ruins of the medieval castle Bedemgrad at Krndija, which was raised by the legates Fabius Cilone and Claudius (cat. no. 193). They were probably the im-

se pretpostavlja da potječe iz Bitinije, također je obnašao niz raznih dužnosti u više rimskih provincija, a u Donjoj Panoniji bio je carski namjesnik 198. g., za vladanja Septimija Severa (Fitz 1993: 511–513; Rathmann 2006: 229).

Rimsko građanstvo imao je i Gaj Ekvicije Viktor iz Murse, koji je zajedno sa svojim ocem Gajem Ekvicijem Artemidorom, augustalom kolonije, i majkom Elijom Brutulom posvetio žrtvenik Jupiteru Eternu (kat. br. 210).

Ostali natpisi o dedikantima ne donose više od samog imena. Sigurnu potvrdu njihova građanstva imamo u slučajevima gdje se u imenskim obrascima pojavljuje filijacija. Izostanak filijacije u imenskom obrascu *tria nomina* izostanak je sigurna dokaza rimskog građanstva (Frank 1916: 691, n. 3; Gordon 1931: 69; Ross Taylor 1961: 123; Rawson 1966: 82; Weaver 1972: 42, 43).

Filijacija se pojavljuje u osam natpisa iz kojih je poznato samo ime dedikanta. Pet Jupiterovih žrtvenika postavile su osobe lokalnoga ilirskog podrijetla: Tit Aurelije, sin Tita (ako se natpis može tako razriješiti) (kat. br. 76), Aurelije Sekst, sin Ledra iz Vinalića kod Vrlike (kat. br. 78), Pins Germanik, sin Tura iz Ridera (kat. br. 97), Opija Tertula, kći Volsa iz Skardone (kat. br. 101), i Publije Elije Andes, sin Barcina iz Otona kod Knina (kat. br. 137). Publije Elije Andes stekao je rimsko građanstvo vjerojatno u vrijeme vladanja cara Hadrijana, a Aurelije Sekst u vrijeme vladanja jednog od careva iz obitelji Aurelija (Rendić-Miočević 1948: 47, 51). Ostala tri Jupiterova žrtvenika postavile su osobe vjerojatno italskoga podrijetla: Apuleja Kvinta, kći Marka, i njezin sin Lucije Turpilije Brok Licinijan iz Jadera (kat. br. 111), Kornelija Tercija, kći Gaja iz Enone (kat. br. 113), i Gaj Vokonije, sin Marka iz Burnuma (kat. br. 127) (Alföldy 1969: 78; Wilkes 1969: 310; Medini 1979: 155).

Rimsko građanstvo imali su i ovi dedikanti lokalnog ilirskog podrijetla: Lucije Junije Mesor iz Splita (kat. br. 63b), Marko Pletorije Alban iz Ekvuma (kat. br. 71), Aurelije Plator iz Ridera (kat. br. 96) i Rek Sencije iz Nedinija (kat. br. 109). Iza imena dedikanata Tita Aurelija Kvinta iz Podosoja kod Vrlike (kat. br. 81) i Publija Elija iz Korinija (kat. br. 119) vjerojatno se također kriju građani lokalnog ilirskog podrijetla. Gentilicij dedikanta Opija Severijana iz Rotija u Istri ukazuje na mogućnost venetskoga podrijetla (kat. br. 155).

Status rimskih građana izvjestan je kod još dva dedikanta Jupiterovih žrtvenika: Gaja Kalija i Gaja Koranija iz Burnuma (kat. br. 120 i 125). Imenski obrazac u kojem se navode samo prenamen i nomen

perial consuls (*legati Augusti pro praetore*) Lucius Fabius Cilone and Tiberius Claudius Claudianus. Lucius Fabius Cilone was originally from Iluro in the province of Baetica (today the town of Álora in Spain), while he began his senatorial career during the reign of Marcus Aurelius (Fitz 1993: 508). He performed a series of various duties in Rome and in several Roman provinces, while in Pannonia Superior he was the imperial consul from 198 to 201, during the reign of Septimius Severus (Fitz 1993: 508, 509; Rathmann 2006: 229). Tiberius Claudius Claudianus, who is assumed to have come from Bithynia, also held a series of posts in several Roman provinces, while in Pannonia Inferior he was imperial consul in 198, during the reign of Septimius Severus (Fitz 1993: 511-513; Rathmann 2006: 229). Gaius Equitius Victor from Mursa, who together with his son Gaius Equitius Artemidorus, the colony's *Augustalis*, and his mother Aelia Brutula, dedicated an altar to Jupiter Aeternus (cat. no. 210), also had Roman citizenship.

The remaining inscriptions on dedicants do not provide anything more than the name. Certain confirmation of their citizenship can also be found in cases in which the filiation appears in the name formulas. The absence of filiation in the *tria nomina* formula means an absence certain proof of Roman citizenship (Frank 1916: 691, n. 3; Gordon 1931: 69; Ross Taylor 1961: 123; Rawson 1966: 82; Weaver 1972: 42, 43).

Filiation appears in eight inscriptions in which only the names of the dedicants are known. Five altars to Jupiter were placed by persons of local, Illyrian origin: Titus Aurelius, son of Titus (if the inscription may be read thusly) (cat. no. 76), and Aurelius Sextus, son of Ledrus from Vinalić near Vrlika (cat. no. 78), Pinsus Germanicus, son of Turus from Rider (cat. no. 97), Oppia Tertulla, daughter of Volsus from Scardona (cat. no. 101), and Publius Aelius Andes, son of Barcinus from Oton, near Knin (cat. no. 137). Publius Aelius Andes probably acquired Roman citizenship during the reign of Emperor Hadrian, while Aurelius Sextus acquired his during the reign of one of the Aurelian emperors (Rendić-Miočević 1948: 47, 51). The remaining three altars to Jupiter were erected by persons probably of Italian origin: Appuleia Quinta, daughter of Marcus, and her son Lucius Turpilius Brocchus Licinianus from Iader (cat. no. 111), Cornelia Tertia, daughter of Gaius from Aenona (cat. no. 113), and Gaius Voconius, son of Marcus of Burnum (cat. no. 127) (Alföldy 1969: 78; Wilkes 1969: 310; Medini 1979: 155).

These dedicants of local, Illyrian origin also had Roman citizenship: Lucius Junius Mesor from Split (cat. no. 63b), Marcus Plaetorius Albanus from Aequum (cat. no. 71), Aurelius Plator from Rider

osobe prethodio je imenskom obrascu *tria nomina*, a među rimskim građanima koristio se najkasnije do sredine 1. st. (Medini 1979: 155; Salway 1994: 124–126; Salomies 2001: 83). Gentilna imena obojice dedikanata ukazuju na njihovo italsko podrijetlo (Alföldy 1969: 70; Medini 1979: 152, 153).

Rimsko građanstvo vjerojatno su imali i Claudije Urs mlađi, dedikant iz Salone (kat. br. 47), i Vincencije, *vir perfectissimus*, dedikant iz Nedina (kat. br. 110).

Rimsko građanstvo i italsko podrijetlo može se pretpostaviti i u slučaju sljedećih dedikanata: Publija Mescenija Severijana (kat. br. 3) i Lucija Munija Imnisa (kat. br. 4) iz Narone, Gaja Valija Festa s otoka Visa (kat. br. 24), Kvinta Papinija Prokula s otoka Brača (kat. br. 25), Junije Jukunde (kat. br. 60) i Salvija Venerija (kat. br. 61) iz Salone, Lucija Apuleja Krispinijana iz Dubravica kod Skradina (kat. br. 102b) i Gaja Helvija Maksimina iz Burnuma (kat. br. 121).

PEREGRINI

Najdominantniji dio populacije na području Hrvatske u rimsko doba činilo je autohtono stanovništvo. Iako je proces dodjele rimskog građanstva započeo još u vrijeme Cezara i Augusta i kontinuirano se nastavio tijekom prva dva stoljeća nove ere, ipak je najveći dio slobodnoga lokalnog stanovništva rimsko građanstvo dobio tek Karakalnim ediktom 212. g. (Rendić-Miočević 1948: 44). Tim ediktom u potpunosti je bio prekinut razvoj autohtone ilirske onomastike, a ilirskim imenima na epigrafskim spomenicima izgubio se i posljednji trag (*ibid.*).

U predmetnim natpisima pojavljuje se pet dedikanata koji su imali status peregrina: Pan Slator, sin Ciasika iz Vinalića kod Vrlike (kat. br. 77), Kasije, sin Dasanta, tesararij u centuriji Nunizijani kohorte III. Alpinorum iz Andetrija (kat. br. 82), Jet, sin Dasanta (kat. br. 93), Aplud Mevertens, sin Pladomena (kat. br. 94), i još jedan Aplud, iz Ridera (kat. br. 95).

KARAKTER POSVETA – JUPITER I NJEGOVI EPITETI

U sačuvanim antičkim literarnim izvorima i epigrafskim spomenicima s područja Rimskog Carstva zabilježeno je više od 200 različitih Jupiterovih epiteta (Aust 1890–1897: 750–754; Thulin 1917: 1142–1144; Bartoccini 1940: 241–246). Tako šarolika slika Jupiterova kulta odraz

(cat. no. 96) and Recus Sentius from Nedinium (cat. no. 109). Citizens of local Illyrian origin also probably hide behind the names of the dedicants Titus Aurelius Quintus from Podosoj near Vrlika (cat. no. 81) and Publius Aelius from Corinium (cat. no. 119). The gentilician of the dedicant Oppius Severianus from Rotium in Istria indicates the possibility of a Venetan origin (cat. no. 155).

Roman citizenship is also certain for two other dedicants of altars to Jupiter: Gaius Calius and Gaius Coranus from Burnum (cat. no. 120 and 125). The nomenclature in which only the praenomen and nomen are cited preceded the *tria nomina* formula, while among Roman citizens it was used up to the mid-first century at the latest (Medini 1979: 155; Salway 1994: 124–126; Salomies 2001: 83). The gentilicians of both dedicants indicate their Italian origin (Alföldy 1969: 70; Medini 1979: 152, 153).

Claudius Ursus the younger, a dedicant from Salona (cat. no. 47), and Vincentius, *vir perfectissimus*, a dedicant from Nedinum (cat. no. 110), probably also had Roman citizenship.

Roman citizenship and Italian origin may also be assumed in the case of the following dedicants: Publius Mescenius Severianus (cat. no. 3) and Lucius Munius Imnis (cat. no. 4) from Narona, Gaius Valius Festus from the island of Vis (cat. no. 24), Quintus Papinius Proculus from the island of Brač (cat. no. 25), Junia Iucunda (cat. no. 60) and Salvius Venerius (cat. no. 61) from Salona, Lucius Apuleius Crispinianus from Dubravice near Skradin (cat. no. 102b) and Gaius Helvius Maximinus from Burnum (cat. no. 121).

PEREGRINES

The predominant portion of the population in Croatia's territory during the Roman era consisted of indigenous inhabitants. Even though the process of granting Roman citizenship had already commenced during the time of Caesar and Augustus and continued during the first two centuries AD, most of the free local population only obtained citizenship during with the pronouncement of the Edict of Caracalla in 212 (Rendić-Miočević 1948: 44). This edict fully halted the development of indigenous Illyrian onomastics, and the last vestiges of Illyrian names on epigraphic monuments (*Ibid.*).

In the inscriptions there are five dedicants who had peregrine status: Panus Slator, son of Ciassicus from Vinalić, near Vrlika (cat. no. 77), Cassius, son of Dasantis, a *tessararius* in the Nunisianus century of *Cohors III Alpinorum* from Andetrium (cat. no. 82), Jettis, son of Dasantis (cat. no. 93), Apludus

je suživljavanja različitih kultova koji su postojali na području Rimskog Carstva. S jedne strane postojali su državni rimski kultovi, s druge kultovi brojnih lokalnih zajednica koje su uključivanjem u okviru rimske države bile izložene procesu romanizacije. Vrhovni položaj koji je Jupiter imao u rimskome panteonu i njegova uska veza s institucijama rimske vlasti osigurali su da se u okrilju njegova imena, u odnosu na druga rimska božanstva, našao najveći broj različitih kultova i kulturnih praksi. Jupiter se pod različitim imenima i na različitim mjestima štovao kroz različit skup rituala (Rives 2000: 257). Međutim državni rimski kult Jupitera koji se odražava u kapitolijskoj formi imena (*Jupiter Optimus Maximus*), sudeći prema broju epigrafskih spomenika, zasjenio je u zapadnim rimskim provincijama ne samo druge aspekte njegova kulta nego općenito kultove svih drugih božanstava (Fears 1981: 102).

Isključivo vrhovnom Jupiteru na području Hrvatske posvećeno je 128 od ukupno 224 predmetna natpisa, tj. 57,1% natpisa (kat. br. 1-6, 12-14, 18, 19, 21, 22, 26, 29-35, 44, 45, 47, 50-52, 54-57, 62-64, 69-71, 73-78, 80, 82-86, 88-97a, 101, 102b, 104-106, 108-110, 113, 115, 116, 119, 121-123, 126, 128, 130, 133-136, 140-142, 145, 146, 149, 152, 155, 159, 161, 163a, 164-169, 175, 180-183, 188, 192-207, 209 i 214-216). Na razini hrvatskih dijelova provincija i regija taj udio je sljedeći: u provinciji Dalmaciji 88 od ukupno 149 natpisa (tj. 59% natpisa), u X. italskoj regiji 5 od ukupno 13 natpisa (tj. 38,4% natpisa), u provinciji Gornjoj Panoniji 15 od ukupno 36 natpisa (tj. 41,7% natpisa), u provinciji Donjoj Panoniji 20 od ukupno 26 natpisa (tj. 76,2% natpisa).

U državnome kultu u vrijeme carstva zavjet na odanost rimskom caru (*vota pro salute imperatoris*) magistrati su najčešće polagali pred Jupiterom (Fears 1981: 98). Stoga su brojne posvete urađene po službenoj dužnosti i predstavljaju odraz lojalnosti rimskoj vlasti i rimskom caru. Latinski epigrafski spomenici ukazuju na značajnu ulogu Jupitera i u privatnom kultu diljem Rimskog Carstva (*ibid.*). Usvajanje kapitolijskog obrasca Jupiterova imena jasna je posljedica romanizacije Italije i rimskih provincija, međutim stupanj romanizacije dedikanata i kulturni kontekst njihovih posveta najčešće izmiče našem uvidu. Posvete vrhovnom Jupiteru nerijetko su inspirirane državnom ideologijom, pa se stoga mogu promatrati i kao aspekt kulta rimskog vladara i vladarske obitelji. Jupiter je predstavljan kao vrhovni zaštitnik rimske zajednice na čijem je čelu bio rimski imperator, što ga je preporučivalo za zaštitnika i

Mevertens, son of Pladomenus (cat. no. 94), and one more Apludus from Rider (cat. no. 95).

CHARACTER OF THE DEDICATIONS: JUPITER AND HIS EPITHETS

Over 200 different epithets for Jupiter have been recorded in the preserved ancient literary sources and epigraphic monuments from the territory of the Roman Empire (Aust 1890-1897: 750-754; Thulin 1917: 1142-1144; Bartoccini 1940: 241-246). This kaleidoscopic picture of Jupiter's cult is a reflection of the co-mingling of different cults which existed in the Roman Empire. On the one hand there were the Roman state-sanctioned cults, while on the other there were the other cults of numerous local communities which were subject to Romanization once they were incorporated into the Roman state. Jupiter's supremacy in the Roman pantheon and his close association with the institutions of Roman authority ensured that the highest number of diverse cults and cult practices, in comparison to other deities, came under his aegis. Under diverse names and at diverse places, Jupiter was revered through a diverse set of rituals (Rives 2000: 257). However, judging by the number of epigraphic monuments, the Roman state cult of Jupiter which was reflected in the Capitoline form of his name (*Jupiter Optimus Maximus*) overshadowed not only the other aspects of his cult but also the cults of all other deities in the western Roman provinces in general (Fears 1981: 102).

128 out of the total 224 inscriptions in Croatia's territory are dedicated exclusively to Jupiter Optimus Maximus, i.e., 57.1% of the inscriptions (cat. no. 1-6, 12-14, 18, 19, 21, 22, 26, 29-35, 44, 45, 47, 50-52, 54-57, 62-64, 69-71, 73-78, 80, 82-86, 88-97a, 101, 102b, 104-106, 108-110, 113, 115, 116, 119, 121-123, 126, 128, 130, 133-136, 140-142, 145, 146, 149, 152, 155, 159, 161, 163a, 164-169, 175, 180-183, 188, 192-207, 209 and 214-216). At the level of the Croatian parts of the provinces and regions, this share is as follows: in the province of Dalmatia, 88 of the total 149 inscriptions (59%), in Regio X, 5 of the total 13 inscriptions (38.4%), in the province of Pannonia Superior, 15 of the total 36 inscriptions (41.7%), in the province of Pannonia Inferior, 20 of the total 26 inscriptions (76.2%).

During the imperial period, magistrates most often swore the oath of loyalty to the Roman emperor (*vota pro salute imperatoris*) before Jupiter (Fears 1981: 98). Therefore, numerous dedications were made *ex officio* and they are a reflection of loyalty to the Roman authorities and the Roman emperor. Latin epigraphic

pomoćnika i u domeni privatnih stvari pojedinaca koji su se osjećali članovima te zajednice.

O uskoj vezi Jupitera, imperijalne ideologije i ličnosti vladara svjedoče posvete Jupiteru Augustu. Taj epitet, koji je dodavan i imenima brojnih drugih božanstava, rimskih i nerimskih, posljedica je podčinjavanja raznih religioznih sustava na području Rimskog Carstva političkom sustavu i ideologiji carske vlasti (Beard, North & Price 1998: 352). Na području Hrvatske posvete *Iovi Augusto* pojavljuju se u 4 (kat. br. 9, 58, 111 i 150), a *Iovi Optimo Maximo Augusto* u 2 predmetna natpisa (kat. br. 24 i 53).

Jedan žrtvenik iz Splitske na otoku Braču, koji je dao podići rob Hermes, posvećen je carevima Karakali i Geti, njihovoj majci Juliji Domni, vrhovnom Jupiteru, Junoni Regini, Marsu(?) i Viktoriji Augusti (kat. br. 27). O vezi Jupitera i divinizirana cara svjedoči počasni natpis iz Salone o podizanju portika, koji je vrhovnom Jupiteru i Božanskom Klaudiju posvetio Publije Anteja Herma, oslobođenik provincijskog namjesnika Publija Anteja Syra, gradski sevir i augustal (kat. br. 37).

Jedanaest predmetnih natpisa posvećeno je isključivo Jupiteru, a njegovo ime u njima je ispisano bez ikakvih epiteta (kat. br. 25, 39–41, 100, 103, 107, 118, 120, 125 i 127). Sve te posvete potječu s područja provincije Dalmacije. Imena dedikanata spominju se u 10 natpisa, a u 7 ih se mogu iščitati u cijelosti. Italskoga podrijetla pouzdano su bila četvorica dedikanata (kat. br. 25, 120, 125 i 127), a tako je vrlo vjerojatno i u slučaju još dvije dedikantice (kat. br. 100 i 118). Imenski obrasci kojima su ispisana imena trojice dedikanata ukazuju na rani nastanak njihovih natpisa, svakako prije sredine 1. st. (kat. br. 120, 125 i 127). Smatramo da su i drugi posvetni natpisi *Iovi* nastali tijekom 1. st. Izostanak kapitolijskog imenskog obrasca Jupiterova imena, *par excellence* simbola rimskog identiteta, i drugih njegovih epiteta ukazuje na mogućnost da se radi o Jupiterovu kultu koji je svoje korijene vukao iz italske tradicije predrimskog vremena (Medini 1979: 160). Jupiter je bio zajednička svojina svih italskih zajednica koje su govorile latinsko-faliskičkim i oskičko-umbrijskim jezicima (Fears 1981: 16).

U uskoj vezi s imperijalnom ideologijom i kultom vladara stoje i natpisi posvećeni Jupiteru Konzervatoru i Jupiteru Viktoru. Epitet *Conservator* Jupiter nosi u dva posvetna natpisa iz Pule (kat. br. 143 i 144) i u jednom posvetnom natpisu iz Salone (kat. br. 48). Vrlo je vjerojatno da se tim epitetom mogu razriješiti kratice u dva Jupiterova posvetna natpisa s područja Burnuma (kat. br. 124 i 137) i u

monuments indicate the significant role of Jupiter in private cults as well throughout the Roman Empire (*Ibid.*). The adoption of the Capitoline formula for Jupiter's name is a clear result of the Romanization of Italy and the Roman provinces, even though the degree of Romanization of the dedicants and the cult context of their dedications remain beyond our purview. Dedications to Jupiter Optimus Maximus were not infrequently inspired by the state ideology, so they may also be considered an aspect of the cult of the Roman emperor and the ruling dynasty. Jupiter is depicted as the supreme patron of the Roman community headed by the Roman emperor, which in turn commended him to also serve as protector and helper in the private realm of individuals who felt they belonged to this community.

Dedications to Jupiter Augustus testify to the close link between Jupiter, the imperial ideology and the personage of the ruler. This epithet, which was also appended to the names of numerous other deities, both Roman and non-Roman, resulted from the subjugation of various religious systems in the territory of the Roman Empire to the political system and ideology of the imperial authorities (Beard, North & Price 1998: 352). In Croatia's territory, dedications to *Iovi Augusto* appear in four inscriptions (cat. no. 9, 58, 111 and 150), while those to *Iovi Optimo Maximo Augusto* in two (cat. no. 24 and 53).

An altar from Splitska on the island of Brač, erected by the slave Hermes, was dedicated to the emperors Caracalla and Geta, their mother Julia Domna, Jupiter Optimus Maximus, Juno Regina, Mars (?) and Victoria Augusta (cat. no. 27). The inscription from Salona pertaining to the erection of a portico also testifies to the link between Jupiter and the divinized emperor, for it was dedicated to Jupiter Optimus Maximus and the Divine Claudius by Publius Anteius Hermes, a freedman of the provincial consul Publius Anteius Syrus, a city sevir and *Augustalis* (cat. no. 37).

Eleven of the inscriptions are dedicated solely to Jupiter, and his name in them is written without any epithets (cat. no. 25, 39–41, 100, 103, 107, 118, 120, 125 and 127). All of these dedications are from the territory of the Dalmatian province. The names of the dedicants are mentioned in 10 inscriptions, and they can be read in their entirety in 7 of these. Four of the dedicants were certainly of Italian origin (cat. no. 25, 120, 125 and 127), and two more women dedicants very likely were as well (cat. no. 100 and 118). The nomenclature with which the names of three dedicants is written indicate the early date of their inscriptions, certainly prior to the mid-first century AD (cat. no. 120, 125 and 127). I believe that the other dedicatory inscriptions to *Iovi* also emerged during the first century. The lack of the Capitoline name

jednom posvetnom natpisu iz Siska (kat. br. 176). Jupiterov epitet *Victor* pojavljuje se u dva posvetna natpisa iz Pule (kat. br. 148 i 153).

Jovijanska teologija imperijalne moći rimskog vladara aktualizirala se tijekom građanskog rata 69. g. i kasnije Vespazijanova vladanja, a posebno je postala popularna za Domicijanova vladanja, kad je bila središnji element službene imperijalne propagande (Fears 1981: 77; Wardle 1996: 208). Povezivanje vladara s Kapitolijem i kapitolijskim Jupiterom u građanskome ratu 69. g., tijekom kojega su se na rimskom prijestolju smijenila četiri vladara, čin je distanciranja od prethodne julijevsko-klaudijevske dinastije i nastojanja da se vlast legitimira autoritetom vrhovnog rimskog boga (Wardle 1996: 208). Domicijan je nakon Vespazijanove pobjede kojom je građanski rat okončan u spomen na to što se uspio spasiti kad su Vitelijanove pristalice zapalile Kapitolijski hram na Kapitoliju dao podići svetište Jupiteru Konzervatoru (Platner & Ashby 1929: 292). Propagandna poruka tu se čini jasnom: Jupiter štiti i donosi pobjede Domicijanu, koji zauzvrat štiti i skrbi za zajednicu rimskih građana (Fears 1981: 79). Jupiter Konzervator i Jupiter Viktor relativno su čest motiv na Domicijanovu novcu (*ibid.*). Jovijanska teologija imperijalne vlasti bila je još izražajnija u službenoj propagandi za vladanja Trajana i Hadrijana, a središnje mjesto u njoj zadržala je sve do početka 4. st. (*ibid.* 81, 86, 119). S kultom rimskog vladara u vezu se mogu dovesti i posvete Jupiteru Fulminatoru, Fulguratoru i Tonansu. Jupiter je *Fulminator* u posvetnom natpisu iz Podosoja kod Vrlike (kat. br. 81), *Fulminator* i *Fulgurator* u dva posvetna natpisa iz Siska (kat. br. 172 i 173), vjerojatno *Fulminator* ili *Fulgurator* u posvetnom natpisu iz Kopačeva kod Osijeka (kat. br. 212), a *Tonans* u posvetnom natpisu iz Zadra (kat. br. 112). Epiteti *Fulminator*, *Fulgurator* i *Tonans* pripadaju opusu Jupiterovih epiteta koji stoje u vezi s njegovom gromovničkom prirodom. U Rimu je u republikansko doba posvjedočen kult Jupitera Fulgura, koji je imao hram na Marsovu polju (Wissowa 1971: 122; Palmer 1976: 45; Latte 1992: 81, n. 1). Jupiteru Fulguru iz Rima vjerojatno odgovara *Jupiter Flagijs*, koji se spominje u jednom kampansko-oskičkom natpisu iz 3. ili 2. st. pr. Kr. pronađenom u Kapui, i *Jupiter Flazzus* ili *Flazius* iz Puteola (CIL X 1571) (Aust 1890–1897: 641; Thulin 1917: 1141, § 19; Wissowa 1971: 121, n. 10; Lomas 1996: 181). Epiteti *Fulgurator* (CIL III 1569; 8304) ili *Fulgerator* (CIL VI 377) izvode se iz imenice *fulgur(i)atores*, kojom su se nazivale osobe s vještinom pokapanja gromova (Palmer 1976: 45).

formula for Jupiter, the symbol of Roman identity *par excellence*, or any other epithets indicates the possibility of a Jupiter cult rooted in the Italic traditions of pre-Roman times (Medini 1979: 160). Jupiter was the common property of all Italic communities which spoke the Latin-Faliscan and Oscan-Umbrian languages (Fears 1981: 16).

Inscriptions dedicated to Jupiter Conservator and Jupiter Victor are also closely tied to the imperial ideology and the cult of the ruler. The epithet *Conservator* is borne by Jupiter in two dedicatory inscriptions from Pula (cat. no. 143 and 144) and in one dedicatory inscription from Salona (cat. no. 48). It is very likely that this epithet may be used to resolve the abbreviations in dedicatory inscriptions to Jupiter from the Burnum area (cat. no. 124 and 137) and in one dedicatory inscription from Sisak (cat. no. 176). Jupiter's epithet *Victor* appears in two dedicatory inscriptions from Pula (cat. no. 148 and 153).

The Jovian theology of the Roman emperor's might was actualized during the Civil War in 69 AD, and later during Vespasian's rule, and it became particularly popular during Domitian's rule, when it was the centrepiece of imperial propaganda (Fears 1981: 77; Wardle 1996: 208). The linkage between the rulers and the Capitol and Capitoline Jupiter during the Civil War of 69, during which the imperial throne changed hands four times, signified a distancing from the preceding Julio-Claudian dynasty and an effort by the government to secure legitimacy by using the authority of the supreme Roman deity (Wardle 1996: 208). After Vespasian's victory ended the civil war, Domitian commissioned the erection of a temple to Jupiter Conservator on the Capitol to commemorate his own salvation when the followers of Vitellianus set fire to the Capitoline temple (Platner & Ashby 1929: 292). The propaganda message appears clear in this case: Jupiter protects and brings victory to Domitian, who in return safeguards and cares for the community of Roman citizens (Fears 1981: 79). Jupiter Conservator and Jupiter Victor are relatively frequent motifs on the coins minted by Domitian (*Ibid.*). The Jovian theology of the imperial authorities was even more prominent in official propaganda during the reigns of Trajan and Hadrian, and it retained this central position in it until the beginning of the fourth century (*Ibid.* 81, 86, 119).

Dedications to *Jupiter Fulminator*, *Fulgurator* and *Tonans* can also be associated with the cult of the Roman ruler. Jupiter is *Fulminator* in the dedicatory inscription from Podosoj, near Vrlike (cat. no. 81), *Fulminator* and *Fulgurator* in two dedicatory inscriptions from Sisak (cat. no. 172 and 173), probably *Fulminator* or *Fulgurator* in a dedicatory inscription from Kopačevo near Osijek (cat. no. 212), and *Tonans* in a dedicatory inscription from Zadar (cat. no. 112).

Augustov program kulturne obnove rimskog društva doveo je do značajnih promjena u sferi državne religije (Zanker 1990: 101–166). Sustavnom propagandom kult vladara populariziran je do te mjere da su brojni kultovi u Rimu i drugdje na području Rimskog Carstva stavljeni u službu tog novog kulta. U vezu s Augustom doveden je i kult Jupitera Tonansa (Rowell 1962: 193). August je 1. septembra 22. g. pr. Kr. Jupiteru Tonansu posvetio hram na Kapitoliju u čast tomu što se uspio spasiti tokom vojne kampanje u Kantabriji, kad je grom ubio roba koji je stajao pokraj njega (Platner & Ashby 1929: 305, 306; Rowell 1962: 192, 193). Podizanje hrama bilo je više od običnog štovanja. August je tim činom jasno dao na znanje da on osobno stoji pod zaštitom Jupitera Tonansa (Rowell 1962: 193; Fears 1981: 59). Dok Jupiterove munje potvrđuju njegovo vrhovništvo nad carstvom nebeskim, August je predodređen za vladara zemaljskog carstva (Hor., *Carm.*, III, 5, 1–4). Munja i grmljavina kao simboli Jupiterova nebeskog autoriteta bili su često pridruživani liku rimskog vladara (Scherrer 1984: 605). Marcijal, Domicijanov dvorski pjesnik, više je puta Jupitera (*Epigr.*, 8, 39; 9, 11; 9, 3; 9, 91) i Domicijana (*Epigr.*, 6, 10; 7, 99; 9, 39; 9, 86) predstavio kao Tonansa. S druge strane, Plutarh kritizira vladare koji su imali potrebu uzurpirati te nebeske attribute i s njima se predstavljati u skulpturalnim djelima i likovnim prikazima (*Moralia*, 780F). Jedan natpis iz Rima posvećen caru Karakali povodom njegova rođendana spominje Jupitera Tonitratora i ukazuje na postojanje statue koja je cara prikazivala u pozi tog božanstva (Palmer 1978: 1101). Vrhovnom Jupiteru Tonitratoru posvećen je i posvetni natpis pronađen u Švrakinu Selu u blizini Sarajeva (CIL III 2766a = 8374; Imamović 1977: 364, br. 97).

U jednom posvetnom natpisu iz Narone vrhovni Jupiter nosi epitet *Cohortalis* (kat. br. 7). Epitet *Cohortalis* ili *Cortalis* rijetko se pojavljuje u epigrafskim izvorima, a najveći dio posvetnih natpisa tom božanstvu potječe s područja centralnog Ilirika (Bartoccini 1940: 242; Mirković 1982: 363). Takva distribucija ukazuje na mogućnost da se ne radi o vojničkom karakteru posveta, kako se dosad često smatralo, posebno ako se uzme u obzir to da su dedikanti u dva slučaja bili civili (Imamović 1977: 127, 128, n. 1; Speidel 1982: 859, n. 40). Moguće je da je u pitanju sinkretizirani kult nastao prožimanjem rimskih i epihorskih elemenata.

Jupiter u tri posvetna natpisa s područja Hrvatske nosi epitet bez analogija u poznatim epigrafskim izvorima. U jednom posvetnom natpisu iz Salone Jupiter nosi epitet *Adflator* (kat. br. 60). Taj epitet izveden je iz latinskog glagola *afflare* ili *adflare*,

The epithets *Fulminator*, *Fulgurator* and *Tonans* belong to the body of Jupiter's epithets which are tied to his nature as a thunder god. A cult of Jupiter Fulgurator during the Republic era, which had a temple on the Campus Martius, has been verified (Wissowa 1971: 122; Palmer 1976: 45; Latte 1992: 81, n. 1). The Jupiter Fulgurator from Rome probably corresponds to *Jupiter Flagijs*, who is mentioned in a Campanian-Oscan inscription from the third or second century BC found in Capua, and *Jupiter Flazzus* or *Flazius* from Pozzuoli (CIL X 1571) (Aust 1890-1897: 641; Thulin 1917: 1141, § 19; Wissowa 1971: 121, n. 10; Lomas 1996: 181). The epithets *Fulgurator* (CIL III 1569; 8304) or *Fulgerator* (CIL VI 377) are derived from the noun *fulgur(i)atores*, which was used to designate persons with the skill of wielding thunderbolts (Palmer 1976: 45).

Augustus' program for cultural renewal of Roman society led to considerable changes in the state religion (Zanker 1990: 101-166). Through systematic propaganda, the cult of the ruler was popularized to such a degree that numerous cults in Rome and elsewhere in the Roman Empire were placed in the service of this new cult. The cult of Jupiter Tonans was also brought into connection with Augustus (Rowell 1962: 193). On 1 September in 22 BC, Augustus dedicated a temple on the Capitol to Jupiter Tonans, to honour the fact that he managed to survive during a military campaign in Cantabria when a slave standing next to him was struck by lightning (Platner & Ashby 1929: 305, 306; Rowell 1962: 192, 193). The erection of the temple was more than mere veneration. By this act Augustus made it clear that he was under the personal protection of Jupiter Tonans (Rowell 1962: 193; Fears 1981: 59). While Jupiter's thunderbolts confirmed his supremacy over the heavenly realm, Augustus was preordained as the ruler of the earthly realm (Hor., *Carm.*, III, 5, 1-4). Thunder and lightning as symbols of Jupiter's divine authority were often merged with the image of the Roman ruler (Scherrer 1984: 605). On several occasions, Martial, Domitian's court poet, presented Jupiter (*Epigr.*, 8, 39; 9, 11; 9, 3; 9, 91) and Domitian (*Epigr.*, 6, 10; 7, 99; 9, 39; 9, 86) as Tonans. On the other hand, Plutarch criticized those rulers who need to usurp these heavenly attributes and have themselves depicted with them in sculptures and other artistic portrayals (*Moralia*, 780F). One inscription from Rome dedicated to Emperor Caracalla to observe his birthday mentions Jupiter Tonitrator and indicates the existence of a statue which portrayed the emperor posed as this deity (Palmer 1978: 1101). An inscription found in Švrakino Selo near Sarajevo is also dedicated to Jupiter Optimus Maximus Tonitrator (CIL III 2766a = 8374; Imamović 1977: 364, no. 97).

što znači 'zapahati, zapahnuti, dolaziti kao zadah, dopuhati'. U antičkim literarnim izvorima pojavljuje se svega jedanput, kod Tertulijana u opisu Duha Svetoga (*Adv. Herm.*, XXXII, 2). Glagol *afflare* ili *adflare* i imenica *fulmen, inis, n.*, što znači 'munja, grom, trijesak, gromovna strijela', susreću se u kontekstu u više antičkih literarnih izvora (Ovid., *Trist.*, I, 9, 21–22; Ovid., *Ex Pont.*, III, 6, 17; Serv., *ad Aen.*, I, 234).

Jedinstven je i posvetni natpis Jupiteru Nundinariju, iz Degoja na Kupi, konzulskom godinom datiran u 238. g. (kat. br. 163). Epitet *Nundinarius* izveden je iz latinske riječi *nundinae, arum, f.*, što znači 'nedjeljni sajam, pazar, trgovina'. Epitet jasno upućuje na usku povezanost trgovine i državne religije. Trgovci su Jupiteru Nundinariju ili Merкуру Nundinatoru odavali zahvalnost za dobit koju su stjecali na sajmovne dane (MacMullen 1970: 336). Svetišta i hramovi često su bili smješteni uz prostore u kojima je izlagana roba za prodaju (*ibid.* 337). Odobrenje za održavanje sajmovnih dana na području Italije u vrijeme principata moglo se ishodovati od senata i konzula, a u provincijama samo od cara (*ibid.* 334). Monopoliziranje nadležnosti za izdavanje odobrenja objašnjava se zaradom koju je državni aparat imao od oporezivanja sajmovnih skupova. O vezi rimskog vladara i održavanja sajmovnih dana svjedoči i spomenuti natpis s Jupiterova žrtvenika iz Degoja. Njega su za zdravlje cara Gordijana III. dali podići Gaj Viktorin (nepoznata nomena), dekurion i duovir siscijske kolonije i svećenik provincije Gornje Panonije, koji je bio viteškog staleža, te njegov sin Gaj Viktorinijan, također dekurion siscijske kolonije, i njegova supruga Lucilija Lucila.

Bez poznatih analogija jest i posvetni natpis Jupiteru Senam(us?) iz Gređana kod Topuskog (kat. br. 162). U slučaju tog epiteta nije sigurno ni kako se razrješuje.

Postoje i natpisi koji su osim vrhovnom Jupiteru posvećeni i drugim božanstvima i silama, s time da se Jupiterovo ime redovito nalazi na prvom mjestu. Takve posvete vrhovnom Jupiteru najčešće su u kombinaciji s raznim genijima. Tri natpisa iz Runovića (kat. br. 15–17) i jedan iz Podbablja kod Imotskog (kat. br. 20) posvećeni su geniju municipija Novae. Iz Tilurija potječe natpis posvećen Junoni Regini, Fortuni Redux i geniju *Luci Angitia* (danas grad Luco u Italiji) (kat. br. 67). Jedan natpis s Baline Glavice kod Drniša posvećen je geniju municipija Magnuma (kat. br. 87). Geniju mjesta municipija Metuluma posvećen je jedan natpis pronađen u Munjavi kod Josipdola (kat. br. 158). Iz Siska potječe jedan natpis posvećen geniju kolonije Siscije (kat. br. 170). Četiri predmetna natpisa posvećena

In one dedicatory inscription from Narona, Jupiter Optimus Maximus bears the epithet *Cohortalis* (cat. no. 7). The epithet *Cohortalis* or *Cortalis* rarely appears in epigraphic sources, and most of the dedicatory inscriptions to this deity originated from the territory of central Illyricum (Bartocchini 1940:242; Mirković 1982: 363). Such a distribution indicates the possibility that these dedications do not have a military character, as thought thus far, particularly if one takes into account that the dedicants in both cases were civilians (Imamović 1977: 127, 128, n. 1; Speidel 1982: 859, n. 40). It is possible that this was a syncretized cult that emerged with the intermingling of Roman and epichoric elements.

Jupiter bears epithets with no analogies in known epigraphic sources in three dedicatory inscriptions from Croatia. In a dedicatory inscription from Salona, Jupiter bears the epithet *Adflator* (cat. no. 60). This epithet was derived from the Latin verb *afflare* or *adflare*, which means 'to breath into, to draw as breath, to blow on'. In ancient literary sources, it appears only once, in Tertullian's description of the Holy Spirit (*Adv. Herm.*, XXXII, 2). The verb *afflare* or *adflare* and the noun *fulmen, inis, n.*, which means 'lighting, thunder, thunder-clap, thunderbolt', are encountered in many Classical sources (Ovid., *Trist.*, I, 9, 21-22; Ovid., *Ex Pont.*, III, 6, 17; Serv., *ad Aen.*, I, 234).

The dedicatory inscription to Jupiter Nundinarius, from Degoj on the Kupa River, made in the consul year dated to 238 (cat. no. 163), is also unique. The epithet *Nundinarius* is derived from the Latin words *nundinae, arum, f.*, which mean 'weekly fair, market-day'. The epithet clearly indicates a close tie between commerce and the state religion. Merchants expressed gratitude to Jupiter Nundinarius or Mercury Nundinator for the profit they earned on fair days (MacMullen 1970: 336). Shrines and temples were often raised at places where goods for sale were exhibited (*Ibid.* 337). Approval to hold market-days in Italia during the Principate could be obtained from the Senate or a consul, but only from the emperor in the provinces (*Ibid.* 334). The monopoly on authorization to approve can be explained by the revenues which the state apparatus derived from taxation of fairs. The link between the Roman ruler and the holding of market-days is reflected in the inscription to Jupiter from Degoj. It was raised for the health of Emperor Gordian III by Gaius Victor (nomen unknown), a decurion and duovir of the Siscia colony and priest of Pannonia Superior, who was from the knightly class, and his son Gaius Victorinianus, also a decurion of the Siscia colony, and his wife Lucilia Lucilla.

The dedicatory inscription to Jupiter Senam(us?) from Gređani, near Topusko (cat. no. 162) also has

su vrhovnom Jupiteru i geniju mjesta bez imenovanja mjesta (kat. br. 131, 160, 171 i 178). Sudeći prema nalazištu tih žrtvenika, može se pretpostaviti da je riječ o kultu genija gradova Burnuma (kat. br. 131), Metuluma (kat. br. 160) i Siscije (kat. br. 171 i 178). Vrhovnom Jupiteru i geniju posvećen je jedan žrtvenik iz Tilurija, ali se natpisom ne određuje o kojem je geniju riječ (kat. br. 66). Jedan žrtvenik iz Korinija posvećen je vrhovnom Jupiteru i geniju imperatora čije ime ne znamo jer se natpis nije sačuvao u cijelosti (kat. br. 117).

Vrhovnom Jupiteru u zajednici s Junonom Reginom i Minervom Augustom, tj. Kapitolijskoj trijadi, posvećena su svega četiri žrtvenika na području Hrvatske. Jedan potječe iz Salone (kat. br. 59), jedan iz Burnuma (kat. br. 132) i dva iz Murse (kat. br. 208 i 211). Za posvetu iz Salone ne može se sa sigurnošću tvrditi da je posrijedi isključivo kapitolijski kontekst jer natpis nije sačuvan u cijelosti.

Jupiteru u kombinaciji samo s Junonom posvećena su tri žrtvenika: iz Arupija (kat. br. 139), Brijuna (kat. br. 151) i Siscije (kat. br. 179).

Jupiteru i Marsu Inviktu posvećena su dva žrtvenika iz Skardone (kat. br. 98 i 102).

Jedan žrtvenik iz Siska posvećen je vrhovnom Jupiteru i Cereri (kat. br. 177). Božica Cerera najčešće se dovodi u vezu s plodnošću poljoprivrednih kultura. O tome svjedoče brojni antički literarni izvori i spomenici antičke likovne umjetnosti (Spaeth 1996: 16). Cerera se također dovodi u vezu s plodnošću ljudi i ženama općenito, plebejskim staležom u republikansko doba, a pripisuje joj se i uloga u ritualu kojim se uspostavljala veza između svijeta živih i svijeta mrtvih (*ibid.* 1–16). Njezina veza s plodnošću u vrijeme principata stavljena je u kontekst imperijalnog političkog simbolizma. S Cererom su se identificirale članice vladarskih porodica – žene, sestre, kćeri i majke vladajućih princepsa – dok su se s njezinim atributima predstavljali i pojedini princepsi (*ibid.* 47).

Iznimno je zanimljiv natpis sa žrtvenika iz Rupotina iznad Solina posvećen Jupiteru i Jani (*Iovi et Iane*) (kat. br. 61). *Iana* je arhaični italski imenski oblik imena božice Dijane (Gabričević 1969: 225). Taj imenski oblik epigrafski izvori ne bilježe, dok se u antičkim literarnim izvorima pojavljuje svega jedanput kod Varona (*De re rustica*, I, 37, 3).

Jedan posvetni natpis iz Salone posvećen je vrhovnom Jupiteru i neimenovanim bogovima i božicama (*dis deabusque*) (kat. br. 36). U koritu rijeke Cetine kod Trilja, na mjestu gdje je u vrijeme Rimskog Carstva stajao most, pronađen je žrtvenik posvećen vrhovnom Jupiteru i numenu rijeke Cetine (*Numen Hippi fluminis*) (kat. br. 68).

no known analogies. There is also no certain explanation in the case of this epithet.

There are also inscriptions dedicated to both Jupiter Optimus Maximus and other deities and forces, although Jupiter's name is regularly placed first. Such dedications to Jupiter Optimus Maximus are most often combined with various genii. Three inscriptions from Runovići (cat. no. 15-17) and one from Podbablje near Imotski (cat. no. 20), are dedicated to the genius of the Novae municipium. An inscription dedicated to Juno Regina, Fortuna Redux and the genius of Luca Angitia (today the town of Luco in Italy) (cat. no. 67) is from Tilurium. An inscription from Balina Glaica, near Drniš, is dedicated to the municipium of Magnum (cat. no. 87). An inscription found in Munjava, at Josipdol, is dedicated to the genius of the municipium of Metulum (cat. no. 158). An inscription dedicated to the genius of the colony of Siscia is from Sisak (cat. no. 170). Four of the inscriptions are dedicated to Jupiter Optimus Maximus and the genii of places that are not named (cat. no. 131, 160, 171 and 178). Judging by the find-site of these altars, it may be assumed that these refer to the cult of the genii of the settlements of Burnum (cat. no. 131), Metulum (cat. no. 160) and Siscia (cat. no. 171 and 178). An altar from Tilurium is also dedicated to Jupiter Optimus Maximus and a genius, but the inscription does not specify which genius (cat. no. 66). An altar from Corinium is dedicated to Jupiter Optimus Maximus and the genius of an emperor whose name remains unknown because the inscription was not entirely preserved (cat. no. 117).

Only four altars from Croatia's territory are dedicated to Jupiter Optimus Maximus together with Juno Regina and Minerva Augusta, i.e., the Capitoline Triad. One is from Salona (cat. no. 59), one is from Burnum (cat. no. 132), and two are from Mursa (cat. no. 208 and 211). In the case of the dedication from Salona, it cannot be said with certainty whether the Capitoline context is exclusive, for it has not been entirely preserved.

Three altars are dedicated to Jupiter combined with Juno alone: from Arupium (cat. no. 139), the Brijuni islands (cat. no. 151) and Siscia (cat. no. 179).

Two altars from Scardona are dedicated to Jupiter and Mars Invictus (cat. no. 98 and 102).

One altar from Sisak is dedicated to Jupiter Optimus Maximus and Ceres (cat. no. 177). The goddess Ceres is mostly associated with crop fertility. Numerous Classical literary sources and Classical artistic monuments testify to this (Spaeth 1996: 16). Ceres is also associated with the fertility of people and women in general, and with the plebeian class during the Republic era, and the rituals establishing contact between the worlds of the living and the dead are

Na području Hrvatske sačuvalo se više spomenika Jupiterova kulta koji se mogu dovesti u vezu s keltskim kulturnim krugom.

Keltskomu kulturnom krugu pripadaju posvetni natpisi Jupiteru Taranuku iz Skardone, koji je dala postaviti Arija Sukcesa (kat. br. 99), i posvetni natpis Jupiteru Tanaru iz obližnje Varvarije (kat. br. 103a). Jupiterov epitet *Tanarus* posvjedočen je u još jednom posvetnom natpisu iz Chestera u Engleskoj, koji se datira u 154. g. (RIB 452: *Iovi Optimo Maximo Tanaro*). Taj natpis pronađen je na paradnom polju uz tamošnji rimski vojni logor, a dao ga je podići princeps XX. legije (Birley 1986: 72; Mason 1987: 151). Rimski epigrafski spomenici bilježe i imenski oblik *Taranucnus* – na posvetnim natpisima iz Godramsteina (CIL XIII 6094) i Böckingena (CIL XIII 6478) u njemačkom Porajnju. Božanstvo kojemu su žrtvenici posvećeni oslovljava se s *deus Taranucnus*. U svim slučajevima radi se o *interpretatio romana* keltskoga boga Taranisa. Taranis se identificira s vrhovnim bogom keltskog panteona, koji Cezar spominje u *Galskim ratovima*, a imenuje njegovim rimskim pandanom Jupiterom (VI, 17) (Munro Chadwick 1900: 26). *Taranucus*, *Taranucnus* i *Tanarus* romanizirani su imenski oblici izvornog keltskog imena, a izvedeni su iz korijena riječi koja ima značenje 'grmljavina ili grom' (Much 1898: 227; Maier 1997: 261). Koncept boga gromovnika i općenito boga koji stoji u vezi s nebeskim pojavama bio je prisutan u religiji gotovo svih Indoeuroljana na europskom kontinentu (Mallory 2006: 165; Munro Chadwick 1900: 28). Lukan spominje da su Kelti Taranisu pri-nošili i ljudske žrtve (*Phars.*, I, 444–446).

Posveta vrhovnom Jupiteru, Eponi i Marsu Kamulu iz Salone također je u vezi s keltskim kulturnim krugom (kat. br. 46). Taj posvetni natpis ne donosi ime dedikanta, ali može se pretpostaviti da se radi o čovjeku podrijetlom iz keltskih provincija carstva i/ili pripadniku konjaničkih postrojbi koje su boravile u Saloni. Epona je keltska božica čije je ime u keltskom britonskom jeziku imalo značenje 'božica konja' (Koch 2006: 707). Njezin kult najviše je bio rasprostranjen u sjevernoj i istočnoj Galiji, duž rajnskog i dunavskog limesa te na sjeveru rimske Britanije (Green 1986: 143; Webster 2001: 221; Koch 2006: 707). Najčešće su je štovali vojnici podrijetlom iz keltskih provincija i općenito pripadnici konjaničkih postrojbi (Koch 2006: 707). Mars Kamul sinkretizirano je ime nastalo spajanjem imena rimskog i keltskog boga rata. Marsa Kamula kao zaštitnika štovalo je keltsko pleme Remi, koje je živjelo na području Reimsa u sjevernoj Francuskoj (Derks 1998: 97). Posvetni

also attributed to her (*Ibid.* 1-16). Her link to fertility during the years of the Principate is placed in the context of imperial political symbolism. The female members of the ruling families – the wives, sisters, daughters and mothers of the ruling *princeps* – were identified with Ceres, while individual *princeps* even presented themselves with her attributes (*Ibid.* 47).

The altar dedicated to Jupiter and Iana (*Iovi et Iane*) from Rupotin, above Solin, is exceptionally interesting (cat. no. 61). *Iana* is the archaic Italic form of the name of the goddess Diana (Gabričević 1969: 225). This nominal form has not been recorded in epigraphic sources, while in the Classical literature it appears only once, in a work by Varro (*De re rustica*, I, 37, 3).

One dedicatory inscription from Salona is dedicated to Jupiter Optimus Maximus and the goddesses (*dis deabusque*) (cat. no. 36). An altar was found in the bed of the Cetina River near Trilj, at a site where a bridge stood during the Roman Empire, which was dedicated to Jupiter Optimus Maximus and the Cetina River numen (*Numen Hippi fluminis*) (cat. no. 68).

Several monuments of Jupiter's cult in Croatian territory can be associated with the Celtic cultural sphere.

The dedicatory inscription to Jupiter Taranucus from Scardona, raised by Aria Successa (cat. no. 99) and the dedicatory inscription to Jupiter Tanarus from nearby Varvaria (cat. no. 103a) both belong to the Celtic cultural sphere. Jupiter's epithet *Tanarus* was also recorded in another dedicatory inscription from Chester in England, which dates to the year 154 (RIB 452: *Iovi Optimo Maximo Tanaro*). This inscription was discovered on a parade ground next to the local Roman military camp, and it was raised by the *princeps* of *Legio XX* (Birley 1986: 72; Mason 1987: 151). Roman epigraphic monuments also recorded the form *Taranucnus* – on the dedicatory inscriptions from Godramstein (CIL XIII 6094) and Böckingen (CIL XIII 6478) in Germany's Rhineland. The deity to whom the altars are dedicated is addressed as *deus Taranucnus*. In all cases, there are *interpretatio romana* of the Celtic god Taranis. Taranis has been identified as the supreme deity of the Celtic pantheon, whom Caesar mentioned in his *Commentaries on the Gallic Wars*, and named with his Roman counterpart Jupiter (VI, 17) (Munro Chadwick 1900: 26). *Taranucus*, *Taranucnus* and *Tanarus* are Romanized nominal forms of the original Celtic name, and they are derived from the root word which means 'thunder or thunderbolt' (Much 1898: 227; Maier 1997: 261). The concept of a thunder god and a god who is generally associated with heavenly phenomena was also present in the religions of

natpisi tom bogu pronađeni su u Reimsu (AE 1935: 64 = ILTG 351), Rindernu (CIL XIII 8701 = ILS 235 = AE 1980: 656) i Mainzu (CIL XIII 11818) u Njemačkoj, Arlonu u Belgiji (CIL XIII 3980), Londonu (Burnham *et al.* 2003: 364, br. 5) i Bar Hillu (RIB 2166) u Engleskoj.

Keltsko podrijetlo pripisuje se i kultu Jupitera Depulsora. S područja Hrvatske poznata su četiri žrtvenika posvećena tom božanstvu: iz Burnuma (kat. br. 129), Pule (kat. br. 147), Klenovnika kod Varaždina (kat. br. 186) i Slavenskog Broda (kat. br. 191).

Na području Rimskog Carstva evidentirano je 37 ili čak 38 posvetnih natpisa Jupiteru Depulsoru (Kolendo 1989: 1068). Najveća ih je koncentracija u provincijama Gornjoj Panoniji i Noriku, odakle potječe 12 (od tog broja 10 je iz Ptuja), odnosno 7 natpisa. Slijede Italija s 4, Dakija, Gornja Mezija i Afrika s 3, Lionska Galija i Dalmacija s 2, Donja Mezija s jednim i Španjolska s vjerojatno još jednim posvetnim natpisom (Kolendo 1989: 1068). Kultu Jupitera Depulsora pripisuju se i 4 posvetna natpisa iz Narbonske Galije u kojima se Jupiter pojavljuje s epitetom *Depulsorius* i 3 posvetna natpisa iz Španjolske u kojima se pojavljuje s epitetom *Repulsor* (*ibid.*).

Panonsko-noričko područje najveće koncentracije posvetnih natpisa Jupiteru Depulsoru podudara se s područjem na kojem je prije uspostave rimske uprave postojalo Noričko Kraljevstvo, što ukazuje na lokalno keltsko, tj. noričko-taurišćansko podrijetlo tog kulta (Šašel Kos 1999: 126). U prilog iznesenom ide i činjenica da je više dedikanata koji su podigli žrtvenike izvan matičnog područja kulta bilo upravo panonsko-noričkog podrijetla (Kolendo 1989: 1068; Šašel Kos 1999: 123). Uslijed novačenja lokalnog stanovništva u rimsku vojsku i mobilnosti njezinih jedinica panonsko-norički kult Jupitera Depulsora proširio se i drugim dijelovima carstva. Širenju kulta doprinijeli su i činovnici rimskog državnog aparata (Šašel Kos 1999: 128). U slučaju tog kulta vjerojatno je riječ o sinkretizmu službenog rimskog i lokalnog kulta iz predrimskog vremena (*ibid.* 126). Najraniji datirani žrtvenik Jupiteru Depulsoru potječe iz 154. g., dok ih je najveći broj nastao u periodu između kraja 2. i početka 3. st. (Kolendo 1989: 1068).

U sličan kontekst dovodi se i kult Jupitera Kulminala. Njemu se također pripisuje lokalno keltsko panonsko-noričko podrijetlo (Šašel Kos 1999: 140). Međutim za razliku od kulta Jupitera Depulsora za taj kult nema potvrde da je bio prisutan izvan matičnog područja južnog Norika i sjeverozapadne Panonije. Sudeći na temelju

almost all Indo-Europeans on the European continent (Mallory 2006: 165; Munro Chadwick 1900: 28). Lucan mentioned that the Celts even made human sacrifices to Taranis (*Phars.*, I, 444-446).

A dedication to Jupiter Optimus Maximus, Epona and Mars Camulus from Salona is also tied to Celtic culture (cat. no. 46). This dedicatory inscription does not bear the name of the dedicant, but it may be assumed that it was an individual originally from the Celtic provinces of the Empire and/or a member of the cavalry units which were stationed in Salona. Epona was a Celtic goddess whose name in the Celtic Briton language meant 'goddess of horses' (Koch 2006: 707). Her cult was most widespread in northern and eastern Gallia, along the Rhine and Danube limes and in northern Roman Britannia (Green 1986: 143; Webster 2001: 221; Koch 2006: 707). She was most often venerated by soldiers originally from the Celtic provinces and in general by the members of cavalry units (Koch 2006: 707). Mars Camulus was a syncretized name which emerged with the combination of the names of the Roman and Celtic war gods. Mars Camulus was revered as a patron by the Celtic Remi tribe, who lived in the territory of Rheims in Northern France (Derks 1998: 97). Dedicatory inscriptions to this god were found in Rheims (AE 1935: 64 = ILTG 351), Rindern (CIL XIII 8701 = ILS 235 = AE 1980: 656) and Mainz (CIL XIII 11818) in Germany, Arlon in Belgium (CIL XIII 3980), London (Burnham *et al.* 2003: 364, no. 5) and Bar Hill (RIB 2166) in England.

A Celtic origin is also ascribed to the cult of Jupiter Depulsor. Four altars dedicated to this deity from Croatia are known: from Burnum (cat. no. 129), Pule (cat. no. 147), Klenovnik, near Varaždin (cat. no. 186) and Slavonski Brod (cat. no. 191).

In the territory of the Roman Empire, 37 or even 38 dedicatory inscriptions to Jupiter Depulsor (Kolendo 1989: 1068) have been recorded. The highest concentration is in the provinces of Pannonia Superior and Noricum, in which 12 (of this number 10 are from Ptuj), and 7 were recorded, respectively. This is followed by Italy with 4, Dacia, Moesia Superior and Africa with 3, Gallia Lugdunensis and Dalmatia with 2, Moesia Inferior with one and Spain with probably one more dedicatory inscription (Kolendo 1989: 1068). Another 4 dedicatory inscriptions from Gallia Narbonensis are also attributed to the cult of Jupiter Depulsor, for Jupiter appears in them with the epithet *Depulsorius*, as well as 3 dedicatory inscriptions from Spain in which his name appears with the epithet *Repulsor* (*Ibid.*).

The Pannonian-Noric territory has the highest concentration of dedicatory inscriptions to Jupiter Depulsor, corresponding to the territory in which

epigrafskih spomenika kulta, Jupiter Kulminal štovao se pretežno na području agera kolonije Petovion i municipija Celeja (*ibid.*).

Na području Hrvatske poznate su tri posvete Jupiteru Kulminalu. Sve potječu s područja koje je pripadalo kolonijalnom ageru Petoviona. Dva žrtvenika pronađena su u Petrijancu (kat. br. 184 i 185), a jedan u Križovljanu kod Varaždina (kat. br. 187).

Više Jupiterovih kultova sinkretističkog karaktera bilo je orijentalnog, ponajprije sirijskoga podrijetla. Najmasovniji od njih bio je kult Jupitera Dolihenskog. S područja Hrvatske poznato je osam žrtvenika posvećenih Jupiteru Dolihenskom (kat. br. 10, 28, 79, 138, 157, 189, 190 i 213) i jedan nadgrobni spomenik svećenika njegova kulta (kat. br. 49). Četiri žrtvenika potječu s lokaliteta u provinciji Dalmaciji: Naronu (kat. br. 10), otok Brač (kat. br. 28), Vinalić kod Vrlike (kat. br. 79) i Arupij (kat. br. 138). Tri su žrtvenika iz provincije Gornje Panonije: Metulum (kat. br. 157) i municipij Jasorum (kat. br. 189 i 190). Jedan je iz Murse u Donjoj Panoniji (kat. br. 213). Epitet *Dolichenus* dolazi od imena antičkog grada Doliche u Komageni (današnji Dülük u Turskoj). Taj grad nalazio se na raskrižju više putova koji su gradove u sjevernoj Siriji povezivali s maloazijskim gradovima (Turcan 2001: 159). Jupiter Dolihenski jest *interpretatio romana* sirijskoga boga *Ba'al Hadada*, koji se štovao u gradu Doliche i okolnim mjestima u sjevernoj Komageni. Glavno svetište tog božanstva nalazilo se na vrhu brda Dülük Baba Tapesi, 3 km od spomenutog grada (Speidel 1978: 1). Dolihensko božanstvo nastalo je miješanjem različitih kulturnih utjecaja – dominira priroda hetitskoga boga gromovnika uz određene huritske i semitske kulturne elemente (Nash-Williams 1952: 72). Njegovo hetitsko ime bilo je *Teshub*, ali su ga poslije semitizirani Sirijci identificirali sa semitskim bogom Hadadom i nazivali Ba'al (*ibid.*). Dolihenski Ba'al postupno se definirao kao božanstvo univerzalnog karaktera, vrhovni vladar neba i zemlje (Medini 1981: 413). Aneksija Komagene 71. g. i dolazak rimskih legija sa zapada za vojna djelovanja protiv Židova i Parćana presudno su utjecali na romanizaciju sirijskog kulta Ba'ala Dolihenskog i njegovu daljnu ekspanziju Rimskim Carstvom (Turcan 2001: 167). Kult Jupitera Dolihenskog na zapad su donijeli vojnici koji su sudjelovali u Trajanovim kampanjama protiv Parćana, a dijelom i trgovci sirijskog podrijetla (Nash-Williams 1952: 73; Turcan 2001: 167). Veliki centri kulta Jupitera Dolihenskog nalazili su se u provincijama izrazito vojnoga karaktera, duž rimskih limesa – u Neviodunumu u Meziji,

the Noreian Kingdom existed prior to the establishment of Roman rule, which indicates a local Celtic, i.e., Noreian-Taurisci, origin of this cult (Šašel Kos 1999: 126). The fact that several dedicants who erected altars outside of the core area of this cult were precisely Pannonian-Norican in origin additionally backs the latter assertion (Kolendo 1989: 1068; Šašel Kos 1999: 123). A result of the recruitment of local populations into the Roman military and the mobility of its units was that the Pannonian-Norican cult of Jupiter Depulsor spread to other parts of the Empire. Roman civil servants also contributed to the spread of this cult (Šašel Kos 1999: 128). In case of this cult it was probably a matter of syncretism between the official Roman and local cults from pre-Roman times (*Ibid.* 126). The earliest dated altar to Jupiter Depulsor is from 154 AD, while the highest number emerged in the period between the end of the second century and the beginning of the third (Kolendo 1989: 1068).

The cult of Jupiter Culminalis is placed in a similar context. A local Celtic Pannonian-Norican origin is ascribed to it as well (Šašel Kos 1999: 140). However, as opposed to the cult of Jupiter Depulsor, there is no confirmation that this cult was present outside of its core territory of southern Noricum and north-west Pannonia. Based on the epigraphic monuments of this cult, Jupiter Culminalis was venerated primarily in the territory of the Poetovio colony's ager and the municipium of Celeia (*Ibid.*).

Three dedications to Jupiter Culminalis are known in Croatian territory. All come from the area which belonged to the colonial ager of Poetovio. Two altars were found in Petrijanec (cat. no. 184 and 185), and one in Križovljan near Varaždin (cat. no. 187).

Several of the syncretic Jupiter cults were oriental, primarily Syrian, in origin. The most massive of them was the cult of Jupiter Dolichenus. Eight altars dedicated to Jupiter Dolichenus from Croatia's territory are known (cat. no. 10, 28, 79, 138, 157, 189, 190 and 213), as well as one gravestone to a priest of his cult (cat. no. 49). Four altars are from sites in the province of Dalmatia: Naronu (cat. no. 10), the island of Brač (cat. no. 28), Vinalić at Vrlika (cat. no. 79) and Arupium (cat. no. 138). Three altars are from the province of Pannonia Superior: Metulum (cat. no. 157) and the municipium of Iasorum (cat. no. 189 and 190). One is from Mursa in Pannonia Inferior (cat. no. 213). The epithet *Dolichenus* is derived from the name of the ancient city Doliche in Commagene (today's Dülük in Turkey). This city was at the intersection of several roads which connected the cities in northern Syria with the cities of Asia Minor (Turcan 2001: 159). Jupiter Dolichenus is the *interpretatio romana* of the Syrian god Ba'al Hadad, who was venerated in the city of Doliche and surrounding places

Apulumu u Dakiji, Brigetiju i Karnuntumu u Panoniji, Virunumu i Mauer an der Urlu u Noriku, Pfünz u Reciji, u Britaniji duž Hadrijanova zida, u Africi u Lambezi, mjestu Castellum Dimmidium i na istoku duž granice na Eufratu (Nash-Williams 1952: 73, 74; Turcan 2001: 167). Od svoje pojave na zapadu u vrijeme Hadrijana kult se afirmirao i bio posebno popularan u periodu od vladanja Marka Aurelija do vladanja careva iz dinastije Severa, kad je naglo izgubio popularnost (Turcan 2001: 167).

Sirijskoga je podrijetla i kult Jupitera Heliopolitanskog. Spomenici tog kulta također su prisutni na području Hrvatske. Riječ je o žrtveniku Jupiteru Heliopolitanskom pronađenu u Sisku, koji je dao podići tamošnji konzularni beneficijar (kat. br. 174). Na kraju posvetnog natpisa ističe se da dedikant ne želi da se tom žrtveniku prinose svinje. Takva zabrana stoji u vezi s vjerovanjem u nečistoću svinja koje je u ono vrijeme bilo posebno rašireno među ljudima orijentalnog podrijetla (Hajjar 1977: 337). Jupiter Heliopolitanski jest *interpretatio romana* sirijskoga boga Ba'al Hadada iz Baalbeka u današnjem Libanonu. U antičko doba smatralo se da kult podrijetlo vodi iz Heliopolisa u Egiptu (Lucian., *De Dea Syria*, 5; Macrob., *Saturnalia*, I, 23, 10). Međutim presudan događaj u razvoju tog kulta bilo je osnivanje makedonske, a potom rimske kolonije Heliopolis na mjestu Baalbeka, koju je August osnovao za veterane V. i VIII. legije (Turcan 2001: 149). Kolonija rimskih građana Heliopolis stvorila je po uzoru na kapitolijski model trijade svoju vlastitu trijadu koju su, pored Jupitera Heliopolitana u središtu, činili još Venera Heliopolitanska i Merkur Heliopolitanski (*ibid.*). Ta sinkretizirana božanstva također su ubaštinjena u lokalni panteon. Kult Jupitera Heliopolitanskog osim u Heliopolisu bio je popularan i drugdje na istoku, posebno u libanonskim gradovima Beki (Bekaa) i Beirutu (Turcan 2001: 155). Posredstvom doseljenika iz Beirutu u Puteoliju u Kampaniji (današnji Pozzuoli) kult Jupitera Heliopolitanskog proširio se po Italiji i brojnim mjestima u zapadnim rimskim provincijama (Moore 1900: 51; Turcan 2001: 155).

Iz Salone potječu dva posvetna natpisa u kojima Jupiter nosi epitet *Caelestis* (kat. br. 43) i *Celestis patronus* (kat. br. 38). U oba slučaja može se pretpostaviti da su dedikanti bile osobe oslobođeničkoga statusa i orijentalnog podrijetla. Tu je riječ o sinkretizmu rimskog i sirijsko-feničkog kulta božanstva koje upravlja nebom i nebeskim pojavama. To božanstvo Feničani su nazivali *Ba'al Shamen* (Cumont 1911: 127; Palmer 1997: 55). Kad je područje Sirije pripojeno Perzijskom Carstvu, *Ba'al Shamen* dovodio se u vezu s perzijskim bogom

in northern Commagene. The central shrine of this deity was atop the hill called Dülük Baba Tapesi, 3 km from the city (Speidel 1978: 1). The Dolichene deity emerged as a combination of different cultural influences: the nature of the Hittite thunder god dominates, with some Hurric and Semitic cultural elements (Nash-Williams 1952: 72). His Hittite name was *Teshub*, but it was later Semitized by the Syrians, identifying him with the Semitic god Hadad and calling him Ba'al (*Ibid.*). The Dolichene Ba'al was gradually defined as a deity with a universal character, the supreme ruler of heaven and earth (Medini 1981: 413). The annexation of Commagene in 71 and the arrival of Roman legions from the west during campaigns against the Jews and Parthians crucially influenced the Romanization of the Syrian cult of Ba'al Dolichenus and his further expansion in the Roman Empire (Turcan 2001: 167). The cult of Jupiter Dolichenus was brought to the west by the soldiers who had participated in Trajan's campaigns against the Parthians, and partially by merchants of Syrian origin (Nash-Williams 1952: 73; Turcan 2001: 167). The major centres of the Jupiter Dolichenus cult were located in provinces with an explicitly military character all along the Roman limes: in Nevioudunum in Moesia, Apulum in Dacia, Brigetio and Carnuntum in Pannonia, Virunum and Mauer an der Url in Noricum, Pfünz in Raetia, in Britain along Hadrian's Wall, in Lambaesis in Africa, at Castellum Dimmidium and in the east all along the border on the Euphrates (Nash-Williams 1952: 73, 74; Turcan 2001: 167). Since its appearance in the west during the reign of Hadrian, the cult affirmed itself and became particularly popular during the reign of Marcus Aurelius, and enduring until the rule of the Severan emperors, when its popularity dissipated rather abruptly (Turcan 2001: 167).

The cult of Jupiter Heliopolitanus is also Syrian in origin. The monuments of this cult were also present in Croatia's territory. This includes an altar to Jupiter Heliopolitanus discovered in Sisak, which was erected by the local *beneficiarius consularis* (cat. no. 174). At the end of the dedicatory inscription, it states that the dedicant did not want pigs to be offered at this altar. Such a prohibition is probably tied to the belief in the impurity of pigs that was quite widespread at the time among people of oriental origin (Hajjar 1977: 337). Jupiter Heliopolitanus was the *interpretatio romana* of the Syrian god Ba'al Hadad from Baalbek in today's Lebanon. In Antiquity, it was believed that the cult had its origins in Heliopolis in Egypt (Lucian., *De Dea Syria*, 5; Macrob., *Saturnalia*, I, 23, 10). However, a crucial event in the growth of this cult was the establishment of the Macedonian, and then Roman colony of Heliopolis at the site of Baalbek, which Augustus established for veterans of

Ahura-Mazdom (Cumont 1911: 127). Nakon pro-pasti Perzijskog Carstva i uspostavljenja helenističkih monarhija, to božanstvo bilo je poznato pod imenom *Zeus Ouranios* (Palmer 1997: 55). S prodorom rimske kulture na istok i njegovim uključivanjem u okvire Rimskog Carstva kult se proširio i europskim kontinentom. Štovatelji Jupitera Celestisa posvjedočeni su u Venafru u Kampaniji (CIL X 4852) i još jednom nepoznatom talijanskom nalazištu (CIL XI 5643).

Sirijsko podrijetlo pretpostavljeno je i za kult Nepobjedivoga Sunca (*Sol Invictus* ili *Deus Sol Invictus*), koji je također ostavio traga u predmetnim natpisima (Cumont 1911: 114; Teixidor 1979: 49). Solarni su kultovi u Rimskom Carstvu posebno bili popularni u 3. st. (Dirven 1999: 174; Watson 1999: 197). Car Elagabal popularizirao je i u rimski kontekst uveo kult boga Sunca (*Sol Invictus Elagabalus*) koji se štovao u njegovoj rodnoj Emesi u Siriji (Ball 2000: 444). On je ujedno bio i svećenik tog kulta. Popularnost kulta Nepobjedivoga Sunca (*Sol Invictus*) kulminirala je u vrijeme vladanja cara Aurelijana, koji je kult izdigao na državnu razinu, a za potrebe kulta u Rimu je 274. g. podigao veliki hram (Beard, North & Price 1998: 259). Hram Nepobjedivoga Sunca poznat je po tome što je bio ukrašen obiljem žrtvenih darova nastalih kao ratni plijen tijekom rimskog osvajanja Palmire (Ball 2000: 444). Pretpostavlja se da su ti darovi pokradeni iz hrama "Sveti vrt" u Palmiri, u kojemu su se štovali *Aglibol* i *Malakbel*, lokalna božanstva Mjeseca i Sunca (Teixidor 1979: 34; Watson 1999: 196).

Iako se kult Nepobjedivoga Sunca koji je promovirao Aurelijan, poput Elagabalova kulta, često dovodi u vezu s istokom, posebno s Malakbelom, bogom Sunca iz Palmire, u njemu se prepoznaje i više izvornih rimskih elementa (Beard, North & Price 1998: 259; Watson 1999: 196; Liebeschuetz 2006: 189). Na rimskom Kvirinalu još je u republikansko doba zabilježen kult Sunca (*Sol Indiges*), neovisan o istočnim utjecajima, koji su ponajviše njegovali i održavali pripadnici roda Aurelija (Talley 1986: 88; Fowler 2003: 191). Pretpostavlja se da je taj kult bio sabinskoga podrijetla (Fowler 2003: 191). Hram boga Sunca u Rimu postojao je i na Cirku (*Circus Maximus*) (Talley 1986: 88). U oba slučaja godišnje svetkovine u tim hramovima nisu se održavale 25. decembra, na dan zimskog solsticija (*ibid.* 89). Ikonografski elementi kulta Nepobjedivoga Sunca iz vremena cara Aurelijana, za razliku od onih iz vremena cara Elagabala, obilježeni su snažnim grčko-rimskim karakteristikama (Beard, North & Price 1998: 259). Svećenici tog kulta zvali su se

the fifth and eighth legions (Turcan 2001: 149). The Heliopolis colony of Roman citizens was established on the basis of the Capitoline model of the triad which, in addition to Jupiter Heliopolitanus in the centre, also consisted of Venus Heliopolitana and Mercury Heliopolitanus (*Ibid.*). This syncretized deity was also domesticated into the local pantheon. Besides Heliopolis, the cult of Jupiter Heliopolitanus was also popular elsewhere in the east, especially in the Lebanese cities of Beka'a and Beirut (Turcan 2001: 155). Through the migrants from Beirut to Puteoli in Campania (today's Pozzuoli), the cult of Jupiter Heliopolitanus spread from Italy to numerous places in the western Roman provinces (Moore 1900: 51; Turcan 2001: 155).

In Salona there are two dedicatory inscriptions in which Jupiter bears the epithet *Caelestis* (cat. no. 43) and *Celestis patronus* (cat. no. 38). In both cases it may be assumed that the dedicants were persons of freedman status of oriental origin. This is a case of syncretism of the Roman and Syrian-Phoenician cult of the deity who administered the heavens and heavenly phenomena. The Phoenicians called this deity *Ba'al Shamen* (Cumont 1911: 127; Palmer 1997: 55). When the territory of Syria was incorporated into the Persian Empire, *Ba'al Shamen* was associated with the Persian god Ahura-Mazda (Cumont 1911: 127). After the fall of the Persian Empire and the establishment of the Hellenistic monarchies, this deity was known by the name *Zeus Ouranios* (Palmer 1997: 55). After the incursion of Roman culture into the east and its incorporation within the framework of the Roman Empire, the cult spread to the European continent as well. Worshipers of Jupiter Celestis were confirmed in Venafru in Campania (CIL X 4852) and once more at an unidentified Italian find-site (CIL XI 5643).

A Syrian origin is also assumed for the cult of the Unconquered Sun (*Sol Invictus* or *Deus Sol Invictus*), which also left its mark in the inscriptions examined herein (Cumont 1911: 114; Teixidor 1979: 49). Solar cults in the Roman Empire were particularly popular in the third century (Dirven 1999: 174; Watson 1999: 197). The Emperor Elagabalus popularized it in the Roman context and introduced the cult of the Sun god (*Sol Invictus Elagabalus*) which was revered in his birthplace Emesa in Syria (Ball 2000: 444). He was also a priest of this cult. The popularity of the cult of *Sol Invictus* culminated during the reign of Aurelian, who raised the cult to the state level, and he erected a temple in Rome in 274 for the needs of this cult (Beard, North & Price 1998: 259). The temple of *Sol Invictus* was also known for its decoration with an abundance of sacrificial gifts which were taken as war booty during the Roman conquest of Palmyra (Ball 2000: 444). It is assumed that these gifts were

pontifices, imenom koje je karakteristično za kolegije svećenika izvornih rimskih kultova (*ibid.*). U kojoj je mjeri Aurelijanov kult Sunca bio sinkretističkog karaktera predmet je brojnih rasprava i još uvijek izmiče jasnijem uvidu (Watson 1999: 196).

Za krug istočnih solarnih božanstava henoteističke naravi vežu se epiteta *Invictus* i *Aeternus* (Halliday 1970: 157; Turcan 2001: 161). Sol je *Invictus* u predmetnom natpisu iz Metuluma (kat. br. 156), a vrhovni Jupiter *Aeternus* u dva natpisa iz Narone (kat. br. 8 i 11) i jednom iz Parencija (kat. br. 154) i Murse (kat. br. 210). Zanimljivo je da se posvetni natpis iz Metuluma nalazi na sunčanom satu. U redosljedu božanstava u posvetnom natpisu iz Narone (kat. br. 8) *Deus Sol* na prvom je mjestu, ispred vrhovnog Jupitera. Jedan natpis iz Siska posvećen je vrhovnom Jupiteru, Solu i geniju mjesta (kat. br. 176).

Istočnoga je podrijetla i sinkretistički kult Jupitera Sabazija. Iz Ždrijca kod Nina potječe jedan žrtvenik posvećen Jupiteru Sabaziju i Iku, autohtonu liburnskom božanstvu (kat. br. 114). Osoba koja je dala podići taj žrtvenik vjerojatno je bila istočnog podrijetla. Sačuvani antički izvori ne kazuju puno o podrijetlu Sabazijeva kulta. Smatra se da je njegova postojbina bila Frigija, a moguće čak i Medija u Maloj Aziji, odakle se kult vrlo rano proširio i na područje Trakije (Lane 1989: 2). Najranija potvrda prisutnosti Sabazijeva kulta na Balkanu je iz 1. st. pr. Kr. (*ibid.*). Zbog koribantskih rituala njegovih štovatelja i načina provedbe inicijacijskih ceremonija Sabazijev kult više antičkih izvora uspoređuje s dionizijskim kultom (Lane 1989: 3; Turcan 2001: 315). Taj kult bio je posebno popularan među ženskom populacijom (Lane 1989: 2).

ZAKLJUČAK

Epigrafski izvori ukazuju na kompleksnu prirodu Jupiterova kulta u vrijeme Rimskog Carstva. Čini se da se u pozadini tih kulturnih spomenika kriju brojne i različite kultne prakse, religijski osjećaji, a i različita politička ozračja sredina u kojima su nastajali. Kult vrhovnog Jupitera u republikansko doba bio je okosnica rimske državne religije, međutim s pojavom principata težište državne religije sve se više prenosilo na novouspostavljen kult rimskog vladara. Jupiteru je i dalje pripisivano vrhovništvo nad onozemaljskim svijetom, dok se, pravdano upravo autoritetom vrhovnog Jupitera, onozemaljski svijet podčinjavao rimskom princep-

stolen from the temple of the "Sacred Garden" in Palmyra, in which Aglibol and Malakbel, the local moon and sun gods, were venerated (Teixidor 1979: 34; Watson 1999: 196).

Even though the cult of Sol Invictus that was promoted by Aurelian, like the cult of Elagabalus, was often associated with the orient, and particularly with Malakbel, the sun god from Palmyra, several genuinely Roman elements can be recognized in it (Beard, North & Price 1998: 259; Watson 1999: 196; Liebeschuetz 2006: 189). A sun cult (*Sol Indiges*) was recorded on the Roman hill of Quirinalis as far back as the Republic period, and it was entirely independent of oriental influences and mostly nurtured and maintained by members of the Aurelia family (Talley 1986: 88; Fowler 2003: 191). It is assumed that this cult was Sabine in origin. A temple to the sun god in Rome also existed at the Circus Maximus (Talley 1986: 88). In both cases, the holy days in these temples were not observed on 25 December, on the day of the winter solstice (*Ibid.* 89). The iconographic elements of the cult of Sol Invictus from the time of Emperor Aurelian, in contrast to those from the time of Emperor Elagabalus, were recorded with vigorous Graeco-Roman traits (Beard, North & Price 1998: 259). The priests of this cult were called *pontifices*, a name characteristic of the collegium of priests in authentic Roman cults (*Ibid.*). The extent to which Aurelian's sun cult was syncretic has been the subject of much debate, and it still eludes a clearer insight (Watson 1999: 196).

The epithets *Invictus* and *Aeternus* are associated with the circle of oriental solar deities of henotheistic nature (Halliday 1970: 157; Turcan 2001: 161). Sol is *Invictus* in the relevant inscription from Metulum (cat. no. 156), while Jupiter Optimus Maximus is *Aeternus* in two inscriptions from Narona (cat. no. 8 and 11) and in one each from Parentium (cat. no. 154) and Mursa (cat. no. 210). It is interesting that the dedicatory inscription from Metulum is on a sundial. In the order of deities in the dedicatory inscription from Narona (cat. no. 8), *Deus Sol* is in the first place, before Jupiter Optimus Maximus. One inscription from Sisak is dedicated to Jupiter Optimus Maximus, Sol and the local genius (cat. no. 176).

The syncretic cult of Jupiter Sabasius is also oriental. An altar from Ždrijac, near Nin, is dedicated to Jupiter Sabasius and Iicus, an indigenous Liburnian deity (cat. no. 114). The person who arranged the erection of this altar was probably of oriental origin. Preserved ancient sources do not say much about the origin of the cult of Sabasius. It is believed that he originated in Phrygia, and possibly also Media in Asia Minor, whence the cult very early spread to the territory of Thrace (Lane 1989: 2). The earliest confirmation of the presence of the cult of Sabasius

su. Veza rimskih konzula s vrhovnim Jupiterom, posvjedočena brojnim antičkim literarnim izvorima još u republikansko doba, u vrijeme principata postala je toliko uska da se rimski princeps često poistovjećivao s vrhovnim Jupiterom.

Kult vrhovnog Jupitera i kult rimskog princepsa bili su najrasprostranjeniji kultovi na području rimskog imperija, a posebno su obvezivali one koji su svoju profesionalnu karijeru gradili u državnim upravnim strukturama. Dedikant je prinošenjem žrtve vrhovnom Jupiteru za dobrobit rimskog vladara i/ili njegove obitelji demonstrirao svoju lojalnost instituciji rimske države i rimskom vladaru koji joj se nalazio na čelu. Kult rimskog vladara uselio se i u hramove drugih božanstava.

Kult vrhovnog Jupitera, posebno u kontekstu Kapitolijske trijade i ličnosti rimskog vladara, bio je najtipičniji institucionalizirani rimski kult. Širio se s ekspanzijom rimskog imperijalizma i bio je prisutan sve do krajnjih granica njegova utjecaja. Služba u funkciji državne propagande osigurala je tom kultu popularnost kakvu nije uživao nijedan drugi kult. Kada je R. Bartoccini za *Epigrafski rječnik* pisao natuknicu *Ivppiter*, distribucija Jupiterovih natpisa u regijama po kojima su organizirani *Korpusi latinskih natpisa* bila je sljedeća: Hispanija 144, Azija, europske grčke provincije i Ilirik 928, Cisalpinska Galija 206, grad Rim 114, Britanija 115, Afrika 135, Kalabrija, Apulija, Samniji, Sabinium i Picenum 40, Lukanija, Kampanija, Sicilija i Sardinija 36, Emilija, Etrurija i Umbrija 41, Narbonska Galija 86, Tri Galije i Germanija 595, Lacij 25 natpisa (Peeters 1938: 158; Bartoccini 1941: 254–261). Ukupan broj iznosio je 2 465 Jupiterovih natpisa. U rimskim provincijama latinskog govornog područja, uz iznimku Afrike, broj privatnih posveta vrhovnom Jupiteru daleko premašuje broj posveta svim drugim božanstvima (Fears 1981: 101).

Proces romanizacije autohtonih kultova bio je vrlo važan aspekt romanizacije rimskih provincija. Riječ je o dugotrajnim sinkretističkim procesima u kojima je čitav niz različitih kultova bio podvrgnut adaptiranju i suživljavanju s institucionaliziranim rimskim kultovima, najčešće s kultom vrhovnog Jupitera. Epigrafski izvori s područja Hrvatske bilježe 23 različita epiteta koji stoje uz Jupiterovo ime. Najčešće su u pitanju epiteta *Optimus Maximus*, koji čine kapitolijsku formulu Jupiterova imena. Ta imenska formula pojavljuje se u 186 od ukupno 224 predmetna natpisa, tj. u 83% natpisa. Na razini hrvatskih dijelova rimskih provincija i regija taj udio je sljedeći: u provinciji Dalmaciji 119 od ukupno 149 natpisa (tj. 79,9% natpisa), u X. italskoj regiji 6 od ukupno 13 natpisa

in the Balkans is from the first century BC (*Ibid.*). Because of the corybantic rituals of its worshipers and the performance of its initiation ceremonies, the cult of Sabasius is compared to the Dionysian cults in several ancient sources (Lane 1989: 3; Turcan 2001: 315). This cult was particularly popular among women (Lane 1989: 2).

CONCLUSION

Epigraphic sources demonstrate the complex nature of the cult of Jupiter in the Roman Empire. It would appear that these cultural monuments conceal behind them numerous and diverse cult practices, religious convictions and even the various political moods of the locales at which they emerged. The cult of Jupiter Optimus Maximus in the Republic era was the backbone of the Roman state religion, although with the establishment of the Principate the focus of the state religion increasingly moved to the newly-formed cult of Roman rulers. Supremacy in the heavenly world was still ascribed to Jupiter, while Jupiter's authority was claimed precisely to justify subjugation of this world to the Roman *princeps*. The bond between the Roman consuls and Jupiter Optimus Maximus, demonstrated in numerous ancient literary sources already in the Republican era, became so close during the Principate that the Roman *princeps* was often equated with Jupiter Optimus Maximus.

The cults of Jupiter Optimus Maximus and the Roman *princeps* were the most widespread cults in the territory of the Roman Empire, and they were particularly binding for those whose careers were in the state's administrative structures. A dedicant who made sacrifices to Jupiter Optimus Maximus for the welfare of the Roman ruler and/or his family demonstrated his loyalty to the institutions of the Roman state and the Roman ruler who stood at its head. The cult of the Roman ruler moved into the temples of other deities as well.

The cult of Jupiter Optimus Maximus, particularly in the context of the Capitoline Triad and the personality of the Roman ruler, was the most typical institutionalized Roman cult. It spread with the expansion of Roman imperialism and it was present up to the extreme peripheries of its influence. Service in the function of state propaganda ensured a popularity for this cult that was not enjoyed by any other cult. When R. Bartoccini wrote the entry *Ivppiter* for his *Epigraphic Dictionary*, the distribution of inscriptions to Jupiter in the regions covered by the *Corpus Inscriptionum Latinarum* was as follows: Hispania 144; Asia, the European Greek provinces and Illyricum; 928, Gallia Cisalpina, 206; city of Rome, 114; Britannia, 115; Africa, 135; Calabria, Apulia,

(tj. 46,1% natpisa), u provinciji Gornjoj Panoniji svih 36 natpisa, u provinciji Donjoj Panoniji 25 od ukupno 26 natpisa (tj. 96,1% natpisa). Kapitolijska formula Jupiterova imena manje je učestala u hrvatskome dijelu provincije Dalmacije i italskoj X. regiji nego u hrvatskome dijelu obiju Panonija, gdje izostaje u svega jednom natpisu (kat. br. 191). Epicentri Jupiterovih kultova na području Hrvatske bili su u glavnim gradovima provincija i regija. S područja Salone i njezina agera potječu 43 Jupiterova natpisa, što je 28,8% ukupnoga broja natpisa pronađenih na području hrvatskoga dijela rimske provincije Dalmacije. Drugi epicentar Jupiterovih kultova u hrvatskome dijelu provincije Dalmacije bio je Burnum. S područja njegova agera potječe 18 posvetnih natpisa, što je 12,6% ukupnoga broja natpisa iz tog dijela provincije. Popularnost Jupiterovih kultova u Burnumu može se protumačiti izrazitim vojnim značajem tog grada. U hrvatskome dijelu italske X. regije središte Jupiterovih kultova bila je Pula. S područja njezina agera potječe 11 posvetnih natpisa Jupiteru, što je 84,6% ukupnoga broja natpisa iz tog dijela regije. U panonskome dijelu Hrvatske središta Jupiterovih kultova bile su Siscija i Mursa. S područja Siscije potječe 20 posvetnih natpisa, što je 55,5% ukupnoga broja natpisa iz hrvatskoga dijela provincije Gornje Panonije, a s područja Murse potječu 22 posvetna natpisa, što je 84,6% ukupnoga broja natpisa iz hrvatskoga dijela provincije Donje Panonije.

U latinskim epigrafskim spomenicima s područja Hrvatske osim kapitolijskih prisutni su sljedeći Jupiterovi epiteti: *Adflator* (kat. br. 60), *Aeternus* (kat. br. 8, 11, 42, 154 i 210), *Augustus* (kat. br. 9, 24, 53, 58, 111, 150 i 185), *Caelestis* (kat. br. 38 i 43), *Cohortalis* (kat. br. 7), *Conservator* (kat. br. 48, 124, 137, 138, 143, 144, 156 i 176), *Culminalis* (kat. br. 184, 185 i 187), *Depulsor* (kat. br. 129, 147, 186 i 191), *Dolichenus* (kat. br. 10, 28, 49, 79, 138, 157, 189, 190 i 213), *Fulgurator* (kat. br. 172, 173 i 212), *Fulminator* (kat. br. 81, 172 i 173), *Heliopolitanus* (kat. br. 174), *Herclis* (kat. br. 23), *Invictus* (kat. br. 28 i 156), *Nundinarius* (kat. br. 163), *Sabazius* (kat. br. 114), *Senam(us?)* (kat. br. 162), *Tanarus* (kat. br. 103a), *Taranucus* (kat. br. 99), *Tonans* (kat. br. 112) i *Victor* (kat. br. 148 i 153).

Navedeni epiteti kazuju da je nastanak više Jupiterovih kultova posvjedočenih na području Hrvatske obilježen sinkretizmom različitih kulturnih elemenata. Na području Hrvatske u antičko doba osim autohtonog stanovništva živjelo je i stanovništvo doseljeno iz drugih dijelova Rimskog Carstva, koje je sa sobom donijelo i dijelom

Samnium, Sabinium and Picenum, 40; Lucania, Campania, Sicily, and Sardinia, 36; Aemilia, Etruria and Umbria, 41; Gallia Narbonensis, 86; the three Gallia provinces and Germania, 595; and Latium, 25 inscriptions (Peeters 1938: 158; Bartoccini 1941: 254-261). The total number was 2,465 inscriptions to Jupiter. In the Roman provinces of the Latin-speaking territories, with the exception of Africa, the number of private dedications to Jupiter Optimus Maximus far surpassed the number of dedications to all other deities (Fears 1981: 101).

Romanization of indigenous cults was a very important aspect of the overall Romanization of the Roman provinces. These were long-lasting syncretic processes in which an entire series of different cults were subjected to adaptation to and co-existence with institutionalized Roman cults, most often with the cult of Jupiter Optimus Maximus. Epigraphic sources from Croatia's territory have recorded in them 23 different epithets accompanying the name Jupiter. Most often these are the epithets *Optimus Maximus*, which is the Capitoline formula for Jupiter's name. This name formula appears on 186 of the total 224 inscriptions, i.e., 83% of the inscriptions. At the level of the Croatian parts of the Roman provinces and regions, this share is as follows: in the provinces of Dalmatia, 119 of the total 149 inscriptions (79.9%), in Italian Regio X, 6 of the total 13 inscriptions (46.1%); in the province of Pannonia Superior, all 36 inscriptions; in the province of Pannonia Inferior, 25 of the total 26 inscriptions (96.1%). The Capitoline formula for Jupiter's name is less frequent in the Croatian part of the province of Dalmatia and the Italian Regio X than in the Croatian parts of both Pannonias, where it is absent in only one inscription (cat. no. 191).

The epicentres of Jupiter cults in Croatia's territory were in the capitals of the provinces and regions. 43 inscriptions to Jupiter are from the territory of Salona and its ager, which is 28.8% of the total number of inscriptions found in the territory of the Croatian part of the Roman province of Dalmatia. The other epicentre of Jupiter cults in the Croatian part of the province of Dalmatia was Burnum. 18 dedicatory inscriptions are from the territory of its ager, which is 12.6% of the total number of inscriptions from this part of the province. The popularity of Jupiter cults in Burnum may be seen as due to the overtly military significance of this town. In the Croatian part of the Italian Regio X, Pula was the centre of the Jupiter cults. 11 dedicatory inscriptions to Jupiter originated in its ager, which is 84.6% of the total number of this part of the ager. In the Pannonian part of Croatia, the centres of Jupiter cults were Siscia and Mursa. 20 dedicatory inscriptions are from the Siscia area, which is 55.5% of the

nastavilo baštiniti materijalnu i duhovnu kulturu iz svoje postojbine. Kult kapitolijskog Jupitera, tj. kult Kapitolijske trijade, predstavljao je okosnicu službene državne religije. Znatno manje masovni, ali također sveprisutni, bili su Jupiterovi kultovi nastali sinkretizmom rimskih i orijentalnih religijskih elemenata, prije svega onih sirijskoga podrijetla. Te kultove europskim kontinentom proširilo je stanovništvo orijentalnog podrijetla i pripadnici rimske vojske koji su boravili u istočnim provincijama carstva. Religijski elementi orijentalnog podrijetla prepoznaju se u kultovima Jupitera Dolihenskog, Jupitera Heliopolitanskog, Jupitera Celestisa, Jupitera Eterna i Jupitera Sabazija. Na području Hrvatske prisutni su i Jupiterovi kultovi koji su nastali sinkretizmom rimskih i keltskih religijskih elemenata. Pretpostavlja se da su takva karaktera bili kultovi Jupitera Taranuka, Jupitera Tanara, Jupitera Depulsora i Jupitera Kulminala. Kultovi Jupitera Depulsora i Jupitera Kulminala pripisuju se autohtonu keltskom stanovništvu koje je naseljavalo panonsko-norički prostor, tj. rimske provincije Gornju Panoniju i Norik.

Na području Hrvatske posvjedočeni su i Jupiterovi epiteta koji su bez analogija u poznatim epigrafskim spomenicima na području Rimskog Carstva. Riječ je o epitetima *Adflator*, *Nundinarius* i *Senam(us?)*. Jupiter *Adflator* i *Nundinarius* vjerojatno su stajali u vezi s kultom vladara.

Na analiziranim epigrafskim spomenicima zabilježena su imena 210 osoba koje se mogu dovesti u izravnu vezu s Jupiterovim kultovima prakticiranim u antičko doba na području Hrvatske. Ime dedikanta nije zabilježeno u 26 posvetnih natpisa. Žrtvenik je postavilo 206 imenovanih osoba (186 muškaraca i 20 žena), od kojih je jedan muškarac podigao i hram, jedan je bračni par hram obnovio, dok je drugi bračni par sebi za života podigao nadgrobni spomenik. Te osobe pripadale su različitim društvenim staležima i profesijama. Pripadnost određenom društvenom staležu često se može odrediti na temelju imenskog obrasca osobe. Kad nam je osoba poznata, najčešće je riječ o slobodnim građanima/građankama, potom oslobođenima/oslobođenicama, a najrjeđe o robovima/ropkinjama. U slučajevima kad znamo profesiju dedikanta (96 od ukupno 210 osoba) najčešće je riječ o pripadnicima raznih vojnih postrojbi (60 osoba, tj. 62,5% ukupnoga broja osoba kojima znamo profesiju), članovima svećeničkih redova (15 osoba, tj. 15,6% ukupnoga broja osoba kojima znamo profesiju), članovima gradskih uprava (13 osoba, tj. 13,5% ukupnoga broja osoba kojima znamo profesiju), državnim dužnosnicima i službenicima

total number of inscriptions from the Croatian part of the province of Pannonia Superior, while 22 dedicatory inscriptions are from the Mursa area, which is 84.6% of the total number of inscriptions from the Croatian part of Pannonia Inferior.

Besides the Capitoline epithets, the Latin epigraphic monuments from Croatia's territory also contain the following epithets for Jupiter: *Adflator* (cat. no. 60), *Aeternus* (cat. no. 8, 11, 42, 154 and 210), *Augustus* (cat. no. 9, 24, 53, 58, 111, 150 and 185), *Caelestis* (cat. no. 38 and 43), *Cohortalis* (cat. no. 7), *Conservator* (cat. no. 48, 124, 137, 138, 143, 144, 156 and 176), *Culminalis* (cat. no. 184, 185 and 187), *Depulsor* (cat. no. 129, 147, 186 and 191), *Dolichenus* (cat. no. 10, 28, 49, 79, 138, 157, 189, 190 and 213), *Fulgurator* (cat. no. 172, 173 and 212), *Fulminator* (cat. no. 81, 172 and 173), *Heliopolitanus* (cat. no. 174), *Herclis* (cat. no. 23), *Invictus* (cat. no. 28 and 156), *Nundinarius* (cat. no. 163), *Sabazius* (cat. no. 114), *Senam(us?)* (cat. no. 162), *Tanarus* (cat. no. 103a), *Taranucus* (cat. no. 99), *Tonans* (cat. no. 112) and *Victor* (cat. no. 148 and 153).

These epithets demonstrate the emergence of many Jupiter cults in Croatia's territory characterized by syncretism of diverse cultural elements. Besides the indigenous population, people who migrated from other parts of the Roman Empire also lived in Croatia's territory during Antiquity, and they brought with them and to some extent continued to nurture the physical and spiritual cultures of their native lands. The cult of Capitoline Jupiter, i.e. the cult of the Capitoline Triad, was the core of the official state religion. Much less substantial, but nonetheless omnipresent, were Jupiter cults which emerged by syncretism between Roman and oriental religious elements, primarily those of Syrian origin. These cults were disseminated through the European continent by oriental populations and Roman troops who had been stationed in the Empire's eastern provinces. The religious elements of oriental origin can be recognized in the cults of Jupiter Dolichenus, Jupiter Heliopolitanus, Jupiter Celestis, Jupiter Aeternus and Jupiter Sabasius. Jupiter cults which emerged by syncretism between Roman and Celtic religious elements were also present in Croatia's territory. It is assumed that this was the character of the cults of Jupiter Taranucus, Jupiter Tanarus, Jupiter Depulsor and Jupiter Culminalis. The cults of Jupiter Depulsor and Jupiter Culminalis are ascribed to the indigenous Celtic population which inhabited the Pannonian-Noric zone, i.e., the Roman provinces of Pannonia Superior and Noricum.

Epithets for Jupiter also appeared in Croatia's territory which have no analogies in any known epigraphic monuments in the territory of the Roman Empire.

(7 osoba, tj. 7,3% ukupnoga broja osoba kojima znamo profesiju).

Ovdje analizirani epigrafski spomenici potvrda su sudjelovanja u Jupiterovu kultu pojedinaca koji su ih dali podići. U pojedinim slučajevima natpisi osvjetljavaju i motiv zbog kojega su dedikanti pristupili kulturnim radnjama. Jedni su u kultu, kao što je bio slučaj s konzularnim beneficijarima prilikom preuzimanja ovlasti, sudjelovali po službenoj dužnosti, dok su druge na to navodili privatni razlozi. U iznimnim slučajevima epigrafski spomenici kazuju i o molbama koje su pojedinci Jupiteru slali na uslišenje. Međutim ne možemo znati koliko su često ti pojedinci rimskog provincijalnog društva u kultu sudjelovali, koliko su često Jupitera zazivali u svojoj svakodnevnici i koje mu zavjete davali te koje su ih radosti ili tuge i nevolje u životu snalazile. Za razliku od kulturne prakse koja je u nekome kultu sasvim sigurno u većoj ili manjoj mjeri bila standardizirana i koja nam je djelomično poznata iz antičkih literarnih izvora te likovnih i skulpturalnih prikaza odnos prema nadrealnom svijetu svaki pojedinac izgrađivao je i gajio individualno. Religijski osjećaji dio su čovjekove intimne prirode, koju veoma često, čak kad to i želi, ne može u potpunosti predočiti drugima, a posebno izmiču uvidu onih s kojima ne dijeli isto vrijeme, prostor i kulturu.

These are the epithets *Adflator*, *Nundinarius* and *Senam(us?)*. Jupiter *Adflator* and *Nundinarius* were probably tied to the cult of the ruler.

The names of 210 individuals were recorded in the analyzed epigraphic monuments, and they can be directly linked to the Jupiter cults practiced in Croatia's territory during Antiquity. The names of the dedicants were not recorded in 26 inscriptions. Altars were erected by 206 named individuals (186 men and 20 women), of whom one man also erected a temple, one married couple renovated a temple, while another married couple installed a gravestone for themselves during their lifetimes. These persons belonged to different social stations and professions. Social station can often be ascertained on the basis of a given person's nomenclature. When the person is known, this is most often a free citizen, and then a freedman/woman, and least frequently a slave. In cases when the profession of the dedicant is known (96 of the total 210 persons), most often these were members of various military units (60 persons, i.e., 62.5% of the total number of persons whose professions are known), members of the priestly orders (15 persons, or 15.6% of the total number of persons whose professions are known), members of city governments (13 persons, or 13.5% of the total number of persons whose professions are known), or state officials and civil servants (7 persons, or 7.3% of the total number of persons whose professions are known).

The epigraphic monuments analyzed herein confirm the participation of those who erected them in Jupiter cults. In individual cases, the inscriptions also shed light on the motives for the involvement of the dedicants in cult activities. Some participated in cults by virtue of their duties, as was the case of the *beneficarii consularis* when assuming authority, while others cited private reasons. Under exceptional circumstances, epigraphic monuments also say something about the entreaties which individuals addressed to Jupiter for his aid. However, there is no way to know how often these individuals in Roman provincial society participated in cults, how often they invoked Jupiter in their everyday lives and which vows they made to him and which joys or sorrows or misfortunes they encountered in their lives. As opposed to the cult practices that were standardized to a greater or lesser degree and which are partially known from ancient literary sources, and artistic and sculptural portrayals, each individual developed and nurtured his or her own relationship with the supernatural world individually. Piety is a part of a person's intimate nature, which often, even when this is desired, cannot be fully shared with others, and it particularly escapes the insight of those with whom the denizens of the past did not share the same time, space and culture.

KATALOG NATPISA

DALMATIA

VID KOD METKOVIĆA (NARONA)

1. *[I(ovi)] O(ptimo) [M(aximo)] / T(itus) F(lavius) M/agnus / ex voto*

Datacija: kraj 1. ili početak 2. st.

Literatura: CIL (III 1776), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 19), Marin, Mayer, Paci & Rodà (1999: 184–186, br. 25).

2. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) s(acrum) / Maximus / lapidari/us ex voto /^s aram pos(uit)*

Datacija: druga polovica 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 1777), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 19), Rapanić (1982: 185, n. 10).

3. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) s(acrum) / P(ublius) Mesceni/us Sever[i]/anus v(otum) /^s s(olvit) [l(ibens)] m(erito)*

Datacija: 2. st.

Literatura: CIL (III 1778), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 19).

4. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / L(ucius) Munnius Imnis / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 1. ili 2. st.

Literatura: CIL (III 1779), Alföldy (1969: 101), Medini (1976: 188, n. 19).

5. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / pro salute Imp(eratorum) Sever(i) / et Antonini Aug(ustorum) / et Getae n[ob(ilissi)] C[aes(aris)] et /^s Iul(iae) Augustae matr(is) / Aug(ustorum) et castror[um] / G(aius) Staius Tacitanus / b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) leg(ionis) XIII G(eminae) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) /^{no} Pompeiano et Avito / co(n)s(ulibus)*

Datacija: 209. g.

Literatura: CIL (III 1780), Patsch (1899: 496), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 123), Wilkes (1969: 126, n. 3), Medini (1976: 188, n. 19), Marin (1980: 208, n. 8), Fears (1981: 102, n. 501), Bojanovski (1988: 362), Marin, Mayer, Paci & Rodà (1999: 138–141, br. 10).

CATALOGUE OF INSCRIPTIONS

DALMATIA

VID, NEAR METKOVIĆ (NARONA)

1. *[I(ovi)] O(ptimo) [M(aximo)] / T(itus) F(lavius) M/agnus / ex voto*

Dating: end of 1st or beginning of 2nd cent.

References: CIL (III 1776), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 19), Marin, Mayer, Paci & Rodà (1999: 184–186, no. 25).

2. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) s(acrum) / Maximus / lapidari/us ex voto /^s aram pos(uit)*

Dating: second half of 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 1777), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 19), Rapanić (1982: 185, n. 10).

3. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) s(acrum) / P(ublius) Mesceni/us Sever[i]/anus v(otum) /^s s(olvit) [l(ibens)] m(erito)*

Dating: 2nd cent.

References: CIL (III 1778), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 19).

4. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / L(ucius) Munnius Imnis / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 1st or 2nd cent.

References: CIL (III 1779), Alföldy (1969: 101), Medini (1976: 188, n. 19).

5. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / pro salute Imp(eratorum) Sever(i) / et Antonini Aug(ustorum) / et Getae n[ob(ilissi)] C[aes(aris)] et /^s Iul(iae) Augustae matr(is) / Aug(ustorum) et castror[um] / G(aius) Staius Tacitanus / b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) leg(ionis) XIII G(eminae) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) /^{no} Pompeiano et Avito / co(n)s(ulibus)*

Dating: 209

References: CIL (III 1780), Patsch (1899: 496), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 123), Wilkes (1969: 126, n. 3), Medini (1976: 188, n. 19), Marin (1980: 208, n. 8), Fears (1981: 102, n. 501), Bojanovski (1988: 362), Marin, Mayer, Paci & Rodà (1999: 138–141, no. 10).

6. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / p(ro) s(alute) d(omini) [n(ostri)] / [M(arcus)] Ul[p(ius)] / Kalen^sdinus / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / leg(ionis) [I] Ital(icae) / Fusco II / co(n)s(ulus)*

Datacija: 225. g.

Literatura: CIL (III 1781), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 225), Wilkes (1969: 126, n. 3), Medini (1976: 188, n. 19), Marin (1980: 208, n. 9), Bojanovski (1988: 362).

7. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(o)hor/tali*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 1782), Medini (1976: 188, n. 19), Marin, Mayer, Paci & Rodà (1999: 175–177, br. 21).

8. *D(eo) S(oli) I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Aeterno sacr/um Cla(udius) Marc(us) / fac(tus) ex option^s [e] beneficiar(ius) / [Sene]cioni[s / co(n)s(ularis)] / -----*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 1783), Medini (1976: 188, n. 19).

9. *I(ovi) Au[g(usto)] / Sacr[um] / colle[g(ium) Aug(ustalium)] c(uram) a(gente)? / L(ucio) Publ[icio] ^s Diadu[m(eno)] / Aug(ustali) [---] / F(laviali) T(itiali) [N(erviali)?]*

Datacija: posljednja tri desetljeća 1. st.

Literatura: CIL (III 14624¹), Alföldy (1969: 112, 187), Medini (1976: 188, n. 19), Marin (1980: 208, n. 13), Medini (1980: 197, n. 19), Miletić (2003: 217, n. 35).

10. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) D(olicheno) s(acrum) / posuerunt sa/cerdotes Fla(vius) / Faladus et Do(mitius) ^s Appolinaris / pro sa(lute) Impe(ratoris) Helvi(i) / Pertenaci(s) et popul(i) / ro(mani) Iuliae Naronae*

Datacija: 193. g.

Literatura: AE (1912: 0045), ILJug (1873), CCID (124), EDH (HD027948), BD (33/1910: 106, T. XXI: 1), Марић (1933: 54, n. 6; 77, n. 24), Kan (1943: br. 51), Merlat (1951: 53, br. 55), Alföldy (1969: 153, 200), Wilkes (1969: 245, n. 1), Marin (1980: 208, n. 7), Medini (1982: 55, n. 15), Miletić (2003: 217, n. 40), Bugarski-Mesdjian (2004: 635, 636).

11. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Ae(terno) s(acrum) Valer(ius) / Alexander / ex v(oto) p(osuit) ^s P(---) C(---) S(---)*

Datacija: 3. st.

Literatura: ILJug (1872), EDH (HD034163), Patsch (1996: 87, sl. 45).

6. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / p(ro) s(alute) d(omini) [n(ostri)] / [M(arcus)] Ul[p(ius)] / Kalen^sdinus / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / leg(ionis) [I] Ital(icae) / Fusco II / co(n)s(ulus)*

Dating: 225

References: CIL (III 1781), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 225), Wilkes (1969: 126, n. 3), Medini (1976: 188, n. 19), Marin (1980: 208, n. 9), Bojanovski (1988: 362).

7. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(o)hor/tali*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 1782), Medini (1976: 188, n. 19), Marin, Mayer, Paci & Rodà (1999: 175-177, no. 21).

8. *D(eo) S(oli) I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Aeterno sacr/um Cla(udius) Marc(us) / fac(tus) ex option^s [e] beneficiar(ius) / [Sene]cioni[s / co(n)s(ularis)] / -----*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 1783), Medini (1976: 188, n. 19).

9. *I(ovi) Au[g(usto)] / Sacr[um] / colle[g(ium) Aug(ustalium)] c(uram) a(gente)? / L(ucio) Publ[icio] ^s Diadu[m(eno)] / Aug(ustali) [---] / F(laviali) T(itiali) [N(erviali)?]*

Dating: final three decades of 1st cent.

References: CIL (III 14624¹), Alföldy (1969: 112, 187), Medini (1976: 188, n. 19), Marin (1980: 208, n. 13), Medini (1980: 197, n. 19), Miletić (2003: 217, n. 35).

10. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) D(olicheno) s(acrum) / posuerunt sa/cerdotes Fla(vius) / Faladus et Do(mitius) ^s Appolinaris / pro sa(lute) Impe(ratoris) Helvi(i) / Pertenaci(s) et popul(i) / ro(mani) Iuliae Naronae*

Dating: 193

References: AE (1912: 0045), ILJug (1873), CCID (124), EDH (HD027948), BD (33/1910: 106, P. XXI: 1), Марић (1933: 54, n. 6; 77, n. 24), Kan (1943: no. 51), Merlat (1951: 53, no. 55), Alföldy (1969: 153, 200), Wilkes (1969: 245, n. 1), Marin (1980: 208, n. 7), Medini (1982: 55, n. 15), Miletić (2003: 217, n. 40), Bugarski-Mesdjian (2004: 635, 636).

11. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Ae(terno) s(acrum) Valer(ius) / Alexander / ex v(oto) p(osuit) ^s P(---) C(---) S(---)*

Dating: 3rd cent.

References: ILJug (1872), EDH (HD034163), Patsch (1996: 87, Fig. 45).

VRGORAC

12. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Sulpicius Cal/vio (centurio) leg(ionis) I M(inerviae) pr/aepositus c(o)h^o(rtis) I Belg(arum) hoc in / loco maiesta/te et numin(e) / eius servat/us*

Datacija: druga polovica 2. st.

Literatura: CIL (III 1918), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 124), Wilkes (1969: 118, n. 1), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507).

13. *I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] s(acrum) / Marcus / Anneus / [---] ^o [---] ex[---] / [---]um vo/tum s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 8510), BD (6/1883: 84), Alföldy (1969: 58).

RUNOVIĆI KOD IMOTSKOG (MUNICIPIUM NOVAE)

14. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) sa[cr(um)] / C(aius) [A]tilius Gen[---] / [m]il(es) leg(ionis) XIII / [Ge]m(inae) leg(ionis) I Ad(iutricis) b(eneficiarius) co(n)s(ularis) ^o [v(otum)] s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: kraj 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 1907), Patsch (1900: 342), Patsch (1902: 100), Betz (1939: 41), Alföldy (1969: 63), Wilkes (1969: 126, n. 1), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Patsch (1994: 51, sl. 34), Ivkošić (1994: 60, br. 2), Škegro (1999: 19, n. 12).

15. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Genio m(unicipii) / N(ovensium) salvis ci/vibus Noven^osibus Aurelius / Donatus / votum posuit*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 1908), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 190), Patsch (1994: 48), Ivkošić (1994: 60, br. 3), Scheithauer (1996: 219, n. 48).

16. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et G(enio) m(unicipii) N(ovensium) / [.] Caelius / [S]aturninus ^o b(eneficiarius) co(n)s(ularis) leg(ionis) I Ad(iutricis) p(iae) f(idelis) / [I]m(p(erator)) [L(ucio)] Septimio Severo / Aug(usto) bis [co(n)s(ule)]*

Datacija: 202. g.

Literatura: CIL (III 1909), Patsch (1896: 274), Patsch (1902: 94), Марић (1933: 54, n. 6), Betz (1939: 41), Alföldy (1969: 68), Wilkes (1969: 126, n. 1), Patsch (1994: 49), Škegro (1999: 19, n. 11).

VRGORAC

12. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Sulpicius Cal/vio (centurio) leg(ionis) I M(inerviae) pr/aepositus c(o)h^o(rtis) I Belg(arum) hoc in / loco maiesta/te et numin(e) / eius servat/us*

Dating: second half of 2nd cent.

References: CIL (III 1918), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 124), Wilkes (1969: 118, n. 1), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507).

13. *I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] s(acrum) / Marcus / Anneus / [---] ^o [---] ex[---] / [---]um vo/tum s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 8510), BD (6/1883: 84), Alföldy (1969: 58).

RUNOVIĆI, NEAR IMOTSKI (MUNICIPIUM NOVAE)

14. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) sa[cr(um)] / C(aius) [A]tilius Gen[---] / [m]il(es) leg(ionis) XIII / [Ge]m(inae) leg(ionis) I Ad(iutricis) b(eneficiarius) co(n)s(ularis) ^o [v(otum)] s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: end of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 1907), Patsch (1900: 342), Patsch (1902: 100), Betz (1939: 41), Alföldy (1969: 63), Wilkes (1969: 126, n. 1), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Patsch (1994: 51, Fig. 34), Ivkošić (1994: 60, no. 2), Škegro (1999: 19, n. 12).

15. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Genio m(unicipii) / N(ovensium) salvis ci/vibus Noven^osibus Aurelius / Donatus / votum posuit*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 1908), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 190), Patsch (1994: 48), Ivkošić (1994: 60, no. 3), Scheithauer (1996: 219, n. 48).

16. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et G(enio) m(unicipii) N(ovensium) / [.] Caelius / [S]aturninus ^o b(eneficiarius) co(n)s(ularis) leg(ionis) I Ad(iutricis) p(iae) f(idelis) / [I]m(p(erator)) [L(ucio)] Septimio Severo / Aug(usto) bis [co(n)s(ule)]*

Dating: 202

References: CIL (III 1909), Patsch (1896: 274), Patsch (1902: 94), Марић (1933: 54, n. 6), Betz (1939: 41), Alföldy (1969: 68), Wilkes (1969: 126, n. 1), Patsch (1994: 49), Škegro (1999: 19, n. 11).

OTOK VIS (ISSA)

GRADINA

23. *Sacerdos Q(uintus) / Baronius Q(uinti) / f(ilius) tem(plum) et aras / Iovi Hercli(de) d(e) /^s [s(ua)] p(ecunia) f(aciunda) c(uravit)*

Datacija: prva polovica 1. st.

Literatura: CIL (III 3075), Марић (1933: 67), Zaninović (1967: 55; 2007: 210), Alföldy (1969: 66), Medini (1976: 188, n. 25), Jaczynowska (1981: 653, n. 150).

ZLOPOLJE

24. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Aug(usto) sacrum / C(aius) Valius Festus conditor vineae huius / loci nunc Valianus a Festo dicitur / aeternumque tenet per saecula nomen /^s voto suspecto aram adampliat et / tauro immolando dedicavit*

Datacija: 1. ili 2. st.

Literatura: CIL (III 6423), Марић (1933: 54, n. 6, 9; 70), Zaninović (1967: 55, 56; 2007: 210), Alföldy (1969: 133, 203), Wilkes (1969: 237), Medini (1976: 188, n. 25).

OTOK BRAČ (BRATTIA)

PUČIŠĆA

25. *Iovi / Q(uintus) Papinius / Proculus*

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 14333⁵), BD (18/1895: 100, br. 2203), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 54; 2007: 201).

PLATE KOD ŠKRIPA

26. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Aemilius / Hermose/nax ex visu /^s posuit*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 10108), BD (5/1882: 3, br. 1), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 54; 2007: 201), Alföldy (1969: 55, 216), Medini (1976: 188, n. 26).

SPLITSKA

27. *[D(ominis) n(ostris) Imp(eratoris) M(arco) Aurelio Antonino et P(ublio) Septimio] / [Get]ae et*

ISLAND OF VIS (ISSA)

GRADINA

23. *Sacerdos Q(uintus) / Baronius Q(uinti) / f(ilius) tem(plum) et aras / Iovi Hercli(de) d(e) /^s [s(ua)] p(ecunia) f(aciunda) c(uravit)*

Dating: first half of 1st cent.

References: CIL (III 3075), Марић (1933: 67), Zaninović (1967: 55; 2007: 210), Alföldy (1969: 66), Medini (1976: 188, n. 25), Jaczynowska (1981: 653, n. 150).

ZLOPOLJE

24. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Aug(usto) sacrum / C(aius) Valius Festus conditor vineae huius / loci nunc Valianus a Festo dicitur / aeternumque tenet per saecula nomen /^s voto suspecto aram adampliat et / tauro immolando dedicavit*

Dating: 1st or 2nd cent.

References: CIL (III 6423), Марић (1933: 54, n. 6, 9; 70), Zaninović (1967: 55, 56; 2007: 210), Alföldy (1969: 133, 203), Wilkes (1969: 237), Medini (1976: 188, n. 25).

ISLAND OF BRAČ (BRATTIA)

PUČIŠĆA

25. *Iovi / Q(uintus) Papinius / Proculus*

Dating: 1st cent.

References: CIL (III 14333⁵), BD (18/1895: 100, no. 2203), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 54; 2007: 201).

PLATE, NEAR ŠKRIP

26. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Aemilius / Hermose/nax ex visu /^s posuit*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 10108), BD (5/1882: 3, no. 1), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 54; 2007: 201), Alföldy (1969: 55, 216), Medini (1976: 188, n. 26).

SPLITSKA

27. *[D(ominis) n(ostris) Imp(eratoris) M(arco) Aurelio Antonino et P(ublio) Septimio] / [Get]ae et*

Iu[liae Domnae Augus/ta]e matri(s) Augg[(ustorum) et castrorum / Io]vi Optimo Max(imo) Iu[noni Reg(inae) / sa]luti mar patri[- - -] / [vic]toriae augg() F[- - -] / [- - -]host voto sol[uto] / Hermes Gent[iano et Basso] / co(n)s(ulibus) cal(endis) M[- - -]

Datacija: 211. g.

Literatura: CIL (III 10109), BD (7/1884: 72, n. 12), Medini (1976: 188, n. 26), Imamović (1977: 133, n. 36; 135, n. 43).

LUKA IZMEĐU ŠKRIPA I SUPETRA

28. *Vale(n)s I(ovi) / D(olicheno) Inv/icto D/eo*

Datacija: prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 15099), BD (23/1900: 23), Zaninović (1967: 54; 2007: 208).

ŠKRIP

29. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Fl(avius) Pompeius / (centurio) coh(ortis) III / Alpinorum / Antoniniana / curam agens / fab(ricae) amp(hitheatri) men(sor) et / Vibius Vibianus / protector / co(n)s(ularis)*

Datacija: 3. st.

Literatura: Kirigin (1979: 129–134, T. XI: 1).

SOLIN (SALONA)

30. *L(ucio) Aelio Caesare II P(ublio) Coelio Balbino Vibullio Pio co(n)s(ulibus) / VII idus Octobres / C(aius) Domitius Valens Iivir i(ure) d(icundo) praeunte C(aio) Iulio Severo pontif(ice) / legem dixit in ea verba quae infra scripta sunt / Iuppiter Optime Maxime quandoque tibi hodie hanc aram dabo dedicaboque ollis legib(us) / ollisque regionibus dabo dedicaboque quas hic hodie palam dixero uti infimum solum huius arae est / Si quis hic hostia sacrum faxit quod magmentum non protollat it circo tamen probe factum esto Ceterae / leges huic arae ea[e]dem sunt quae arae Dianae sunt in Aventino monte dictae Hisce legibus hisce regionib(us) / sic uti dixi hanc tibi aram Iuppiter Optime Maxime do dico dedicoque uti sis volens propitius mihi collegisque / meis decurionibus colonis incolis coloniae Martia[e] Iuliae Salonae coniugibus liberisque nostris*

Datacija: 9. oktobra 137. g.

Literatura: CIL (III 1933 = ILS 4907), Alföldy (1969: 82), Medini (1976: 188, n. 18), Frateantonio (1997: 86, 87; 2003: 103, n. 117), Meyer (2004: 46), Oakley (2005: 626), Green (2007: 95, 96).

Iu[liae Domnae Augus/ta]e matri(s) Augg[(ustorum) et castrorum / Io]vi Optimo Max(imo) Iu[noni Reg(inae) / sa]luti mar patri[- - -] / [vic]toriae augg() F[- - -] / [- - -]host voto sol[uto] / Hermes Gent[iano et Basso] / co(n)s(ulibus) cal(endis) M[- - -]

Dating: 211

References: CIL (III 10109), BD (7/1884: 72, n. 12), Medini (1976: 188, n. 26), Imamović (1977: 133, n. 36; 135, n. 43).

LUKA, BETWEEN ŠKRIP AND SUPETAR

28. *Vale(n)s I(ovi) / D(olicheno) Inv/icto D/eo*

Dating: first half of 3rd cent.

References: CIL (III 15099), BD (23/1900: 23), Zaninović (1967: 54; 2007: 208).

ŠKRIP

29. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Fl(avius) Pompeius / (centurio) coh(ortis) III / Alpinorum / Antoniniana / curam agens / fab(ricae) amp(hitheatri) men(sor) et / Vibius Vibianus / protector / co(n)s(ularis)*

Dating: 3rd cent.

References: Kirigin (1979: 129-134, P. XI: 1).

SOLIN (SALONA)

30. *L(ucio) Aelio Caesare II P(ublio) Coelio Balbino Vibullio Pio co(n)s(ulibus) / VII idus Octobres / C(aius) Domitius Valens Iivir i(ure) d(icundo) praeunte C(aio) Iulio Severo pontif(ice) / legem dixit in ea verba quae infra scripta sunt / Iuppiter Optime Maxime quandoque tibi hodie hanc aram dabo dedicaboque ollis legib(us) / ollisque regionibus dabo dedicaboque quas hic hodie palam dixero uti infimum solum huius arae est / Si quis hic hostia sacrum faxit quod magmentum non protollat it circo tamen probe factum esto Ceterae / leges huic arae ea[e]dem sunt quae arae Dianae sunt in Aventino monte dictae Hisce legibus hisce regionib(us) / sic uti dixi hanc tibi aram Iuppiter Optime Maxime do dico dedicoque uti sis volens propitius mihi collegisque / meis decurionibus colonis incolis coloniae Martia[e] Iuliae Salonae coniugibus liberisque nostris*

Dating: 9 October 137

References: CIL (III 1933 = ILS 4907), Alföldy (1969: 82), Medini (1976: 188, n. 18), Frateantonio (1997: 86, 87; 2003: 103, n. 117), Meyer (2004: 46), Oakley (2005: 626), Green (2007: 95, 96).

31. Iovi O(ptimo) M(aximo)

Datacija: –

Literatura: CIL (III 1941), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

32. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / sacrum / L(ucius) Egnatius L(ucii) f(ilius) / Cn(aei) nep(os) Cn(aei) pronep(os) / Tro(mentina tribu) Clemens / decurio augur

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 1942), Katancsich (1827: 22, br. 125), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 83), Medini (1976: 188, n. 18; 178), Fears (1981: 103, n. 502), Matijević (2006: 149, n. 25).

33. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Maxim(us) / German(icus) / votum / posuit

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 1943), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18), Fears (1981: 103, n. 507).

34. I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / sac[r(um)] / A(ulus) Oru[---] / [---]iu[---]

Datacija: –

Literatura: CIL (III 1944), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

35. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Q(uintus) Raonius / Diodorus ex / voto posuit / libe(n)s merito / III idus maias / [A]proniano et / Bradua co(n)s(ulibus)

Datacija: 12. maja 191. g.

Literatura: CIL (III 1945), Katancsich (1827: 18, br. 92), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 115, 188), Medini (1976: 188, n. 18).

36. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et dis dea/bus(que) sacrum / Ti[---] Severus

Datacija: 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 1946), Alföldy (1969: 295), Medini (1976: 188, n. 18).

37. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) et / Divo Claudio Caesar[i] / Aug(usto) German(ico) trib(unicia) pot(estate) III / P(ublius) Anteius P(ubl(i)i) Antei Syri l(ibertus) / Herma IIIIvir et Aug(ustalis) / porticum v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) loc(o) accep(to) d(ecurionum) d(ecreto)

Datacija: 54. g.

Literatura: CIL (III 1947 = 8566 = ILS 219), Марић (1933: 55), Alföldy (1969: 58, 215), Medini (1976:

31. Iovi O(ptimo) M(aximo)

Dating: –

References: CIL (III 1941), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

32. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / sacrum / L(ucius) Egnatius L(ucii) f(ilius) / Cn(aei) nep(os) Cn(aei) pronep(os) / Tro(mentina tribu) Clemens / decurio augurDating: 1st cent.

References: CIL (III 1942), Katancsich (1827: 22, no. 125), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 83), Medini (1976: 188, n. 18; 178), Fears (1981: 103, n. 502), Matijević (2006: 149, n. 25).

33. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Maxim(us) / German(icus) / votum / posuitDating: 3rd cent.

References: CIL (III 1943), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18), Fears (1981: 103, n. 507).

34. I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / sac[r(um)] / A(ulus) Oru[---] / [---]iu[---]

Dating: –

References: CIL (III 1944), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

35. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Q(uintus) Raonius / Diodorus ex / voto posuit / libe(n)s merito / III idus maias / [A]proniano et / Bradua co(n)s(ulibus)

Dating: 12 May 191

References: CIL (III 1945), Katancsich (1827: 18, no. 92), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 115, 188), Medini (1976: 188, n. 18).

36. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et dis dea/bus(que) sacrum / Ti[---] SeverusDating: 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 1946), Alföldy (1969: 295), Medini (1976: 188, n. 18).

37. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) et / Divo Claudio Caesar[i] / Aug(usto) German(ico) trib(unicia) pot(estate) III / P(ublius) Anteius P(ubl(i)i) Antei Syri l(ibertus) / Herma IIIIvir et Aug(ustalis) / porticum v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) loc(o) accep(to) d(ecurionum) d(ecreto)

Dating: 54

References: CIL (III 1947 = 8566 = ILS 219), Марић (1933: 55), Alföldy (1969: 58, 215), Medini (1976:

188, n. 18), Dyggve (1989: 149), Šašel Kos (1994: 204, br. 1).

38. *Iovi Optimo / Maximo / C(a)elesti patrono / G(aius) Caesius Corym^ϕbus et Faberia / Cara v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 1948), Марић (1933: 54, n. 6, 10), Alföldy (1969: 69, 84, 181), Medini (1976: 188, n. 18), Solin (2003: 1233).

39. *Iovi / Certus filiu[s]*

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 8664), BD (8/1885: 112, br. 354), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 175), Medini (1976: 188, n. 18).

40. *Iov[i] [---] / T(itus) Rom[---]/upe m[---] / m(---)*

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 8665), BD (8/1885: 71, br. 238), Medini (1976: 188, n. 18).

41. *Iov[i] / Sev[---]*

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 8666), BD (13/1890: 130, br. 71), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

42. *Iovi Aeterno / Flavius Apol/ei(us) Verocia Ma/rcella et filia ^ϕ eorum et Ap/uleia Marcel/la v(otum) l(ibens) s(olvit)*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 8667), BD (7/1884: 133, br. 24), Марић (1933: 54, n. 6, 8), Alföldy (1969: 60, 135), Medini (1976: 188, n. 18).

43. *T(itus) Pinarius Eros / Iovi Caelesti v(otum) s(olvit) / l(ibens) m(erito)*

Datacija: 1. ili 2. st.

Literatura: CIL (III 8668), Марић (1933: 54, n. 6, 10), Alföldy (1969: 109, 195), Medini (1976: 188, n. 18).

44. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 8669), BD (8/1885: 93, br. 287), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

45. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Datacija: –

188, n. 18), Dyggve (1989: 149), Šašel Kos (1994: 204, no. 1).

38. *Iovi Optimo / Maximo / C(a)elesti patrono / G(aius) Caesius Corym^ϕbus et Faberia / Cara v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 1st cent.

References: CIL (III 1948), Марић (1933: 54, n. 6, 10), Alföldy (1969: 69, 84, 181), Medini (1976: 188, n. 18), Solin (2003: 1233).

39. *Iovi / Certus filiu[s]*

Dating: 1st cent.

References: CIL (III 8664), BD (8/1885: 112, no. 354), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 175), Medini (1976: 188, n. 18).

40. *Iov[i] [---] / T(itus) Rom[---]/upe m[---] / m(---)*

Dating: 1st cent.

References: CIL (III 8665), BD (8/1885: 71, no. 238), Medini (1976: 188, n. 18).

41. *Iov[i] / Sev[---]*

Dating: 1st cent.

References: CIL (III 8666), BD (13/1890: 130, no. 71), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

42. *Iovi Aeterno / Flavius Apol/ei(us) Verocia Ma/rcella et filia ^ϕ eorum et Ap/uleia Marcel/la v(otum) l(ibens) s(olvit)*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 8667), BD (7/1884: 133, no. 24), Марић (1933: 54, n. 6, 8), Alföldy (1969: 60, 135), Medini (1976: 188, n. 18).

43. *T(itus) Pinarius Eros / Iovi Caelesti v(otum) s(olvit) / l(ibens) m(erito)*

Dating: 1st or 2nd cent.

References: CIL (III 8668), Марић (1933: 54, n. 6, 10), Alföldy (1969: 109, 195), Medini (1976: 188, n. 18).

44. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Dating: –

References: CIL (III 8669), BD (8/1885: 93, no. 287), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

45. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Dating: –

Literatura: CIL (III 8670), BD (22/1899: 131, br. 122), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

46. *[Iovi Optim]o Maxsi[mo] / [Ep?]on(a)e / [Martii] Cam[ulo]*

Datacija: 2. st.

Literatura: CIL (III 8671), BD (8/1885: 124, br. 436), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

47. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Clau/dius Ur/sus iun(ior) / votum [̂] sol [vit]*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 8671a), BD (14/1891: 6, br. 1), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 318), Medini (1976: 188, n. 18), Fears (1981: 103, n. 507).

48. *[I(ovi) O(ptimo) M(aximo)] / Conserv(atori) / [G]aius Beri[.]u[s?] / [A]urelius Maxi[m][̂]us v(enatores) i(mmunes) coho[r]ti/s V mil(---) n[u]/ mini eius / [c]um suis / [p]osuit d(onum?) d(edit?) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 8672), BD (12/1889: 162, br. 137), Medini (1976: 188, n. 18).

49. *D(is) M(anibus) / Aurelius Ge[r]/manus Barla/ ha sacerdos [̂] I(ovis) O(ptimi) M(aximi) Dolicheni vivus / sibi posuit et / Syr(a)e coniugi*

Datacija: kraj 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 8785), CCID (123), Kan (1943: br. 52), Merlat (1951: 53, br. 56), Alföldy (1969: 211), Medini (1976: 188, n. 18; 1982: 55, n. 16).

50. *----- / [- -]ius Ambr[- -] / [- -]ius botum / I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 13902), BD (17/1894: 99), Medini (1976: 188, n. 18).

51. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 14668¹), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

52. *Iovi O(ptimo) M(aximo) / s(acrum)*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 14669), BD (21/1898: 164), Medini (1976: 188, n. 18).

References: CIL (III 8670), BD (22/1899: 131, no. 122), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

46. *[Iovi Optim]o Maxsi[mo] / [Ep?]on(a)e / [Martii] Cam[ulo]*

Dating: 2nd cent.

References: CIL (III 8671), BD (8/1885: 124, no. 436), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

47. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Clau/dius Ur/sus iun(ior) / votum [̂] sol [vit]*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 8671a), BD (14/1891: 6, no. 1), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 318), Medini (1976: 188, n. 18), Fears (1981: 103, n. 507).

48. *[I(ovi) O(ptimo) M(aximo)] / Conserv(atori) / [G]aius Beri[.]u[s?] / [A]urelius Maxi[m][̂]us v(enatores) i(mmunes) coho[r]ti/s V mil(---) n[u]/ mini eius / [c]um suis / [p]osuit d(onum?) d(edit?) l(ibens) m(erito)*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 8672), BD (12/1889: 162, no. 137), Medini (1976: 188, n. 18).

49. *D(is) M(anibus) / Aurelius Ge[r]/manus Barla/ ha sacerdos [̂] I(ovis) O(ptimi) M(aximi) Dolicheni vivus / sibi posuit et / Syr(a)e coniugi*

Dating: end of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 8785), CCID (123), Kan (1943: no. 52), Merlat (1951: 53, no. 56), Alföldy (1969: 211), Medini (1976: 188, n. 18; 1982: 55, n. 16).

50. *----- / [- -]ius Ambr[- -] / [- -]ius botum / I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Dating: –

References: CIL (III 13902), BD (17/1894: 99), Medini (1976: 188, n. 18).

51. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Dating: –

References: CIL (III 14668¹), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 18).

52. *Iovi O(ptimo) M(aximo) / s(acrum)*

Dating: –

References: CIL (III 14669), BD (21/1898: 164), Medini (1976: 188, n. 18).

53. *I(---) L(---) C(---) I(---) I(ovi) O(ptimo) M(aximo) A(ugusto) / S(---) C(---) L(---)*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 14670), BD (21/1898: 208), Medini (1976: 188, n. 18).

54. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / [Po]mpei[us] / Ma]rce[llus] / -----*

Datacija: druga polovica 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 14671), BD (22/1899: 207), Medini (1976: 188, n. 18).

55. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / L(ucius) Septimius / Secundus*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 14672), AE (1900: 0137), EDH (HD028360), BD (23/1900: 111).

56. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) [I]ul[i]us / [Io]vinu[s] / [vete]ranu[s] / [l]eg(ionis) [X] Gem(inae) e[---]/io sacru[m] / solv[it]*

Datacija: 2. st.

Literatura: BD (30/1907: 39, br. 3784A), ILJug (2045), EDH (HD034354), Betz (1939: 53, 73, br. 235), Wilkes (1969: 123, n. 3).

57. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Tre[.]I[.] / SEPIIN / v(otum) s(olvit)*

Datacija: –

Literatura: BD (30/1907: 45), ILJug (2046), EDH (HD034355).

58. *[I]ovi / Aug(usto) / sacrum / C(aius) Arrius / Narciss(us) / coll(egio) d(ono) d(at)*

Datacija: 1. ili 2. st.

Literatura: BD (39/1916: 102, br. 4115A), ILJug (2048), Alföldy (1969: 61).

59. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iu[noni] / reginae Mine[rvae] / -----*

Datacija: –

Literatura: BD (31/1908: 28, br. 3842A), ILJug (2049), EDH (HD034356).

60. *I(ovi) / [A]dflatori [I]unia Iucunda / [s(olvit)] l(ibens) m(erito)*

Datacija: 1. st.

Literatura: BD (35/1912: 30, br. 752B), AE (1914:

53. *I(---) L(---) C(---) I(---) I(ovi) O(ptimo) M(aximo) A(ugusto) / S(---) C(---) L(---)*

Dating: –

References: CIL (III 14670), BD (21/1898: 208), Medini (1976: 188, n. 18).

54. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / [Po]mpei[us] / Ma]rce[llus] / -----*

Dating: second half of 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 14671), BD (22/1899: 207), Medini (1976: 188, n. 18).

55. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / L(ucius) Septimius / Secundus*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 14672), AE (1900: 0137), EDH (HD028360), BD (23/1900: 111).

56. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) [I]ul[i]us / [Io]vinu[s] / [vete]ranu[s] / [l]eg(ionis) [X] Gem(inae) e[---]/io sacru[m] / solv[it]*

Dating: 2nd cent.

References: BD (30/1907: 39, no. 3784A), ILJug (2045), EDH (HD034354), Betz (1939: 53, 73, no. 235), Wilkes (1969: 123, n. 3).

57. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Tre[.]I[.] / SEPIIN / v(otum) s(olvit)*

Dating: –

References: BD (30/1907: 45), ILJug (2046), EDH (HD034355).

58. *[I]ovi / Aug(usto) / sacrum / C(aius) Arrius / Narciss(us) / coll(egio) d(ono) d(at)*

Dating: 1st or 2nd cent.

References: BD (39/1916: 102, no. 4115A), ILJug (2048), Alföldy (1969: 61).

59. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iu[noni] / reginae Mine[rvae] / -----*

Dating: –

References: BD (31/1908: 28, no. 3842A), ILJug (2049), EDH (HD034356).

60. *I(ovi) / [A]dflatori [I]unia Iucunda / [s(olvit)] l(ibens) m(erito)*

Dating: 1st cent.

References: BD (35/1912: 30, no. 752B), AE (1914:

0077), ILJug (2047), EDH (HD028039), Марић (1933: 54), Alföldy (1969: 90).

61. *Iovi et Ian(a)/e posuit / donum S/alvius Ve^ſnerius / pro salute / col(l)egii*

Datacija: kraj 2. ili 3. st.

Literatura: ILJug (0720), EDH (HD034143), Gabričević (1969: 224, 225, sl. 4), Medini (1976: 188, n. 18).

62. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / -----*

Datacija: –

Literatura: ILJug (2044), EDH (HD034353).

63. *Iovi / Optimo / Maximo / -----*

Datacija: –

Literatura: BD (29/1906: 187), ILJug (2044).

SPLIT

63a. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Lucilla quod / ante ho(s) annos / tibi hoc in lo^ſco vover / am restitui / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: –

Literatura: Jeličić-Radonić (2006a: 46, 49, sl. 7; 2007: 10).

63b. *[I(ovi)] O(ptimo) [M(aximo)] / L(ucius) Iuni/us Mes/sor ex ^ſ iuss(u) p(osuit)*

Datacija: 1. ili 2. st.

Literatura: Demicheli (2008: 58, sl. 2).

KLIS

64. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / A(ulus) Laberius / Synegdemianus / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 2. st.

Literatura: ILJug (2002), AE (1925: 47), Bulić (1921: 22, br. 4851A), Alföldy (1969: 304).

65. *[Ex i]mperio domini Iovis / [Opt]imi Max(imi) iussit sibi aedem / [fie]ri cum suo Consentio deor(um) dearum(que) / [si]lvestr(i)um Nymphis fontanis cum Sil^ſ[van]o Nymphis silvestrium cum Silvano Fe/[sce]nia Astice cum suo pare coniuge T(ito) / [...]o Fausto VVir(o) et Aug(ustali) a solo restituit*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

0077), ILJug (2047), EDH (HD028039), Марић (1933: 54), Alföldy (1969: 90).

61. *Iovi et Ian(a)/e posuit / donum S/alvius Ve^ſnerius / pro salute / col(l)egii*

Dating: end of 2nd or 3rd cent.

References: ILJug (0720), EDH (HD034143), Gabričević (1969: 224, 225, Fig. 4), Medini (1976: 188, n. 18).

62. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / -----*

Dating: –

References: ILJug (2044), EDH (HD034353).

63. *Iovi / Optimo / Maximo / -----*

Dating: –

References: BD (29/1906: 187), ILJug (2044).

SPLIT

63a. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Lucilla quod / ante ho(s) annos / tibi hoc in lo^ſco vover / am restitui / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: –

References: Jeličić-Radonić (2006a: 46, 49, Fig. 7; 2007: 10).

63b. *[I(ovi)] O(ptimo) [M(aximo)] / L(ucius) Iuni/us Mes/sor ex ^ſ iuss(u) p(osuit)*

Dating: 1st or 2nd cent.

References: Demicheli (2008: 58, Fig. 2).

KLIS

64. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / A(ulus) Laberius / Synegdemianus / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 2nd cent.

References: ILJug (2002), AE (1925: 47), Bulić (1921: 22, no. 4851A), Alföldy (1969: 304).

65. *[Ex i]mperio domini Iovis / [Opt]imi Max(imi) iussit sibi aedem / [fie]ri cum suo Consentio deor(um) dearum(que) / [si]lvestr(i)um Nymphis fontanis cum Sil^ſ[van]o Nymphis silvestrium cum Silvano Fe/[sce]nia Astice cum suo pare coniuge T(ito) / [...]o Fausto VVir(o) et Aug(ustali) a solo restituit*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

Literatura: ILJug (2003), BD (30/1907: 118, br. 3928A), Alföldy (1969: 85), Imamović (1977: 92), Rendić-Miočević (1982: 126), Zaninović (2007: 201).

References: ILJug (2003), BD (30/1907: 118, no. 3928A), Alföldy (1969: 85), Imamović (1977: 92), Rendić-Miočević (1982: 126), Zaninović (2007: 201).

GARDUN (TILURIUM)

66. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Genio / M(arcus) Ippi[us] L(ucii) f(ilius) / Stel(latina tribu) Benevento /⁵ Vitali[s] (centurio) coh(ortis) / VIII vol(untariorum) [[Phi/lippiana]] / v(otum) l(ibens) p(osuit) Imp(eratori) d(omino) n(ostro) / [[Philippo]] et / Tittiano co(n)s(ulibus) / III Non(as) Ianua[r(ii)] /¹⁰ sig(no) Equitii*

Datacija: 3. januara 245. g.

Literatura: CIL (III 2706 = 9724), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 46; 2007: 198), Alföldy (1969: 90, 330), Medini (1976: 188, n. 24), Jeličić-Radonić (2006: 126).

67. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [I]unon(i) [r]egin(ae) / [Fort]un(ae) [r]edu[c]i / [Gen(io)] Luci Ang(itiae) /⁵ Septimius / [I]u[s]titanus b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) / [c]um sui[s] p(osuit) / [G]en[t]iano e[t] Ba[s]so [c]o(n)s(ulibus) / M I III C*

Datacija: 211. g.

Literatura: Rendić-Miočević (1952: 230, br. 41), Alföldy (1969: 224), ILJug (734).

68. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et N(umini) H(ippi) fl(uminis) / Cn(eius) Tullius / Faventinus /⁵ b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) / leg(ionis) I Adi(utricis)*

Datacija: kraj 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: ILJug (144), EDH (HD033097), Gunjača (1950: 51, sl. 1), Alföldy (1969: 129, 201), Zaninović (1984: 66), Milošević (1998: 35, sl. 53), Škegro (1999: 19, n. 10).

69. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / [--]aicus / [sig]n(ifer) co(ho)r/[tis V]III v[ol(untariorum)]*

Datacija: kraj 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: Tončinić (2004).

69a. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [C]laudius / [cohort?]is VIII*

Datacija: kraj 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: Cambi (2008: 94, br. 7).

GARDUN (TILURIUM)

66. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Genio / M(arcus) Ippi[us] L(ucii) f(ilius) / Stel(latina tribu) Benevento /⁵ Vitali[s] (centurio) coh(ortis) / VIII vol(untariorum) [[Phi/lippiana]] / v(otum) l(ibens) p(osuit) Imp(eratori) d(omino) n(ostro) / [[Philippo]] et / Tittiano co(n)s(ulibus) / III Non(as) Ianua[r(ii)] /¹⁰ sig(no) Equitii*

Dating: 3 January 245

References: CIL (III 2706 = 9724), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 46; 2007: 198), Alföldy (1969: 90, 330), Medini (1976: 188, n. 24), Jeličić-Radonić (2006: 126).

67. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [I]unon(i) [r]egin(ae) / [Fort]un(ae) [r]edu[c]i / [Gen(io)] Luci Ang(itiae) /⁵ Septimius / [I]u[s]titanus b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) / [c]um sui[s] p(osuit) / [G]en[t]iano e[t] Ba[s]so [c]o(n)s(ulibus) / M I III C*

Dating: 211

References: Rendić-Miočević (1952: 230, no. 41), Alföldy (1969: 224), ILJug (734).

68. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et N(umini) H(ippi) fl(uminis) / Cn(eius) Tullius / Faventinus /⁵ b(ene)f(iciarius) co(n)s(ularis) / leg(ionis) I Adi(utricis)*

Dating: end of 2nd or first half of 3rd cent.

References: ILJug (144), EDH (HD033097), Gunjača (1950: 51, Fig. 1), Alföldy (1969: 129, 201), Zaninović (1984: 66), Milošević (1998: 35, Fig. 53), Škegro (1999: 19, n. 10).

69. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / [--]aicus / [sig]n(ifer) co(ho)r/[tis V]III v[ol(untariorum)]*

Dating: end of 2nd or first half of 3rd cent.

References: Tončinić (2004).

69a. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [C]laudius / [cohort?]is VIII*

Dating: end of 2nd or first half of 3rd cent.

References: Cambi (2008: 94, no. 7).

ČITLUK KOD SINJA (*AEQUUM*)

70. *I[(ovi)] O(ptimo) M(aximo) S(acrum)*

Literatura: CIL (III 1390), Zaninović (1967: 47; 2007: 199), Medini (1976: 188, n. 20).

71. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Plaetor/ius Albanus / posuit*

Datacija: 2. st.

Literatura: CIL (III 2728), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 47; 2007: 199), Medini (1976: 188, n. 20).

72. *Iovi [...] / L(ucius) Se[---] / -----*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 2729), Zaninović (1967: 47; 2007: 199).

KIJEVO KOD VRLIKE

73. *[I(ovi) O(ptimo)?] M(aximo) / T(itus) A(u)r(elius) Ma/ximinus / q(uin)q(uennalis) suo [♂] v(otum) l(ibens) s(olvit)*

Datacija: druga polovica 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 14967), Patsch (1899a: 77, br. 1. sl. 2), Patsch (1900: 126, fig. 113), Alföldy (1969: 242), Medini (1976: 188, n. 21), Milošević (1998: 72, sl. 115).

VINALIĆ KOD VRLIKE

74. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Datacija: druga polovica 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 9807), BD (10/1887: 6, br. 7), Patsch (1899a: 91, br. 17, sl. 14), Patsch (1900: 138, fig. 125), Zaninović (1967: 44; 2007: 196), Medini (1976: 188, n. 21), Višić-Ljubić (2008: 130, br. 16).

75. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / -----*

Datacija: druga polovica 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 9808), BD (10/1887: 7, br. 8), Patsch (1899a: 91, br. 18, sl. 15), Patsch (1900: 139, fig. 126), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 44; 2007: 196), Medini (1976: 188, n. 21).

76. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) A(urelius?) T(iti filius?) / v(otum) s(olvit) l(ibens)*

Datacija: druga polovica 2. ili 3. st.

ČITLUK, NEAR SINJ (*AEQUUM*)

70. *I[(ovi)] O(ptimo) M(aximo) S(acrum)*

References: CIL (III 1390), Zaninović (1967: 47; 2007: 199), Medini (1976: 188, n. 20).

71. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Plaetor/ius Albanus / posuit*

Dating: 2nd cent.

References: CIL (III 2728), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 47; 2007: 199), Medini (1976: 188, n. 20).

72. *Iovi [...] / L(ucius) Se[---] / -----*

Dating: –

References: CIL (III 2729), Zaninović (1967: 47; 2007: 199).

KIJEVO, NEAR VRLIKA

73. *[I(ovi) O(ptimo)?] M(aximo) / T(itus) A(u)r(elius) Ma/ximinus / q(uin)q(uennalis) suo [♂] v(otum) l(ibens) s(olvit)*

Dating: second half of 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 14967), Patsch (1899a: 77, no. 1. sl. 2), Patsch (1900: 126, fig. 113), Alföldy (1969: 242), Medini (1976: 188, n. 21), Milošević (1998: 72, Fig. 115).

VINALIĆ, NEAR VRLIKA

74. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Dating: second half of 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 9807), BD (10/1887: 6, no. 7), Patsch (1899a: 91, no. 17, Fig. 14), Patsch (1900: 138, fig. 125), Zaninović (1967: 44; 2007: 196), Medini (1976: 188, n. 21), Višić-Ljubić (2008: 130, no. 16).

75. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / -----*

Dating: second half of 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 9808), BD (10/1887: 7, no. 8), Patsch (1899a: 91, no. 18, Fig. 15), Patsch (1900: 139, fig. 126), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 44; 2007: 196), Medini (1976: 188, n. 21).

76. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) A(urelius?) T(iti filius?) / v(otum) s(olvit) l(ibens)*

Dating: second half of 2nd or 3rd cent.

Literatura: CIL (III 9809), BD (10/1887: 6, br. 6), Patsch (1899a: 91, br. 16, sl. 13), Patsch (1900: 138, fig. 124), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 44; 2007: 196), Medini (1976: 188, n. 21), Fears (1981: 103, n. 507).

77. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Panes / Slator C/iassici (filius) v(otum) s(olvit)*

Datacija: kraj 2. st.

Literatura: CIL (III 9810), BD (10/1887: 6, br. 9), Patsch (1899a: 90, br. 15, sl. 12), Patsch (1900: 137, fig. 123), Medini (1976: 188, n. 21), Fears (1981: 103, n. 503), Zaninović (2007: 196).

78. *[I(ovi) O(ptimo) M(aximo)?] / Aur(elius) Sextu/s Ledri (filius) res/tituit l(ibens)*

Datacija: druga polovica 2. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 9819), Patsch (1899a: 92, br. 20, sl. 17), Patsch (1900 139, fig. 128), Zaninović (1967: 44).

79. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [D]ulceno / v(otum) s(olvit) [l(ibens)] m(erito)*

Datacija: kraj 2. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 9827a), CCID (122), Patsch (1899a: 91, 92, br. 19, sl. 16), Patsch (1900: 139, fig. 127), Марић (1933: 77, n. 24), Kan (1943: br. 53), Merlat (1951: 54, br. 58), Zaninović (1967: 44; 2007: 196), Medini (1982: 55, n. 17), Bugarski-Mesdjian (2004: 634, 635).

GARJAK KOD VRLIKE

80. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / l(ibens) v(otum) s(olvit) / M(arcus?) P[---]C[---]*

Datacija: druga polovica 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 9811), BD (10/1887: 9, br. 15), Patsch (1899a: 102, br. 48), Patsch (1900: 148), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 44; 2007: 196), Fears (1981: 103, n. 507).

PODOSOJE KOD VRLIKE

81. *Iovi / [F]u[l]mi(natori) / T(itus) Aurelius / Quintus ♂ pos(uit)*

Datacija: druga polovica 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 14966), BD (20/1897: 145), AE (1898: 0103), EDH (HD022439), Patsch (1899a: 113, br. 75, sl. 33), Patsch (1900: 157), Марић (1933: 54, n. 6, 14), Zaninović (1967: 45; 2007: 196), Medini (1976: 188, n. 21).

References: CIL (III 9809), BD (10/1887: 6, no. 6), Patsch (1899a: 91, no. 16, Fig. 13), Patsch (1900: 138, fig. 124), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 44; 2007: 196), Medini (1976: 188, n. 21), Fears (1981: 103, n. 507).

77. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Panes / Slator C/iassici (filius) v(otum) s(olvit)*

Dating: end of 2nd cent.

References: CIL (III 9810), BD (10/1887: 6, no. 9), Patsch (1899a: 90, no. 15, Fig. 12), Patsch (1900: 137, fig. 123), Medini (1976: 188, n. 21), Fears (1981: 103, n. 503), Zaninović (2007: 196).

78. *[I(ovi) O(ptimo) M(aximo)?] / Aur(elius) Sextu/s Ledri (filius) res/tituit l(ibens)*

Dating: second half of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 9819), Patsch (1899a: 92, no. 20, Fig. 17), Patsch (1900 139, fig. 128), Zaninović (1967: 44).

79. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [D]ulceno / v(otum) s(olvit) [l(ibens)] m(erito)*

Dating: end of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 9827a), CCID (122), Patsch (1899a: 91, 92, no. 19, Fig. 16), Patsch (1900: 139, fig. 127), Марић (1933: 77, n. 24), Kan (1943: no. 53), Merlat (1951: 54, no. 58), Zaninović (1967: 44; 2007: 196), Medini (1982: 55, n. 17), Bugarski-Mesdjian (2004: 634, 635).

GARJAK, NEAR VRLIKA

80. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / l(ibens) v(otum) s(olvit) / M(arcus?) P[---]C[---]*

Dating: second half of 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 9811), BD (10/1887: 9, no. 15), Patsch (1899a: 102, no. 48), Patsch (1900: 148), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 44; 2007: 196), Fears (1981: 103, n. 507).

PODOSOJE, NEAR VRLIKA

81. *Iovi / [F]u[l]mi(natori) / T(itus) Aurelius / Quintus ♂ pos(uit)*

Dating: second half of 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 14966), BD (20/1897: 145), AE (1898: 0103), EDH (HD022439), Patsch (1899a: 113, no. 75, Fig. 33), Patsch (1900: 157), Марић (1933: 54, n. 6, 14), Zaninović (1967: 45; 2007: 196), Medini (1976: 188, n. 21).

GORNJI MUĆ (ANDETRIUM)

GORNJE POSTINJE

82. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Cassius / Dasantis / c(o)h(ortis) III Alpin(orum) / tessera(rius) ce(nturiae) Nun/isiani / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 2. st.

Literatura: CIL (III 14950), BD (22/1899: 88), Zaninović (1967: 47; 2007: 200), Medini (1976: 188, n. 27).

BALINA GLAVICA (MUNICIPIUM MAGNUM)

83. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Aemili/us Inge/nuus miles / leg(ionis) XI Cl(audiae) / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis)*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 9790), BD (3/1880: 113, br. 32), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 47; 2007: 200), Alföldy (1969: 55), Wilkes (1969: 124, n. 3), Medini (1976: 188, n. 23), Fears (1981: 102, n. 501), Рашковић (1997: 13).

84. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 14954), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 23), Рашковић (1997: 14).

85. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Fl(avius) Ni/crinian(us)*

Datacija: 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 14955), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 48; 2007: 200), Medini (1976: 188, n. 23), Рашковић (1997: 14).

86. *I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / Septi[---] / [b(ene)ff(iciarius)] co(n)s(ularis) pro se et / su]is / [v(otum) s(olvit)] m(erito)*

Datacija: 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 14956), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 48; 2007: 200), Medini (1976: 188, n. 23), Рашковић (1997: 14).

87. *[I(ovi) O(ptimo)] M(aximo) / [et Ge]nio / [mun]icipi / [.]jerseu(s) / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / m(onitus) v(isu) v(otum) s(olvit)*

Datacija: 3. st.

GORNJI MUĆ (ANDETRIUM)

GORNJE POSTINJE

82. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Cassius / Dasantis / c(o)h(ortis) III Alpin(orum) / tessera(rius) ce(nturiae) Nun/isiani / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 2nd cent.

References: CIL (III 14950), BD (22/1899: 88), Zaninović (1967: 47; 2007: 200), Medini (1976: 188, n. 27).

BALINA GLAVICA (MUNICIPIUM MAGNUM)

83. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Aemili/us Inge/nuus miles / leg(ionis) XI Cl(audiae) / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis)*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 9790), BD (3/1880: 113, no. 32), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 47; 2007: 200), Alföldy (1969: 55), Wilkes (1969: 124, n. 3), Medini (1976: 188, n. 23), Fears (1981: 102, n. 501), Рашковић (1997: 13).

84. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Dating: –

References: CIL (III 14954), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 23), Рашковић (1997: 14).

85. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Fl(avius) Ni/crinian(us)*

Dating: 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 14955), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 48; 2007: 200), Medini (1976: 188, n. 23), Рашковић (1997: 14).

86. *I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / Septi[---] / [b(ene)ff(iciarius)] co(n)s(ularis) pro se et / su]is / [v(otum) s(olvit)] m(erito)*

Dating: 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 14956), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 48; 2007: 200), Medini (1976: 188, n. 23), Рашковић (1997: 14).

87. *[I(ovi) O(ptimo)] M(aximo) / [et Ge]nio / [mun]icipi / [.]jerseu(s) / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / m(onitus) v(isu) v(otum) s(olvit)*

Dating: 3rd cent.

Literatura: CIL (III 14957), Zaninović (1967: 48; 2007: 200), Wilkes (1969: 240, n. 1), Рашковић (1997: 14).

88. *[I(ovi)] O(ptimo) [M(aximo)] / [.]etroni[us]*

Datacija: 3. st.

Literatura: Рашковић (1997: 15).

KADINA GLAVICA

89. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Iunius / Fadenus / dec(urio) eq(uitum) ^ϕ coh(ortis) III / Alp(inorum) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 2. st.

Literatura: CIL (III 2759), BD (1/1878: 93), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 48; 2007: 201), Alföldy (1969: 90, 200), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Рашковић (1997: 29).

90. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C[l](audius) M[a]xi[m]us / (centurio) coh(ortis) [I] Be[l]g(arum) / v(otum) s(olvit) [---]*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 13229), Ljubić (1892: 109), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 48; 2007: 200), Alföldy (1969: 243), (Fears 1981: 102, n. 501), Рашковић (1997: 29), Marun (1998: 41).

KLJAKE

91. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Datacija: –

Literatura: Marun (1998: 93).

DANILO (MUNICIPIUM RIDITARIUM)

92. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Arrius / Agaeviv[us] / fec(it)*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 2767), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 48; 2007: 201), Alföldy (1969: 61, 143), Medini (1976: 188, n. 22).

93. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Sac(rum) / Iettus / Dasantis*

Datacija: druga polovica 1. ili prva polovica 2. st.

Literatura: CIL (III 2768), Марић (1933: 54, n. 6),

References: CIL (III 14957), Zaninović (1967: 48; 2007: 200), Wilkes (1969: 240, n. 1), Рашковић (1997: 14).

88. *[I(ovi)] O(ptimo) [M(aximo)] / [.]etroni[us]*

Dating: 3rd cent.

References: Рашковић (1997: 15).

KADINA GLAVICA

89. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Iunius / Fadenus / dec(urio) eq(uitum) ^ϕ coh(ortis) III / Alp(inorum) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 2nd cent.

References: CIL (III 2759), BD (1/1878: 93), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 48; 2007: 201), Alföldy (1969: 90, 200), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Рашковић (1997: 29).

90. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C[l](audius) M[a]xi[m]us / (centurio) coh(ortis) [I] Be[l]g(arum) / v(otum) s(olvit) [---]*

Dating: 3. st.

References: CIL (III 13229), Ljubić (1892: 109), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 48; 2007: 200), Alföldy (1969: 243), (Fears 1981: 102, n. 501), Рашковић (1997: 29), Marun (1998: 41).

KLJAKE

91. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo)*

Dating: –

References: Marun (1998: 93).

DANILO (MUNICIPIUM RIDITARIUM)

92. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Arrius / Agaeviv[us] / fec(it)*

Dating: –

References: CIL (III 2767), Марић (1933: 54, n. 6), Zaninović (1967: 48; 2007: 201), Alföldy (1969: 61, 143), Medini (1976: 188, n. 22).

93. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Sac(rum) / Iettus / Dasantis*

Dating: second half of 1st or first half of 2nd cent.

References: CIL (III 2768), Марић (1933: 54, n. 6),

Zaninović (1967: 48; 2007: 201), Medini (1976: 188, n. 22).

94. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / Apludu[s ---] / Mevertens Pl[a]/dom[e]ni filiu[s] /^s amac // c / PVB*
Datacija: 2. st.

Literatura: CIL (III 6410), Марић (1933: 54, n. 6), Rendić-Miočević (1948: 39), Zaninović (1967: 49; 2007: 201).

95. *I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / Apludu[s...]/s patr[.i.] / don[...].ini filiu[s] /^s [..]magi[.]ro / PVB*

Datacija: 2. st.

Literatura: CIL (III 9865), Zaninović (1967: 49; 2007: 201), Medini (1976: 188, n. 22).

96. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / sac(rum) / Aurelius / P(l)at(or) b[---]*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 9866), BD (1886: 101, br. 66), Zaninović (1967: 49; 2007: 201), Medini (1976: 188, n. 22), Rendić-Miočević (1989: 790).

97. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Pinsus C(ili G)er/manicus / Turi f(i)lius*

Datacija: 2. st.

Literatura: ILJug (171), EDH (HD033154), Rendić-Miočević (1951: 52; 1956: 238, abb. 1), Zaninović (1967: 49; 2007: 201), Wilkes (1977: 756), Rendić-Miočević (1989: 820), Krnčević *et al.* (2000: 44), Podrug *et al.* (2008: 196, br. 96).

97a. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Varro / f(ieri) v(ivens) c(uravit) t(itulum)*

Datacija: 2. ili 3. st.

Literatura: Podrug *et al.* (2008: 198, br. 99).

SKRADIN (SCARDONA)

98. *Iovi O(ptimo) M(aximo) / M(arti) Sac(rum)*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 2803), AE (1994: 1367), Марић (1933: 54, n. 6; 55, n. 20), Medini (1976: 188, n. 14), Pedišić (1994: 192–194, sl. 3, T. III; 2001: 44, 48), Šegvić (1996: 134, br. 21), Podrug *et al.* (2008: 194, br. 94), Brajković (2009: 33, br. 9).

Zaninović (1967: 48; 2007: 201), Medini (1976: 188, n. 22).

94. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / Apludu[s ---] / Mevertens Pl[a]/dom[e]ni filiu[s] /^s amac // c / PVB*
Dating: 2nd cent.

References: CIL (III 6410), Марић (1933: 54, n. 6), Rendić-Miočević (1948: 39), Zaninović (1967: 49; 2007: 201).

95. *I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / Apludu[s...]/s patr[.i.] / don[...].ini filiu[s] /^s [..]magi[.]ro / PVB*

Dating: 2nd cent.

References: CIL (III 9865), Zaninović (1967: 49; 2007: 201), Medini (1976: 188, n. 22).

96. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / sac(rum) / Aurelius / P(l)at(or) b[---]*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 9866), BD (1886: 101, no. 66), Zaninović (1967: 49; 2007: 201), Medini (1976: 188, n. 22), Rendić-Miočević (1989: 790).

97. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Pinsus C(ili G)er/manicus / Turi f(i)lius*

Dating: 2nd cent.

References: ILJug (171), EDH (HD033154), Rendić-Miočević (1951: 52; 1956: 238, abb. 1), Zaninović (1967: 49; 2007: 201), Wilkes (1977: 756), Rendić-Miočević (1989: 820), Krnčević *et al.* (2000: 44), Podrug *et al.* (2008: 196, br. 96).

97a. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Varro / f(ieri) v(ivens) c(uravit) t(itulum)*

Dating: 2nd or 3rd cent.

References: Podrug *et al.* (2008: 198, no. 99).

SKRADIN (SCARDONA)

98. *Iovi O(ptimo) M(aximo) / M(arti) Sac(rum)*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 2803), AE (1994: 1367), Марић (1933: 54, n. 6; 55, n. 20), Medini (1976: 188, n. 14), Pedišić (1994: 192–194, Fig. 3, P. III; 2001: 44, 48), Šegvić (1996: 134, no. 21), Podrug *et al.* (2008: 194, no. 94), Brajković (2009: 33, no. 9).

99. Iovi Ta/ranuco / Aria Suc/cessa v(otum) s(olvit)

Datacija: 1. ili 2. st.

Literatura: CIL (III 2804), Alföldy (1969: 61, 302), Medini (1976: 188, n. 14), Pedišić (1994: 184), Šegvić (1996: 134, br. 22).

100. Iovi / Valer/ia / Reptina

Datacija: 1. ili početak 2. st.

Literatura: AE (1994: 1365), EDH (HD040015), Pedišić (1994: 185–187, sl. 1, T. I; 2001: 44, 46), Šegvić (1996: 134, br. 19), Podrug *et al.* (2008: 193, br. 93), Brajković (2009: 32, br. 8).

101. Iovi O(ptimo) M(aximo) Sac(rum) / Oppia Tertul(la) / Volsi filia) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Datacija: 2. st.

Literatura: AE (1994: 1366), EDH (HD040031), Pedišić (1994: 188–192, sl. 2, T. II; 2001: 45, 47), Šegvić (1996: 134, br. 20), Marun (1998: 134), Podrug *et al.* (2008: 195, br. 95), Brajković (2009: 30, 31, br. 6).

102. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Marti Invicto sacrum

Datacija: 3. st.

Literatura: Pedišić (1994: 184), Šegvić (1996: 134, br. 23).

102a. Iovi O(ptimo) M(aximo) / Scardo/[n]ae

Datacija: 1. ili 2. st.

Literatura: Podrug *et al.* (2008: 198, br. 98), Brajković (2009: 31, br. 7).

DUBRAVICE

102b. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / L(ucius) Apuleius / Crispinianus / dedicavit

Datacija: 2. st.

Literatura: Podrug *et al.* (2008: 71, sl. 19), Brajković (2009: 34, br. 10).

BRATIŠKOVCI

103. Iovi / sacrum

Datacija: 1. st.

Literatura: Marun (1998: 218).

99. Iovi Ta/ranuco / Aria Suc/cessa v(otum) s(olvit)

Dating: 1st or 2nd cent.

References: CIL (III 2804), Alföldy (1969: 61, 302), Medini (1976: 188, n. 14), Pedišić (1994: 184), Šegvić (1996: 134, no. 22).

100. Iovi / Valer/ia / Reptina

Dating: 1st or beginning of 2nd cent.

References: AE (1994: 1365), EDH (HD040015), Pedišić (1994: 185–187, Fig. 1, P. I; 2001: 44, 46), Šegvić (1996: 134, no. 19), Podrug *et al.* (2008: 193, no. 93), Brajković (2009: 32, no. 8).

101. Iovi O(ptimo) M(aximo) Sac(rum) / Oppia Tertul(la) / Volsi filia) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)

Dating: 2nd cent.

References: AE (1994: 1366), EDH (HD040031), Pedišić (1994: 188–192, Fig. 2, P. II; 2001: 45, 47), Šegvić (1996: 134, no. 20), Marun (1998: 134), Podrug *et al.* (2008: 195, no. 95), Brajković (2009: 30, 31, no. 6).

102. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Marti Invicto sacrum

Dating: 3rd cent.

References: Pedišić (1994: 184), Šegvić (1996: 134, no. 23).

102a. Iovi O(ptimo) M(aximo) / Scardo/[n]ae

Dating: 1st or 2nd cent.

References: Podrug *et al.* (2008: 198, no. 98), Brajković (2009: 31, no. 7).

DUBRAVICE

102b. I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / L(ucius) Apuleius / Crispinianus / dedicavit

Dating: 2nd cent.

References: Podrug *et al.* (2008: 71, Fig. 19), Brajković (2009: 34, no. 10).

BRATIŠKOVCI

103. Iovi / sacrum

Dating: 1st cent.

References: Marun (1998: 218).

BRIBIRSKA GLAVICA (VARVARIA)

103a. *Iovi Tan(aro) / [.]s Ape[...] / -----*

Datacija: 1. ili 2. st.

Literatura: Medini (1976: 188, n. 15), Podrug *et al.* (2008: 197, br. 97).

BRIBIRSKA GLAVICA (VARVARIA)

103a. *Iovi Tan(aro) / [.]s Ape[...] / -----*

Dating: 1st or 2nd cent.

References: Medini (1976: 188, n. 15), Podrug *et al.* (2008: 197, no. 97).

DALMATINSKA OSTROVICA

104. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iulius Ge/minus / ex voto sus/⁵pecto*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 14978), Patsch (1900: 98), Medini (1976: 188, n. 14), Pedišić (1994: 184), Šegvić (1996: 134, br. 24), Marun (1998: 70).

DALMATINSKA OSTROVICA

104. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iulius Ge/minus / ex voto sus/⁵pecto*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 14978), Patsch (1900: 98), Medini (1976: 188, n. 14), Pedišić (1994: 184), Šegvić (1996: 134, no. 24), Marun (1998: 70).

PODGRAĐE KOD BENKOVCA (ASSERIA)

105. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Cassia Pa/[ulina] ex v[oto] / [po]su[it]*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 9933), BD (2/1879: 25), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 73), Medini (1976: 188, n. 15), Fears (1981: 103, n. 507).

PODGRAĐE, NEAR BENKOVAC (ASSERIA)

105. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Cassia Pa/[ulina] ex v[oto] / [po]su[it]*

Dating: –

References: CIL (III 9933), BD (2/1879: 25), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 73), Medini (1976: 188, n. 15), Fears (1981: 103, n. 507).

106. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Ael(ius) Cel/sinus / dec(urio) l(ibens) p(osuit)*

Datacija: 2. st.

Literatura: AE (1934: 0189), ILJug (1426), EDH (HD027022).

106. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Ael(ius) Cel/sinus / dec(urio) l(ibens) p(osuit)*

Dating: 2nd cent.

References: AE (1934: 0189), ILJug (1426), EDH (HD027022).

KULA ATLAGIĆ KOD BENKOVCA

107. *Volltissa / Iovi v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) / Caminis l(iberta)*

Datacija: 1. st.

Literatura: ILJug (856), EDH (HD034402), Suić (1952: 236, br. 5), Alföldy (1969: 331), Medini (1976: 188, n. 15), Rendić-Miočević (1989: 725).

KULA ATLAGIĆ, NEAR BENKOVAC

107. *Volltissa / Iovi v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) / Caminis l(iberta)*

Dating: 1st cent.

References: ILJug (856), EDH (HD034402), Suić (1952: 236, no. 5), Alföldy (1969: 331), Medini (1976: 188, n. 15), Rendić-Miočević (1989: 725).

NADIN (NEDINIUM)

108. *Iovi O(ptimo) / S(acrum) / ex vot(o) /⁵ Marcus Ac[---] / [---]*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 9957), BD (13/1890: 65, n. 37), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 14).

NADIN (NEDINIUM)

108. *Iovi O(ptimo) / S(acrum) / ex vot(o) /⁵ Marcus Ac[---] / [---]*

Dating: –

References: CIL (III 9957), BD (13/1890: 65, n. 37), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 14).

109. *Recus Senti/us Iovi Op(t)i(mo) / Maxumo / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 9958), BD (12/1889: 82, br. 64), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 281), Medini (1976: 188, n. 14), Fears (1981: 103, n. 507).

110. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / S(acrum) / v(otum) s(olvit) V/ince^ontius / v(ir?) p(erfectissimus?)*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 9959), BD (13/1890: 7, br. 9), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 328), Medini (1976: 188, n. 14), Fears (1981: 103, n. 507).

ZADAR (IADER)

111. *Iovi Augusto / Appuleia M(arci) f(ilia) Quinta / suo et L(ucii) Turpilius Brocch[i] / Liciniani filii nomine T[---]*

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 9994 = 6566), Alföldy (1969: 60, 130, 167), Wilkes (1969: 310), Medini (1976: 188, n. 15).

112. *[Iov]i Tona[nt]/i sacru[m] / votum / s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: –

Literatura: ILJug (880), EDH (HD034495), Suić (1952a: 213, br. 32), Medini (1976: 188, n. 15).

NIN (AENONA)

113. *Iovi Optum/o Maximo / Cornelia / C(ai) f(ilia) Tertia^o v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 1. ili 2. st.

Literatura: ILJug (915), EDH (HD034584), Suić (1952: 234, br. 2), Alföldy (1969: 78), Medini (1976: 188, n. 15), Medini (1980a: 83, n. 67), Suić (1996: 546, 556).

114. *Iovi Sab/asio Iico / L(ucius) Plotius / Eperastus^o v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: prva polovica 3. st.

Literatura: ILJug (916), CCIS (56), EDH (HD034585), Suić (1952: 233, br. 1), Alföldy (1969: 110, 193), Medini (1976: 188, n. 15; 1980a: 81, T. XXVI, 2), Suić (1981: 260, n. 349; 1996: 551, 554), Lane (1985: 27, br. 56).

109. *Recus Senti/us Iovi Op(t)i(mo) / Maxumo / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 9958), BD (12/1889: 82, no. 64), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 281), Medini (1976: 188, n. 14), Fears (1981: 103, n. 507).

110. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / S(acrum) / v(otum) s(olvit) V/ince^ontius / v(ir?) p(erfectissimus?)*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 9959), BD (13/1890: 7, no. 9), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 328), Medini (1976: 188, n. 14), Fears (1981: 103, n. 507).

ZADAR (IADER)

111. *Iovi Augusto / Appuleia M(arci) f(ilia) Quinta / suo et L(ucii) Turpilius Brocch[i] / Liciniani filii nomine T[---]*

Dating: 1st cent.

References: CIL (III 9994 = 6566), Alföldy (1969: 60, 130, 167), Wilkes (1969: 310), Medini (1976: 188, n. 15).

112. *[Iov]i Tona[nt]/i sacru[m] / votum / s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: –

References: ILJug (880), EDH (HD034495), Suić (1952a: 213, no. 32), Medini (1976: 188, n. 15).

NIN (AENONA)

113. *Iovi Optum/o Maximo / Cornelia / C(ai) f(ilia) Tertia^o v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 1st or 2nd cent.

References: ILJug (915), EDH (HD034584), Suić (1952: 234, no. 2), Alföldy (1969: 78), Medini (1976: 188, n. 15), Medini (1980a: 83, n. 67), Suić (1996: 546, 556).

114. *Iovi Sab/asio Iico / L(ucius) Plotius / Eperastus^o v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: first half of 3rd cent.

References: ILJug (916), CCIS (56), EDH (HD034585), Suić (1952: 233, no. 1), Alföldy (1969: 110, 193), Medini (1976: 188, n. 15; 1980a: 81, P. XXVI, 2), Suić (1981: 260, n. 349; 1996: 551, 554), Lane (1985: 27, no. 56).

KARIN (CORINIUM)

115. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Aem(ilius) / p(osuit)*

Datacija: 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 9967 = 15046²), BD (3/1880: 147, br. 44), ILJug (2869), EDH (HD035654), Vukićević (1892: 69), Medini (1976: 188, n. 14).

116. *Iovi O(ptimo) M(aximo) / [L(ucius) Val]er(ius) L(ucii) l(ibertus) Sev[erus] / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 2. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 9968), BD (2/1879: 130, br. 26), BD (27/1904: 67), ILJug (2863), EDH (HD035650), Medini (1976: 188, n. 14).

117. *[Iovi / Optimo] Maxim[o] / [et Ge]nio Im[p] / -----*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 9969), BD (4/1881: 161), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 14).

118. *Iovi / Kalpurn/ia Peculi/aris v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 1. st.

Literatura: ILJug (2862), Abramić & Colnago (1909: 33, br. 5).

119. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Ae(lius) M(---) / p(osuit)*

Datacija: 2. st.

Literatura: ILJug (2869), Liebl (1902: 5, br. 3).

IVOŠEVCI KOD KNINA (BURNUM)

120. *Iovi v(otum) / solvit / G(aius) Caliu[s] /⁵ l(ibens) l(aetus) m(erito)*

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 2820), BD (1/1878: 108), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 70), Medini (1976: 188, n. 13).

121. *C(aius) Helvius / Maximi/nus Iovi O(ptimo) Ma⁵ximo ex vis/o aram posuit*

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 2821), BD (1/1878: 107), Patsch (1895: 388, sl. 17), Patsch (1897: 186, fig. 17), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 89, 242), Medini (1976: 188, n. 13).

KARIN (CORINIUM)

115. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Aem(ilius) / p(osuit)*

Dating: 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 9967 = 15046²), BD (3/1880: 147, no. 44), ILJug (2869), EDH (HD035654), Vukićević (1892: 69), Medini (1976: 188, n. 14).

116. *Iovi O(ptimo) M(aximo) / [L(ucius) Val]er(ius) L(ucii) l(ibertus) Sev[erus] / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 9968), BD (2/1879: 130, no. 26), BD (27/1904: 67), ILJug (2863), EDH (HD035650), Medini (1976: 188, n. 14).

117. *[Iovi / Optimo] Maxim[o] / [et Ge]nio Im[p] / -----*

Dating: –

References: CIL (III 9969), BD (4/1881: 161), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 14).

118. *Iovi / Kalpurn/ia Peculi/aris v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 1st cent.

References: ILJug (2862), Abramić & Colnago (1909: 33, no. 5).

119. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Ae(lius) M(---) / p(osuit)*

Dating: 2nd cent.

References: ILJug (2869), Liebl (1902: 5, no. 3).

IVOŠEVCI, NEAR KNIN (BURNUM)

120. *Iovi v(otum) / solvit / G(aius) Caliu[s] /⁵ l(ibens) l(aetus) m(erito)*

Dating: 1st cent.

References: CIL (III 2820), BD (1/1878: 108), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 70), Medini (1976: 188, n. 13).

121. *C(aius) Helvius / Maximi/nus Iovi O(ptimo) Ma⁵ximo ex vis/o aram posuit*

Dating: 1st cent.

References: CIL (III 2821), BD (1/1878: 107), Patsch (1895: 388, Fig. 17), Patsch (1897: 186, fig. 17), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 89, 242), Medini (1976: 188, n. 13).

122. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / L(ucuis) Ter(---) A[le?]/xan[der?]*

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 2822), BD (1/1878: 107), Patsch (1895: 388, sl. 18), Patsch (1897: 187, fig. 18), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 126, 146).

122. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / L(ucuis) Ter(---) A[le?]/xan[der?]*

Dating: 1st cent.

References: CIL (III 2822), BD (1/1878: 107), Patsch (1895: 388, Fig. 18), Patsch (1897: 187, fig. 18), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 126, 146).

123. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Vib(ius) Iulia/nus miles le[g(ionis)] / I Adiutr(icis) fr(umentarius)*

Datacija: kraj 2. st. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 2823), BD (1/1878: 107), ILJug (2808), Betz (1939: 42, 71, br. 186), Alföldy (1969: 137), Medini (1976: 188, n. 13), Fears (1981: 102, n. 501).

123. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Vib(ius) Iulia/nus miles le[g(ionis)] / I Adiutr(icis) fr(umentarius)*

Dating: end of 2nd cent. or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 2823), BD (1/1878: 107), ILJug (2808), Betz (1939: 42, 71, no. 186), Alföldy (1969: 137), Medini (1976: 188, n. 13), Fears (1981: 102, n. 501).

124. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) C(onservatori?) / L(---) S(---) P(---) P(---)*

Datacija: 1. ili 2. st.

Literatura: CIL (III 2825), BD (1/1878: 107), Patsch (1895: 389, sl. 19), Patsch (1897: 187, fig. 19), Medini (1976: 188, n. 13).

124. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) C(onservatori?) / L(---) S(---) P(---) P(---)*

Dating: 1st or 2nd cent.

References: CIL (III 2825), BD (1/1878: 107), Patsch (1895: 389, Fig. 19), Patsch (1897: 187, fig. 19), Medini (1976: 188, n. 13).

125. *C(aius) Coran/us Iovi/le v(otum) s(olvit)*

Datacija: prva polovica 1. st.

Literatura: CIL (III 9898), BD (5/1882: 34, br. 7), AE (1980: 0688), EDH (HD004225), Patsch (1895: 392), Patsch (1897: 190), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 13; 1979: 137, T. I).

125. *C(aius) Coran/us Iovi/le v(otum) s(olvit)*

Dating: first half of 1st cent.

References: CIL (III 9898), BD (5/1882: 34, no. 7), AE (1980: 0688), EDH (HD004225), Patsch (1895: 392), Patsch (1897: 190), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 13; 1979: 137, P. I).

126. *Iovi Op(timo) M(aximo) / T(itus) Fufsius sig(nifer) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: prva polovica 1. st.

Literatura: CIL (III 9899), BD (5/1882: 33, br. 5), Patsch (1895: 392), Patsch (1897: 190), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 86), Medini (1976: 188, n. 13; 1979: 149, T. II: 1), Fears (1981: 103, n. 507).

126. *Iovi Op(timo) M(aximo) / T(itus) Fufsius sig(nifer) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: first half of 1st cent.

References: CIL (III 9899), BD (5/1882: 33, no. 5), Patsch (1895: 392), Patsch (1897: 190), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 86), Medini (1976: 188, n. 13; 1979: 149, P. II: 1), Fears (1981: 103, n. 507).

127. ----- / *C(aius) Voc[---] / M(arci) f(ilius) I[o]vi*

Datacija: prva polovica 1. st.

Literatura: CIL (III 9900), BD (5/1882: 34, br. 8), Patsch (1895: 392), Patsch (1897: 190), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 86), Medini (1976: 188, n. 13; 1979: 150, T. II: 3).

127. ----- / *C(aius) Voc[---] / M(arci) f(ilius) I[o]vi*

Dating: first half of 1st cent.

References: CIL (III 9900), BD (5/1882: 34, no. 8), Patsch (1895: 392), Patsch (1897: 190), Марић (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 86), Medini (1976: 188, n. 13; 1979: 150, P. II: 3).

128. ----- / *Iovi O(ptimo) M(aximo) v(otum) s(olvit) / l(ibens) m(erito)*

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 9901), BD (5/1882: 33, br. 6),

128. ----- / *Iovi O(ptimo) M(aximo) v(otum) s(olvit) / l(ibens) m(erito)*

Dating: 1st cent.

References: CIL (III 9901), BD (5/1882: 33, no.

Patsch (1895: 392), Patsch (1897: 190), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 13; 1979: 150, T. II: 2), Fears (1981: 103, n. 507).

129. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Depulso[ri] / et deabu[s(que)] / Ce[---] pri*

Datacija: druga polovica 2. st. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 14981), Medini (1976: 188, n. 13).

130. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Titulenius / [R]espectus / [---]tim*

Datacija: druga polovica 2. st.

Literatura: CIL (III 14982), Alföldy (1969: 128, 281), Medini (1976: 188, n. 13).

131. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et G(enio) loci / M(arcus) Aurel(ius) / Dalmata, protec(tor) co(n)s(ularis) /^o pro b(ene) f(iciarius) / l(ibens) p(osuit)*

Datacija: druga polovica 3. st.

Literatura: ILJug (831), EDH (HD034382), Suić (1970: 109, br. 11, T. V: 2), Starac (2000: 37).

132. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iunoni Mi/ner(vae) P(ublius) Ael(ius) Se/cund(us), mi(les) l[eg(ionis)] /^o I Adi(utricis) b(ene) f(iciarius) co(n)s(ularis)]*

Datacija: druga polovica 2. ili početak 3. st.

Literatura: ILJug (832), EDH (HD034383), Suić (1970: 111, br. 12, T. V: 3), Škegro (1999: 19, n. 12).

133. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Iulius / Victorin/us b(ene) f(iciarius) co(n)s(ularis) /^o v(otum) s(olvit)*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: ILJug (830), EDH (HD034381), Suić (1970: 113, br. 13, T. V: 4).

134. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M[---]C[---]P / [l]eg(ionis) [---] b(ene) f(iciarius) / co(n)s(ularis) v(otum) l(ibens) s(olvit)*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: Marun (1998: 56, crtež 8).

135. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Billian[u]s Verus b(ene) f(iciarius) / co(n)s(ularis)*

Datacija: prva polovica 3. st.

Literatura: Kubitschek (1924: 216), Alföldy (1969: 67, 325), Marun (1998, 153).

6), Patsch (1895: 392), Patsch (1897: 190), Марић (1933: 54, n. 6), Medini (1976: 188, n. 13; 1979: 150, P. II: 2), Fears (1981: 103, n. 507).

129. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Depulso[ri] / et deabu[s(que)] / Ce[---] pri*

Dating: second half of 2nd cent. or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 14981), Medini (1976: 188, n. 13).

130. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Titulenius / [R]espectus / [---]tim*

Dating: second half of 2nd cent.

References: CIL (III 14982), Alföldy (1969: 128, 281), Medini (1976: 188, n. 13).

131. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et G(enio) loci / M(arcus) Aurel(ius) / Dalmata, protec(tor) co(n)s(ularis) /^o pro b(ene) f(iciarius) / l(ibens) p(osuit)*

Dating: second half of 3rd cent.

References: ILJug (831), EDH (HD034382), Suić (1970: 109, no. 11, P. V: 2), Starac (2000: 37).

132. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iunoni Mi/ner(vae) P(ublius) Ael(ius) Se/cund(us), mi(les) l[eg(ionis)] /^o I Adi(utricis) b(ene) f(iciarius) co(n)s(ularis)]*

Dating: second half of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: ILJug (832), EDH (HD034383), Suić (1970: 111, no. 12, P. V: 3), Škegro (1999: 19, n. 12).

133. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Iulius / Victorin/us b(ene) f(iciarius) co(n)s(ularis) /^o v(otum) s(olvit)*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

References: ILJug (830), EDH (HD034381), Suić (1970: 113, no. 13, P. V: 4).

134. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M[---]C[---]P / [l]eg(ionis) [---] b(ene) f(iciarius) / co(n)s(ularis) v(otum) l(ibens) s(olvit)*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

References: Marun (1998: 56, crtež 8).

135. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Billian[u]s Verus b(ene) f(iciarius) / co(n)s(ularis)*

Dating: first half of 3rd cent.

References: Kubitschek (1924: 216), Alföldy (1969: 67, 325), Marun (1998, 153).

136. *I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / T(itus) Aure[li]/us Pot[ens] / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) [leg(ionis)] / V Ma[ced(onicae)] / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: AE (1925: 0130), ILJug (2807), Kubitschek (1924: 216), Wilkes (1969: 124, n. 4).

136. *I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / T(itus) Aure[li]/us Pot[ens] / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) [leg(ionis)] / V Ma[ced(onicae)] / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

References: AE (1925: 0130), ILJug (2807), Kubitschek (1924: 216), Wilkes (1969: 124, n. 4).

OTON KOD KNINA

137. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) C(onservatori?) / P(ublius) Aelius / Andes / Barcini (filius) / v(otum) s(olvit) / l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. st.

Literatura: CIL (III 2824 = 13249), BD (14/1891: 177, br. 95), Wilkinson (1848: 220), Patsch (1895: 395, sl. 30), Rendić-Miočević (1948: 48), Alföldy (1969: 149), Medini (1976: 188), Marun (1998: 37).

OTON, NEAR KNIN

137. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) C(onservatori?) / P(ublius) Aelius / Andes / Barcini (filius) / v(otum) s(olvit) / l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd cent.

References: CIL (III 2824 = 13249), BD (14/1891: 177, no. 95), Wilkinson (1848: 220), Patsch (1895: 395, Fig. 30), Rendić-Miočević (1948: 48), Alföldy (1969: 149), Medini (1976: 188), Marun (1998: 37).

PROZOR KOD OTOČCA (ARUPIUM)

138. *I(ovi) C(onservatori?) D(olicheno) s(acrum) / Octavius Eu[ff]lemus*

Datacija: kraj 2. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 10044), CCID (121), Ljubić (1882a: 18), Brunšmid (1901: 107; 1907: 110, br. 229), Mariћ (1933: 77, n. 24), Kan (1943: br. 54), Merlat (1951: 54, br. 58), Alföldy (1969: 196), Medini (1975: 86, n. 4; 1982: 55, n. 18), Patsch (1990: 80, br. 1, sl. 33).

PROZOR, NEAR OTOČAC (ARUPIUM)

138. *I(ovi) C(onservatori?) D(olicheno) s(acrum) / Octavius Eu[ff]lemus*

Dating: end of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 10044), CCID (121), Ljubić (1882a: 18), Brunšmid (1901: 107; 1907: 110, no. 229), Mariћ (1933: 77, n. 24), Kan (1943: no. 54), Merlat (1951: 54, no. 58), Alföldy (1969: 196), Medini (1975: 86, n. 4; 1982: 55, n. 18), Patsch (1990: 80, no. 1, Fig. 33).

139. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iu[noni] / v(otum) s(olvit)*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 10045), Brunšmid (1901: 109, 110, sl. 68), Patsch (1990: 74, sl. 28).

139. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iu[noni] / v(otum) s(olvit)*

Dating: –

References: CIL (III 10045), Brunšmid (1901: 109, 110, Fig. 68), Patsch (1990: 74, Fig. 28).

BRLOG KOD OTOČCA

140. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iul(ius) Sexti/lius b(eneficiarius) co(n)s(ularis) / ex leg(ione) XIII / Gem(inae) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 3 st.

Literatura: CIL (III 10050), Ljubić (1882: 17), Patsch (1899: 498, br. 13), Brunšmid (1907: 89, 90, br. 201), Mariћ (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 296), Wilkes (1969: 124, n. 5), Medini (1975: 86, n. 5), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Patsch (1990: 84, br. 1, sl. 38).

BRLOG, NEAR OTOČAC

140. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iul(ius) Sexti/lius b(eneficiarius) co(n)s(ularis) / ex leg(ione) XIII / Gem(inae) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 10050), Ljubić (1882: 17), Patsch (1899: 498, no. 13), Brunšmid (1907: 89, 90, no. 201), Mariћ (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 296), Wilkes (1969: 124, n. 5), Medini (1975: 86, n. 5), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Patsch (1990: 84, no. 1, Fig. 38).

LABIN (ALVONA)

141. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / [---]us F[---]*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 10073), Medini (1976: 188, n. 16).

RAB (ARBA)

142. *Iovi / Optimo / Maximo / Sex(tus) Quinctilius / Q(uinti) f(ilius) Seneca veter(anus) / coh(ortis) IIII pr(aetoriae) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 1. st.

Literatura: CIL (III 3114), Alföldy (1969: 114), Medini (1976: 188, n. 16), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507).

ITALIAE REGIO X – HISTRIA

PULA (POLA)

143. *Iovi / [C]onservato[ri] / sacr(um)*

Datacija: 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (V 11), Inscr.It. (X/18), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 23), Jurkić (1976: 211, n. 21, a).

144. *Iovi / Conservatori / sacr(um) / Diocles Aug(usti) lib(ertus) proc(urator)*

Datacija: 2. st.

Literatura: CIL (V 12), Inscr.It. (X/19), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 23), Jurkić (1976: 211, n. 21, b), Medini (1976: 187, n. 9), Zaninović (1991: 72).

145. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Iulius Cry/sogonus ex / voto fecit*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (V 13), Inscr.It. (X/110), Katancsich (1826: 226, br. 34), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 22), Jurkić (1976: 211, n. 20, a), Medini (1976: 187, n. 9), Zaninović (1991: 72).

146. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / Papirius / Androni/cus / v(otum) s(olvit) l(ibens) / con su/is*

Datacija: kraj 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (V 8131), Inscr.It. (X/111), Gnirs (1915: 101, br. 465), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 22), Jurkić (1976: 211, n. 20, b), Medini (1976: 187, n. 9), Zaninović (1991: 72), Matijašić (2002: 94).

LABIN (ALVONA)

141. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / [---]us F[---]*

Dating: –

References: CIL (III 10073), Medini (1976: 188, n. 16).

RAB (ARBA)

142. *Iovi / Optimo / Maximo / Sex(tus) Quinctilius / Q(uinti) f(ilius) Seneca veter(anus) / coh(ortis) IIII pr(aetoriae) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 1st cent.

References: CIL (III 3114), Alföldy (1969: 114), Medini (1976: 188, n. 16), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507).

ITALIAE REGIO X – HISTRIA

PULA (POLA)

143. *Iovi / [C]onservato[ri] / sacr(um)*

Dating: 2nd or 3rd cent.

References: CIL (V 11), Inscr.It. (X/18), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 23), Jurkić (1976: 211, n. 21, a).

144. *Iovi / Conservatori / sacr(um) / Diocles Aug(usti) lib(ertus) proc(urator)*

Dating: 2nd cent.

References: CIL (V 12), Inscr.It. (X/19), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 23), Jurkić (1976: 211, n. 21, b), Medini (1976: 187, n. 9), Zaninović (1991: 72).

145. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Iulius Cry/sogonus ex / voto fecit*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (V 13), Inscr.It. (X/110), Katancsich (1826: 226, no. 34), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 22), Jurkić (1976: 211, n. 20, a), Medini (1976: 187, n. 9), Zaninović (1991: 72).

146. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / Papirius / Androni/cus / v(otum) s(olvit) l(ibens) / con su/is*

Dating: end of 2nd or 3rd cent.

References: CIL (V 8131), Inscr.It. (X/111), Gnirs (1915: 101, no. 465), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 22), Jurkić (1976: 211, n. 20, b), Medini (1976: 187, n. 9), Zaninović (1991: 72), Matijašić (2002: 94).

147. [I]ovi / [Depul]sori -----

Datacija: druga polovica 2. ili početak 3. st.

Literatura: Inscr.It. (X/1 12), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 24), Medini (1976: 187, n. 9).

147. [I]ovi / [Depul]sori -----

Dating: second half of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: Inscr.It. (X/1 12), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 24), Medini (1976: 187, n. 9).

148. [Io]vi V[ictori] / Titia C(ai) l(iberta) F[---] / v(otum) s(olvit) [l(ibens) m(erito)]

Datacija: 2. st.

Literatura: Inscr.It. (X/1 13), Gnirs (1911: 24, 25, br. 2, sl. 20), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 25), Medini (1976: 187, n. 9).

148. [Io]vi V[ictori] / Titia C(ai) l(iberta) F[---] / v(otum) s(olvit) [l(ibens) m(erito)]

Dating: 2nd cent.

References: Inscr.It. (X/1 13), Gnirs (1911: 24, 25, no. 2, Fig. 20), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 25), Medini (1976: 187, n. 9).

VODNJAN

149. Iov[i] / O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Titi[us] / Maxim[us]

Datacija: 2. st.

Literatura: CIL (V 15), Inscr.It. (X/1 625), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 22), Jurkić (1976: 211, n. 20, c), Medini (1976: 187, n. 9).

VODNJAN

149. Iov[i] / O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Titi[us] / Maxim[us]

Dating: 2nd cent.

References: CIL (V 15), Inscr.It. (X/1 625), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 22), Jurkić (1976: 211, n. 20, c), Medini (1976: 187, n. 9).

BRIJUNI

150. Iovi Au[g(usto)] / sacrum / Aurelius / [I]ulianus /[∞] posuit

Datacija: 3. st.

Literatura: AE (1985: 0446), EDH (HD006542), EDR (079837).

150. Iovi Au[g(usto)] / sacrum / Aurelius / [I]ulianus /[∞] posuit

Dating: 3rd cent.

References: AE (1985: 0446), EDH (HD006542), EDR (079837).

151. Iovi Iunoni / Allius ni[...]e/citi Maced[...] / [.] colonu[...] /[∞] [.]o[.]m

Datacija: 3. st.

Literatura: AE (1985: 0447), AE (1995: 0553), EDH (HD007319), EDR (079838).

151. Iovi Iunoni / Allius ni[...]e/citi Maced[...] / [.] colonu[...] /[∞] [.]o[.]m

Dating: 3rd cent.

References: AE (1985: 0447), AE (1995: 0553), EDH (HD007319), EDR (079838).

BARBARIGA

152. C(aius) Laecanius / Ialysus / Iovi Optimo / Maximo

Datacija: 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (V 14).

BARBARIGA

152. C(aius) Laecanius / Ialysus / Iovi Optimo / Maximo

Dating: 2nd or 3rd cent.

References: CIL (V 14).

ŽMINJ

153. Iovi V(ictori) d(ono) d(ant) / L(ucius) I(ulius?) et / Servilia / Secunda

ŽMINJ

153. Iovi V(ictori) d(ono) d(ant) / L(ucius) I(ulius?) et / Servilia / Secunda

Datacija: 2. st.

Literatura: Inscr.It. (X/1 652), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 25).

Dating: 2nd cent.

References: Inscr.It. (X/1 652), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 25).

POREČ (*PARENTIUM*)

154. *[I]ovi Opt/[im]o Maxi/[m]o Aete/[rn]o Augu[sto] / Lu]cretiu[s / Vic?]tor ex vo/t[o] posu[it]*

Datacija: prva polovica 3. st.

Literatura: Inscr.It. (X/2 192), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 22), Medini (1976: 187, n. 9).

POREČ (*PARENTIUM*)

154. *[I]ovi Opt/[im]o Maxi/[m]o Aete/[rn]o Augu[sto] / Lu]cretiu[s / Vic?]tor ex vo/t[o] posu[it]*

Dating: first half of 3rd cent.

References: Inscr.It. (X/2 192), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 22), Medini (1976: 187, n. 9).

ROČ (*ROTIUM*)

155. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Oppius / Severia/nus / v(otum) s(olvit)*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (V 427), Inscr.It. (X/3 123), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 22), Jurkić (1976: 211, n. 20, d), Medini (1976: 187, n. 9).

ROČ (*ROTIUM*)

155. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Oppius / Severia/nus / v(otum) s(olvit)*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (V 427), Inscr.It. (X/3 123), Jurkić-Girardi (1974: 11, n. 22), Jurkić (1976: 211, n. 20, d), Medini (1976: 187, n. 9).

PANNONIA SUPERIOR

JOSIPDOL (*METULUM*)

156. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Soli Invicto Conser(vatori) / Aug(ustorum) n(ostrorum)*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 3020 = 10057), Kukuljević-Sakcinski (1873: 132), Ljubić (1882: 14; 1882a: 54–56), Brunšmid (1907: 93, 94, br. 205), Medini (1975: 86, n. 3), Bugarski-Mesdjian (2004: 633, n. 373).

PANNONIA SUPERIOR

JOSIPDOL (*METULUM*)

156. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Soli Invicto Conser(vatori) / Aug(ustorum) n(ostrorum)*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 3020 = 10057), Kukuljević-Sakcinski (1873: 132), Ljubić (1882: 14; 1882a: 54–56), Brunšmid (1907: 93, 94, no. 205), Medini (1975: 86, n. 3), Bugarski-Mesdjian (2004: 633, n. 373).

157. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) d(eo) D(olicheno) / pro salute / Imp(eratoris) L(ucii) Sept(imii) Se/veri et Anto/[nini] Caesa/[ris]*

Datacija: 196. ili 197. g.

Literatura: CIL (III 10059), CCID (120), Ljubić (1882: 16), VHAD (5/1883: 126), Brunšmid (1907: 109, 110, br. 228), Марић (1933: 77, n. 24), Kan (1943: br. 55), Merlat (1951: br. 59), Medini (1975: 86, n. 3; 1982: 55, n. 19), Starac (2000: 109, sl. 73).

157. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) d(eo) D(olicheno) / pro salute / Imp(eratoris) L(ucii) Sept(imii) Se/veri et Anto/[nini] Caesa/[ris]*

Dating: 196 or 197

References: CIL (III 10059), CCID (120), Ljubić (1882: 16), VHAD (5/1883: 126), Brunšmid (1907: 109, 110, no. 228), Марић (1933: 77, n. 24), Kan (1943: no. 55), Merlat (1951: no. 59), Medini (1975: 86, n. 3; 1982: 55, n. 19), Starac (2000: 109, Fig. 73).

MUNJAVA KOD JOSIPDOLA

158. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) et Gen(io) loci m(unicipii) Met(uli) / Aur(elius) Maximus (centurio)*

MUNJAVA, AT JOSIPDOL

158. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) et Gen(io) loci m(unicipii) Met(uli) / Aur(elius) Maximus (centurio)*

leg(ionis) II Adiutrici[s] vo/tum posuit lib^{ens} numin[i ma]/iestatiq(ue) eius / Im[p(eratori)] d(omino) n(ostro) Dioc[l]eti[ano] -----

Datacija: Između 284. i 305. g.

Literatura: CIL (III 10060), Ljubić (1882: 15), Brunšmid (1907: 90–92, br. 203), Mariћ (1933: 54, n. 6), Medini (1975: 86, n. 2), Starac (2000: 109, sl. 72), Bugarski-Mesdjian (2004: 633, n. 373; 634, n. 385).

ČAKOVAC KOD JOSIPDOLA

159. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / -----*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 15095), VHAD (4/1899–1900, n. s., 219), Brunšmid (1907: 90, 202), Mariћ (1933: 54, n. 6).

OŠTARIJE KOD OGULINA

160. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Genio loci / Aur(elius) Salvianus / (centurio) leg(ionis) XIII Gem(inae) ^{ens} c(ohortis) II (h)a(status?) / annsus*

Datacija: 3. st.

Literatura: ILJug (3122), EDH (HD035005), Brunšmid (1907: 92, 93, br. 204), Mariћ (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 287).

TOPUSKO

161. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / sacr(um) / C(aius) Mariu[s] / Saturnu[s] ^{ens} Cetio / b(ene)ff(iciarius) [co(n)s(ularis)] / v(otum) [s(olvit) l(ibens) m(erito)]*

Datacija: kraj 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 3940), Fears (1981: 103, n. 507).

GREĐANI KOD TOPUSKOG

162. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Senam(o?) sac(rum) / Aur(elius) Vindi/cianus ^{ens} co(n) suis / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 10833), Ljubić (1880: 6, br. 1), Brunšmid (1907: 94, 95, br. 206), Mariћ (1933: 54, n. 6).

LIJEVI DEGOJ

163. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Nundinario / pro salute [d(omini) n(ostri)] / Imp(eratoris) Gordiani*

leg(ionis) II Adiutrici[s] vo/tum posuit lib^{ens} numin[i ma]/iestatiq(ue) eius / Im[p(eratori)] d(omino) n(ostro) Dioc[l]eti[ano] -----

Dating: between 284 and 305

References: CIL (III 10060), Ljubić (1882: 15), Brunšmid (1907: 90–92, no. 203), Mariћ (1933: 54, n. 6), Medini (1975: 86, n. 2), Starac (2000: 109, Fig. 72), Bugarski-Mesdjian (2004: 633, n. 373; 634, n. 385).

ČAKOVAC AT JOSIPDOL

159. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / -----*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 15095), VHAD (4/1899–1900, n. s., 219), Brunšmid (1907: 90, 202), Mariћ (1933: 54, n. 6).

OŠTARIJE, NEAR OGULIN

160. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Genio loci / Aur(elius) Salvianus / (centurio) leg(ionis) XIII Gem(inae) ^{ens} c(ohortis) II (h)a(status?) / annsus*

Dating: 3rd cent.

References: ILJug (3122), EDH (HD035005), Brunšmid (1907: 92, 93, no. 204), Mariћ (1933: 54, n. 6), Alföldy (1969: 287).

TOPUSKO

161. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / sacr(um) / C(aius) Mariu[s] / Saturnu[s] ^{ens} Cetio / b(ene)ff(iciarius) [co(n)s(ularis)] / v(otum) [s(olvit) l(ibens) m(erito)]*

Dating: end of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 3940), Fears (1981: 103, n. 507).

GREĐANI, NEAR TOPUSKOG

162. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Senam(o?) sac(rum) / Aur(elius) Vindi/cianus ^{ens} co(n) suis / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 10833), Ljubić (1880: 6, no. 1), Brunšmid (1907: 94, 95, no. 206), Mariћ (1933: 54, n. 6).

LIJEVI DEGOJ

163. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Nundinario / pro salute [d(omini) n(ostri)] / Imp(eratoris) Gordiani*

Aug(usti) / G(aius) D[---] Q[uirina] Victorinus / dec(urio) col(oniae) Sisc(iae) II vira(lis) / eq(ues) Rom(anus) sac(erdos) p(rovinciae) P(annoniae) Sup(erioris) / et G(aius) D[---] Victorininianus / fil(ius) dec(urio) col(oniae) Sisc(iae) eq(ues) R(omanus) /¹⁰ et L/uc/ilia Lucilla / coniux sacerdot(alis) / Pio et Proculo co(n)s(ulibus)

Datacija: 238. g.

Literatura: CIL (III 3936 = 10820), Zaninović (1981: 205), Fitz (1993: 423), Fishwick (2002: 267, 274), Gračanin (2004: 18, br. 1), Rendić-Miočević (2005: 249).

GORIČKA KOD DVORA NA UNI

163a. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) s(acrum) / Mercurialis / Secundi Augu(usti) n(ostri) / Moes(iae) vil(ici) r(ipae?) s(uperioris?)*

Datacija: 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 3937 = 10821), ILJug (524), Brunšmid (1907: 130, 131, br. 263), Weaver (1972: 201, 202, n. 5), De Laet (1975: 222), Šašel (1982: 213), Дурман (1991: 89, n. 1), Carlsen (1995: 49, 50, n. 136), Ožanić (1998: 27), Dušanić (2004: 253, n. 30), Mirnik (2007: 24).

PETRINJA

164. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Licin[i]u[s] / Castus / b(eneficiarius) co(n)s(ularis)*

Datacija: kraj 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 3938), Марић (1933: 54, n. 6), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507).

SISAK (SISCIA)

165. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Aetiius Aeo[n]ius?*

Literatura: CIL (III 3946), Марић (1933: 54, n. 6).

166. *I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / Ti(berius) Cl[a]ud(ius) / [.....]atu[s] / [b(ene)ff(iciarius)] proc(uratoris) /⁵ v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: sredina 2. st.

Literatura: CIL (III 3947), Марић (1933: 54, n. 6), Fears (1981, 103, n. 507), Fitz (1993: 391).

167. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / sacr(um) / T(itus) Flavius / Candidus /⁵ b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / v(otum) s(olvit)*

Aug(usti) / G(aius) D[---] Q[uirina] Victorinus / dec(urio) col(oniae) Sisc(iae) II vira(lis) / eq(ues) Rom(anus) sac(erdos) p(rovinciae) P(annoniae) Sup(erioris) / et G(aius) D[---] Victorininianus / fil(ius) dec(urio) col(oniae) Sisc(iae) eq(ues) R(omanus) /¹⁰ et L/uc/ilia Lucilla / coniux sacerdot(alis) / Pio et Proculo co(n)s(ulibus)

Dating: 238

References: CIL (III 3936 = 10820), Zaninović (1981: 205), Fitz (1993: 423), Fishwick (2002: 267, 274), Gračanin (2004: 18, no. 1), Rendić-Miočević (2005: 249).

GORIČKA, NEAR DVOR NA UNI

163a. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) s(acrum) / Mercurialis / Secundi Augu(usti) n(ostri) / Moes(iae) vil(ici) r(ipae?) s(uperioris?)*

Dating: 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 3937 = 10821), ILJug (524), Brunšmid (1907: 130, 131, no. 263), Weaver (1972: 201, 202, n. 5), De Laet (1975: 222), Šašel (1982: 213), Дурман (1991: 89, n. 1), Carlsen (1995: 49, 50, n. 136), Ožanić (1998: 27), Dušanić (2004: 253, n. 30), Mirnik (2007: 24).

PETRINJA

164. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Licin[i]u[s] / Castus / b(eneficiarius) co(n)s(ularis)*

Dating: end of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 3938), Марић (1933: 54, n. 6), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507).

SISAK (SISCIA)

165. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Aetiius Aeo[n]ius?*

References: CIL (III 3946), Марић (1933: 54, n. 6).

166. *I(ovi) O(ptimo) [M(aximo)] / Ti(berius) Cl[a]ud(ius) / [.....]atu[s] / [b(ene)ff(iciarius)] proc(uratoris) /⁵ v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: mid-2nd cent.

References: CIL (III 3947), Марић (1933: 54, n. 6), Fears (1981, 103, n. 507), Fitz (1993: 391).

167. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / sacr(um) / T(itus) Flavius / Candidus /⁵ b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / v(otum) s(olvit)*

Datacija: kraj 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 3948), Марић (1933: 54, n. 6), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507).

168. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Iulius / Flav(us?) b(ene)ff(iciarius) / co(n)s(ularis) iter(um) / stat(ionem) hab(ens) / v(otum) s(olvit)*

Datacija: kraj 2. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 3949), Brunšmid (1907: 95, br. 207), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Rendić-Miočević (2005: 244, sl. 2), Buzov (2005: 267).

169. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Livius / Moderatus / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / v(otum) s(olvit)*

Datacija: kraj 2. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 3950 = 10839), Ljubić (1879: 66, br. 1), Brunšmid (1907: 95, 96, br. 208), Марић (1933: 54, n. 6), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Rendić-Miočević (2005: 245, sl. 3), Buzov (2005: 267).

170. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Genio col[o]n(iae) / Sisci(ae) trias / M(arcus) Iul(ius) Vesnis / Annli Caiپی / Cimtya*

Datacija: 2. ili 3. st.

Literatura: CIL (III 3951), Марић (1933: 54, n. 6).

171. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) G(enio) loc(i) / pro sal(ute) C(aii) (H)ei Ca/[p]ltonis et Caecil(iae) / Rufinae coniug(is) / [e]ius suorumq(uae) / omnium / v(otum) l(ibentes?) l(aeti?) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 3952), Brunšmid (1907: 98, 99, br. 212), Марић (1933: 54, n. 6; 55, n. 22), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Gračanin (2004: 19, br. 2), Rendić-Miočević (2005: 247, sl. 7), Buzov (2005: 268).

172. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Fulm(inatori) Ful(guratori) / sacr(um) / Fl(avius) Verus Metrobal/anus proc(urator) Aug(usti) n(ostri) prae/pos(itus) splendidissim(i) / vect(igalis) ferr(ariarum) per / Asclepiadem / ark(arium) stat(ionis) Sisc(ianae) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: početak 3. st.

Literatura: CIL (III 3953 = ILS 3049), Katancsich (1826: 401, br. 214), Šišić (1925: 145), Zaninović

Dating: end of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 3948), Марић (1933: 54, n. 6), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507).

168. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Iulius / Flav(us?) b(ene)ff(iciarius) / co(n)s(ularis) iter(um) / stat(ionem) hab(ens) / v(otum) s(olvit)*

Dating: end of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 3949), Brunšmid (1907: 95, no. 207), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Rendić-Miočević (2005: 244, Fig. 2), Buzov (2005: 267).

169. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Livius / Moderatus / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / v(otum) s(olvit)*

Dating: end of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 3950 = 10839), Ljubić (1879: 66, no. 1), Brunšmid (1907: 95, 96, no. 208), Марић (1933: 54, n. 6), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Rendić-Miočević (2005: 245, Fig. 3), Buzov (2005: 267).

170. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Genio col[o]n(iae) / Sisci(ae) trias / M(arcus) Iul(ius) Vesnis / Annli Caiپی / Cimtya*

Dating: 2nd or 3rd cent.

References: CIL (III 3951), Марић (1933: 54, n. 6).

171. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) G(enio) loc(i) / pro sal(ute) C(aii) (H)ei Ca/[p]ltonis et Caecil(iae) / Rufinae coniug(is) / [e]ius suorumq(uae) / omnium / v(otum) l(ibentes?) l(aeti?) m(erito)*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 3952), Brunšmid (1907: 98, 99, no. 212), Марић (1933: 54, n. 6; 55, n. 22), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Gračanin (2004: 19, no. 2), Rendić-Miočević (2005: 247, Fig. 7), Buzov (2005: 268).

172. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Fulm(inatori) Ful(guratori) / sacr(um) / Fl(avius) Verus Metrobal/anus proc(urator) Aug(usti) n(ostri) prae/pos(itus) splendidissim(i) / vect(igalis) ferr(ariarum) per / Asclepiadem / ark(arium) stat(ionis) Sisc(ianae) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 3953 = ILS 3049), Katancsich (1826: 401, no. 214), Šišić (1925: 145), Zaninović

(1981: 206), Fitz (1993: 405, 738, 739), Dušanić (1977: 85), Rendić-Miočević (2005: 249).

173. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / F(ulminatori) F(ulguratori) / s(acrum)*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 3954), Rendić-Miočević (2005: 249).

174. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Heliopolitano / L(ucius) Virilius / Pupus b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) / ne quis in hac / ara porcos agi / facere velit*

Datacija: prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 3955), Hajjar (1977: 336, 337), Šegvić (1986: 96), Rendić-Miočević (2005: 250).

175. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Ulp(ius) / Ni[c]rin(us) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 2. st.

Literatura: CIL (III 10840), Brunšmid (1911: 118, br. 739), Марић (1933: 54, n. 6), Fears (1981: 103, n. 507), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Rendić-Miočević (2005: 244, sl. 1), Buzov (2005: 268).

176. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) C(onservatori) / i(nvicti) o(mnipotenti) o(mniscienti) / Soli / Genio loci / Aur(elius) Antio^ocianus / v(otum) p(osuit)*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 10841), Brunšmid (1907: 97, br. 210), Tran (1972: 182), Turcan (1972: 31), Selem (1980: 83, br. 12), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Gračanin (2004: 46, br. 44), Rendić-Miočević (2005: 247, sl. 6), Buzov (2005: 267).

177. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Cereri / C(aius) Veratius / Hispanus / et T(itus) Fl(avius) Cam/pester b(ene)ff(iciarii) / co(n)s(ularis) pr[---]*

Datacija: kraj 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 10842), Brunšmid (1907: 97, 98, br. 211), Марић (1933: 55), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Gračanin (2004: 40, br. 39), Rendić-Miočević (2005: 245, sl. 4), Buzov (2005: 267).

178. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Genio loci / C(aius) Apul(eius?) Sabi/nus et M(arcus) I[u]n(ius) / Dexter b(ene)ff(iciarii) co(n)s(ularis) / v(ota) s(olverunt) l(ibentes) m(eritis) / Alb[ino] et] M[a]x[imo] co(n)s(ulibus)*

(1981: 206), Fitz (1993: 405, 738, 739), Dušanić (1977: 85), Rendić-Miočević (2005: 249).

173. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / F(ulminatori) F(ulguratori) / s(acrum)*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 3954), Rendić-Miočević (2005: 249).

174. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Heliopolitano / L(ucius) Virilius / Pupus b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) / ne quis in hac / ara porcos agi / facere velit*

Dating: first half of 3rd cent.

References: CIL (III 3955), Hajjar (1977: 336, 337), Šegvić (1986: 96), Rendić-Miočević (2005: 250).

175. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Ulp(ius) / Ni[c]rin(us) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 2nd cent.

References: CIL (III 10840), Brunšmid (1911: 118, no. 739), Марић (1933: 54, n. 6), Fears (1981: 103, n. 507), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Rendić-Miočević (2005: 244, Fig. 1), Buzov (2005: 268).

176. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) C(onservatori) / i(nvicti) o(mnipotenti) o(mniscienti) / Soli / Genio loci / Aur(elius) Antio^ocianus / v(otum) p(osuit)*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 10841), Brunšmid (1907: 97, no. 210), Tran (1972: 182), Turcan (1972: 31), Selem (1980: 83, no. 12), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Gračanin (2004: 46, no. 44), Rendić-Miočević (2005: 247, Fig. 6), Buzov (2005: 267).

177. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Cereri / C(aius) Veratius / Hispanus / et T(itus) Fl(avius) Cam/pester b(ene)ff(iciarii) / co(n)s(ularis) pr[---]*

Dating: end of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 10842), Brunšmid (1907: 97, 98, no. 211), Марић (1933: 55), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1985: 96), Gračanin (2004: 40, no. 39), Rendić-Miočević (2005: 245, Fig. 4), Buzov (2005: 267).

178. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Genio loci / C(aius) Apul(eius?) Sabi/nus et M(arcus) I[u]n(ius) / Dexter b(ene)ff(iciarii) co(n)s(ularis) / v(ota) s(olverunt) l(ibentes) m(eritis) / Alb[ino] et] M[a]x[imo] co(n)s(ulibus)*

Datacija: 227. g.

Literatura: CIL (III 10843).

179. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) et / Iunoni sac(rum) / pro salute sua / et collatorum /⁵ [---]us et / Ael(ius) Valerius / et? Ael(ius) Secundinus / mag(istri) d(ederunt) d(edicaverunt)*

Datacija: druga polovica 2. st. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 15179 = 10845), Brunšmid (1901: 122; 1907: 96, 97, 209), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1986: 96), Gračanin (2004: 46, br. 44), Rendić-Miočević (2005: 246, sl. 5), Buzov (2005: 268).

ZAGREB-MARKUŠEVAC

180. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Luc[i]lius / Sextus / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 3. st.

Literatura: CIL (III 15182), Brunšmid (1899: 201, sl. 98; 1907: 99, br. 213), Марић (1933: 54, n. 6), Klemenc (1938: 12), Degmedžić (1957: 102, br. 5), Rendić-Miočević (1995: 108, br. 160).

MIHALJEKOV JAREK KOD KRAPINE

181. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Accius Se/verus / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) /⁵ v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: kraj 2. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 15187), Brunšmid (1899: 202, sl. 99; 1907: 100, 101, br. 215), Марић (1933: 54, n. 6).

182. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Ulp(ius) / Placidinu[s] / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) /⁵ II Silanis / co(n)s(ulibus) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 189. g.

Literatura: CIL (III 15188), Brunšmid (1899: 202, sl. 100; 1907: 101, br. 216), Марић (1933: 54, n. 6).

183. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [s]ac[r(um)]*

Datacija: druga polovica 2. ili 3. st.

Literatura: Brunšmid (1899: 203; 1907: 100, br. 214), Марић (1933: 54, n. 6).

Dating: 227

References: CIL (III 10843).

179. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) et / Iunoni sac(rum) / pro salute sua / et collatorum /⁵ [---]us et / Ael(ius) Valerius / et? Ael(ius) Secundinus / mag(istri) d(ederunt) d(edicaverunt)*

Dating: second half of 2nd cent. or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 15179 = 10845), Brunšmid (1901: 122; 1907: 96, 97, 209), Zaninović (1981: 202), Šegvić (1985: 96), Gračanin (2004: 46, no. 44), Rendić-Miočević (2005: 246, Fig. 5), Buzov (2005: 268).

ZAGREB-MARKUŠEVAC

180. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Luc[i]lius / Sextus / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 3rd cent.

References: CIL (III 15182), Brunšmid (1899: 201, Fig. 98; 1907: 99, no. 213), Марић (1933: 54, n. 6), Klemenc (1938: 12), Degmedžić (1957: 102, no. 5), Rendić-Miočević (1995: 108, no. 160).

MIHALJEKOV JAREK, NEAR KRAPINA

181. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Accius Se/verus / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) /⁵ v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: end of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 15187), Brunšmid (1899: 202, Fig. 99; 1907: 100, 101, no. 215), Марић (1933: 54, n. 6).

182. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Ulp(ius) / Placidinu[s] / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) /⁵ II Silanis / co(n)s(ulibus) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 189

References: CIL (III 15188), Brunšmid (1899: 202, Fig. 100; 1907: 101, no. 216), Марић (1933: 54, n. 6).

183. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / [s]ac[r(um)]*

Dating: second half of 2nd or 3rd cent.

References: Brunšmid (1899: 203; 1907: 100, no. 214), Марић (1933: 54, n. 6).

PETRIJANEC KOD VARAŽDINA

184. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) Cu[l(minali)] / [---] sp[.]iime / [---]us ii v[---] / iu /^o [c]um sui[s] / um*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 4115).

185. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Culminali Aug(usto) / et Genio / domin(or)um s(acrum) /^o Iuli(i) Iuli/ani Ulp(iae) Maxi/mianae vil(icus) Sci/ticus ser(vus) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: ILJug (1165), EDH (HD034619), Vikić & Gorenc (1969: 5).

KLENOVNIK

186. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Dep(ulsori) / C(aius) Tiberin(ius) / Faventinus / dec(urio) col(oniae) Poet(ovionensis) /^o pr(a)effectus fabrum / questor pr(a)effectus / pro Ilviris / pro salute sua / suorumq(ue) omnium*

Datacija: druga polovica 2. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 4111), Katancsich (1826: 399, br. 195), Pinterović (1973–1975: 127), Šašel Kos (1995: 379).

KRIŽOVLJAN KOD VINICE

187. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Cu[l(minali)] M(arcus) Aurel(ius) / Maximinus dec(urio) / col(oniae) Poet(ovionensis) hon/ore Ilvir q(uinquennalis) /^o ex curat(ore) sacer/dos provinci/ae Pann(oniae) Superi(or)is / pro salute sua et Aurel(iae) Marcell[i]/nae coniugis su^orumque omnium v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: CIL (III 4108), AIJ (449), Šašel Kos (1998: 20), Fishwick (2002: 268, 274).

SV. MARTIN NA MURI

188. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Caesar/nius Marci/linus b(ene)fficiarius co(n)s(ularis) /^o v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. ili prva polovica 3. st.

Literatura: Vidović (2003).

PETRIJANEC, NEAR VARAŽDIN

184. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) Cu[l(minali)] / [---] sp[.]iime / [---]us ii v[---] / iu /^o [c]um sui[s] / um*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 4115).

185. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Culminali Aug(usto) / et Genio / domin(or)um s(acrum) /^o Iuli(i) Iuli/ani Ulp(iae) Maxi/mianae vil(icus) Sci/ticus ser(vus) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

References: ILJug (1165), EDH (HD034619), Vikić & Gorenc (1969: 5).

KLENOVNIK

186. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Dep(ulsori) / C(aius) Tiberin(ius) / Faventinus / dec(urio) col(oniae) Poet(ovionensis) /^o pr(a)effectus fabrum / questor pr(a)effectus / pro Ilviris / pro salute sua / suorumq(ue) omnium*

Dating: second half of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 4111), Katancsich (1826: 399, no. 195), Pinterović (1973–1975: 127), Šašel Kos (1995: 379).

KRIŽOVLJAN, NEAR VINICA

187. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Cu[l(minali)] M(arcus) Aurel(ius) / Maximinus dec(urio) / col(oniae) Poet(ovionensis) hon/ore Ilvir q(uinquennalis) /^o ex curat(ore) sacer/dos provinci/ae Pann(oniae) Superi(or)is / pro salute sua et Aurel(iae) Marcell[i]/nae coniugis su^orumque omnium v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

References: CIL (III 4108), AIJ (449), Šašel Kos (1998: 20), Fishwick (2002: 268, 274).

SVETI MARTIN NA MURI

188. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Caesar/nius Marci/linus b(ene)fficiarius co(n)s(ularis) /^o v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd or first half of 3rd cent.

References: Vidović (2003).

DARUVAR (MUNICIPIUM IASORUM)

189. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Dol(icheno) / pro salute Imp(eratorum) L(ucii) Sep(timii) / Severi et M(arci) Aur(elii) Antonini / [A]jug(ustorum) [---] Q(uintus) Car/meus Iulianus (centurio) leg(ionis) VII / Gem(inae) cum Iul(ia) Att[i]cill(ia) et / Carm[e]is Secundo et Atti/cilliano fili[i]s v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: između 198. i 209. g.

Literatura: CIL (III 3998), AIJ (583), CCID (276), Марић (1933: 77, n. 24), Bulat & Pinterović (1971: 108), Pinterović (1973–1975: 140), Selem (1980: 227, br. 3), Wesch-Klein (1998: 121, n. 115), Schejbal (2004: 110, sl. 12).

190. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Doloceno / Secundius / Restutus (centurio) ♂ leg(ionis) X Gem(inae) / pro se et / [su]is / posuit*

Datacija: kraj 2. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 3999), AIJ (584), Марић (1933: 77, n. 24), Bulat & Pinterović (1971: 108), Pinterović (1973–1975: 141), Selem (1980: 227, br. 4), Schejbal (2004: 110, sl. 13).

PANNONIA INFERIOR

SLAVONSKI BROD (MARSONIA)

191. *I(ovi) Dep[ul]sori / Pro sa[l]ute dom(ini) / n(ostri) Imp(eratoris) M(arci) Aur(elii) An/tonini P(io) f(elici) Aug(usto) ♂ et Iul[ia]e Dom(nae) Aug(ustae) / Marcus Sperat[us] / disp(ensator?) vi[carius?]*

Datacija: između 211. i 217. g.

Literatura: CIL (III 3269), Марић (1933: 54, n. 6, 13), Зотовић (1966: 37), Pinterović (1973–1975: 127, 128), Bojanovski (1984: 185), Šašel Kos (1986: 390, 391), Bulat (1989: 33, n. 15), Fitz (1993: 403), Lozuk (1993: 35, sl. 8), Bojanovski (1993: 61), Šašel Kos (1995: 381).

VINKOVCI (CIBALAE)

192. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Ae(lius) Proculus / dec(urio) col(oniae) Ciba(larum) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: kraj 2. ili početak 3. st.

Literatura: ILJug (1054), EDH (HD034609), Korda (1961: 62), Virc (1984: 155, br. 4), Iskra-Janošić (2001: 62).

DARUVAR (MUNICIPIUM IASORUM)

189. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Dol(icheno) / pro salute Imp(eratorum) L(ucii) Sep(timii) / Severi et M(arci) Aur(elii) Antonini / [A]jug(ustorum) [---] Q(uintus) Car/meus Iulianus (centurio) leg(ionis) VII / Gem(inae) cum Iul(ia) Att[i]cill(ia) et / Carm[e]is Secundo et Atti/cilliano fili[i]s v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: between 198 and 209

References: CIL (III 3998), AIJ (583), CCID (276), Марић (1933: 77, n. 24), Bulat & Pinterović (1971: 108), Pinterović (1973–1975: 140), Selem (1980: 227, no. 3), Wesch-Klein (1998: 121, n. 115), Schejbal (2004: 110, Fig. 12).

190. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Doloceno / Secundius / Restutus (centurio) ♂ leg(ionis) X Gem(inae) / pro se et / [su]is / posuit*

Dating: end of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 3999), AIJ (584), Марић (1933: 77, n. 24), Bulat & Pinterović (1971: 108), Pinterović (1973–1975: 141), Selem (1980: 227, no. 4), Schejbal (2004: 110, Fig. 13).

PANNONIA INFERIOR

SLAVONSKI BROD (MARSONIA)

191. *I(ovi) Dep[ul]sori / Pro sa[l]ute dom(ini) / n(ostri) Imp(eratoris) M(arci) Aur(elii) An/tonini P(io) f(elici) Aug(usto) ♂ et Iul[ia]e Dom(nae) Aug(ustae) / Marcus Sperat[us] / disp(ensator?) vi[carius?]*

Dating: between 211 and 217

References: CIL (III 3269), Марић (1933: 54, n. 6, 13), Зотовић (1966: 37), Pinterović (1973–1975: 127, 128), Bojanovski (1984: 185), Šašel Kos (1986: 390, 391), Bulat (1989: 33, n. 15), Fitz (1993: 403), Lozuk (1993: 35, Fig. 8), Bojanovski (1993: 61), Šašel Kos (1995: 381).

VINKOVCI (CIBALAE)

192. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Ae(lius) Proculus / dec(urio) col(oniae) Ciba(larum) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: end of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: ILJug (1054), EDH (HD034609), Korda (1961: 62), Virc (1984: 155, no. 4), Iskra-Janošić (2001: 62).

BEDEMGRAD NA KRNDIJI KOD NAŠICA

193. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Sever(o) procons(uli) / Pannoniae Infer(ioris) / ----- ♂ ----- / Fab(ius) Cilo(ne) et / Claud(ius) / leg(ati) v(otum) p(osuerunt)*

Datacija: kraj 2. st.

Literatura: Pinterović (1973–1975: 129), Kranjčev (1994: 10).

OSIJEK (MURSA)

194. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Ulp(ius) / Ianuarius / corn(icularius) proc(uratoris) ♂ [---] / Aug(usto) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 2. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 3275), Katancsich (1826: 413, br. 287), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Perinić Muratović (2004: 103, br. 3).

195. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Ael(ius) / Calli(us) / Morphus ♂ aug(ustalis) col(oniae) pro / se e[t] suis / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. ili početak 3. st.

Literatura: CIL (III 3291 = 10267), Katancsich (1826: 431, br. 430), Fears (1981: 103, n. 502; 103, n. 507).

196. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) [---]*

Datacija: –

Literatura: CIL (III 10268).

197. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Hort(ensius) Fre/quens dec(urio) / col(oniae) Murs(ensium) ♂ equo p(ublico) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) / Asclepiades f(ecit)*

Datacija: druga polovica 2. st.

Literatura: CIL (III 15141), ILJug (288, 3096), EDH (HD034948), Liebl (1900: 98, fig. 17), Brunšmid (1900: 37, 38, sl. 21), Pinterović (1958: 58), Bulat & Pinterović (1971: 109).

198. *I(ovi) [O(ptimo) M(aximo)] / sac[r(um)] / M(anius) Paeniu[s] / Salutari[s] ♂ v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. st.

Literatura: CIL (III 15142), ILJug (3098), EDH (HD034950), Liebl (1900: 98, fig. 18), Brunšmid (1900: 37, sl. 20), Bulat & Pinterović (1971: 104).

199. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / sac(r)um / Messius / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

BEDEMGRAD AT KRNDIJA, NEAR NAŠICE

193. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Sever(o) procons(uli) / Pannoniae Infer(ioris) / ----- ♂ ----- / Fab(ius) Cilo(ne) et / Claud(ius) / leg(ati) v(otum) p(osuerunt)*

Dating: end of 2nd cent.

References: Pinterović (1973–1975: 129), Kranjčev (1994: 10).

OSIJEK (MURSA)

194. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Ulp(ius) / Ianuarius / corn(icularius) proc(uratoris) ♂ [---] / Aug(usto) v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 3275), Katancsich (1826: 413, no. 287), Fears (1981: 102, n. 501; 103, n. 507), Perinić Muratović (2004: 103, no. 3).

195. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Ael(ius) / Calli(us) / Morphus ♂ aug(ustalis) col(oniae) pro / se e[t] suis / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CIL (III 3291 = 10267), Katancsich (1826: 431, no. 430), Fears (1981: 103, n. 502; 103, n. 507).

196. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) [---]*

Dating: –

References: CIL (III 10268).

197. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Hort(ensius) Fre/quens dec(urio) / col(oniae) Murs(ensium) ♂ equo p(ublico) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) / Asclepiades f(ecit)*

Dating: second half of 2nd cent.

References: CIL (III 15141), ILJug (288, 3096), EDH (HD034948), Liebl (1900: 98, fig. 17), Brunšmid (1900: 37, 38, Fig. 21), Pinterović (1958: 58), Bulat & Pinterović (1971: 109).

198. *I(ovi) [O(ptimo) M(aximo)] / sac[r(um)] / M(anius) Paeniu[s] / Salutari[s] ♂ v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd cent.

References: CIL (III 15142), ILJug (3098), EDH (HD034950), Liebl (1900: 98, fig. 18), Brunšmid (1900: 37, Fig. 20), Bulat & Pinterović (1971: 104).

199. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / sac(r)um / Messius / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 3. st.

Literatura: ILJug (3097), EDH (HD034949), Celestin (1902: 99).

200. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / pro salute T(iti) Fl(avii) / Martini d(ecurionis) c(oloniae) M(ursensium) / praef(ecti) coll(egii) cent(onariorum) / Ilvir(i) design(ati) / Fl(avius) Philippus / libert(us) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. st.

Literatura: ILJug (3095), Celestin (1902: 100, 101, sl. 47), Bulat & Pinterović (1971: 109), Gallego Francio (1997: 125).

201. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Fortunatus / aug(usti) lib(ertus)*

Datacija: druga polovica 2. st.

Literatura: ILJug (1059), AE (1974: 0534), EDH (HD011430), Bulat & Pinterović (1967: 89, br. 6, sl. 6).

202. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Iul(ius) Iulia/nus b(eneficiarius) co(n)s(ularis) / [l]eg(ionis) IIII Fl(aviae) / [---]*

Datacija: druga polovica 2. st.

Literatura: ILJug (1058), AE (1974: 0536), EDH (HD011436), Bulat & Pinterović (1967: 90, br. 8, sl. 8; 1971: 105), Perinić Muratović (2004: 103, br. 2).

203. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Fl(avius) Iustus / [b(ene)ff(iciarius) c]o(n)s(ularis) leg(ionis) IIII / [---] Macrino [et] / Celso co(n)s(ulibus) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: 164. g.

Literatura: AE (1973: 0448), EDH (HD011417), Bulat & Pinterović (1971: 101, br. 1, sl. 1), Perinić Muratović (2004: 106, br. 6, sl. 3).

204. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Censorinius / Maximus / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / acc(epta) missione / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. st ili prva polovica 3. st.

Literatura: AE (1973: 0447), EDH (HD011414), Bulat & Pinterović (1971: 103, br. 2, sl. 2), Perinić Muratović (2004: 104, br. 4, sl. 1).

205. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iul(ius) Salu/taris b(ene)ff(iciarius) / co(n)s(ularis) quod / aras in hunc / locum recollocat / verit*

Datacija: prva polovica 3. st.

Dating: 3rd cent.

References: ILJug (3097), EDH (HD034949), Celestin (1902: 99).

200. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / pro salute T(iti) Fl(avii) / Martini d(ecurionis) c(oloniae) M(ursensium) / praef(ecti) coll(egii) cent(onariorum) / Ilvir(i) design(ati) / Fl(avius) Philippus / libert(us) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd cent.

References: ILJug (3095), Celestin (1902: 100, 101, Fig. 47), Bulat & Pinterović (1971: 109), Gallego Francio (1997: 125).

201. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Fortunatus / aug(usti) lib(ertus)*

Dating: second half of 2nd cent.

References: ILJug (1059), AE (1974: 0534), EDH (HD011430), Bulat & Pinterović (1967: 89, no. 6, Fig. 6).

202. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Iul(ius) Iulia/nus b(eneficiarius) co(n)s(ularis) / [l]eg(ionis) IIII Fl(aviae) / [---]*

Dating: second half of 2nd cent.

References: ILJug (1058), AE (1974: 0536), EDH (HD011436), Bulat & Pinterović (1967: 90, no. 8, Fig. 8; 1971: 105), Perinić Muratović (2004: 103, no. 2).

203. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / T(itus) Fl(avius) Iustus / [b(ene)ff(iciarius) c]o(n)s(ularis) leg(ionis) IIII / [---] Macrino [et] / Celso co(n)s(ulibus) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: 164

References: AE (1973: 0448), EDH (HD011417), Bulat & Pinterović (1971: 101, no. 1, Fig. 1), Perinić Muratović (2004: 106, no. 6, Fig. 3).

204. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Censorinius / Maximus / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) / acc(epta) missione / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd cent. or first half of 3rd cent.

References: AE (1973: 0447), EDH (HD011414), Bulat & Pinterović (1971: 103, no. 2, Fig. 2), Perinić Muratović (2004: 104, no. 4, Fig. 1).

205. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iul(ius) Salu/taris b(ene)ff(iciarius) / co(n)s(ularis) quod / aras in hunc / locum recollocat / verit*

Dating: first half of 3rd cent.

Literatura: AE (1973: 0449), EDH (HD011420), Bulat & Pinterović (1971: 103, 104, br. 3, sl. 3), Perinić Muratović (2004: 105, br. 5, sl. 2).

206. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Spe(ratus?) / Sem(pronius) [---] / P[---]*

Datacija: sredina 2. st.

Literatura: Bulat (1980: 30, 31; 1989: 32, 33, br. 1, T. I: 1).

207. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Aur(elius) Co[c?]/ce(ius) Eutychia/nus imm[unis?] / [..] pr(o) se et [s]uis*

Datacija: 3. st.

Literatura: ILJug (287, 1057), EDH (HD034611), Pinterović (1956: 239), Bulat (1960: 13, sl. 1), Perinić Muratović (2004: 103, br. 1).

208. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iunoni / Minervae / sacr(um) C(aius) Iul(ius) / F[irmi?]nus / Aug(ustalis) col(oniae) / Mur[sensium] / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. st.

Literatura: ILJug (1060, 3099, 3102), AE (1974: 0537), EDH (HD011439, HD034951), Celestin (1902: 100, 101), Hoffiller (1912: 4, sl. 2), Bulat & Pinterović (1967: 90, 91, br. 9, sl. 9), Bulat (1989: 35, n. 19), Perinić Muratović (2004: 106, br. 7).

209. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / pro salute / C(ai) Iul(ii) Agatho/pi c(onductoris) f(erro)riarum pann[o] / niar(um) itemq(ue) / provinciar(um) / transmarinar(um) / Gamicus ark(arius) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: početak 3. st.

Literatura: Bulat (1989: 36, br. 5, T. III: 1), Šašel Kos (1992: 176), Fitz (1993: 407, 740).

210. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Aet(erno) / C(aius) Eq(uitius?) Artemi/dorus aug(ustalis) c(oloniae) M(ursensium) / pro Aelia Brutul^{la} coni(uge) et C(aio) / Eq(uitio?) Victore / fil(io) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: prva polovica 3. st.

Literatura: Bulat (1989: 39, 40, br. 6, T. III: 2a–b), Šašel Kos (1992: 176).

211. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Iunoni / et Miner/vae -----*

Datacija: sredina 2. st.

References: AE (1973: 0449), EDH (HD011420), Bulat & Pinterović (1971: 103, 104, no. 3, Fig. 3), Perinić Muratović (2004: 105, no. 5, Fig. 2).

206. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / P(ublius) Spe(ratus?) / Sem(pronius) [---] / P[---]*

Dating: mid-2nd cent.

References: Bulat (1980: 30, 31; 1989: 32, 33, no. 1, P. I: 1).

207. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Aur(elius) Co[c?]/ce(ius) Eutychia/nus imm[unis?] / [..] pr(o) se et [s]uis*

Dating: 3rd cent.

References: ILJug (287, 1057), EDH (HD034611), Pinterović (1956: 239), Bulat (1960: 13, Fig. 1), Perinić Muratović (2004: 103, no. 1).

208. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Iunoni / Minervae / sacr(um) C(aius) Iul(ius) / F[irmi?]nus / Aug(ustalis) col(oniae) / Mur[sensium] / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd cent.

References: ILJug (1060, 3099, 3102), AE (1974: 0537), EDH (HD011439, HD034951), Celestin (1902: 100, 101), Hoffiller (1912: 4, Fig. 2), Bulat & Pinterović (1967: 90, 91, no. 9, Fig. 9), Bulat (1989: 35, n. 19), Perinić Muratović (2004: 106, no. 7).

209. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) / pro salute / C(ai) Iul(ii) Agatho/pi c(onductoris) f(erro)riarum pann[o] / niar(um) itemq(ue) / provinciar(um) / transmarinar(um) / Gamicus ark(arius) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: beginning of 3rd cent.

References: Bulat (1989: 36, no. 5, P. III: 1), Šašel Kos (1992: 176), Fitz (1993: 407, 740).

210. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) Aet(erno) / C(aius) Eq(uitius?) Artemi/dorus aug(ustalis) c(oloniae) M(ursensium) / pro Aelia Brutul^{la} coni(uge) et C(aio) / Eq(uitio?) Victore / fil(io) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: first half of 3rd cent.

References: Bulat (1989: 39, 40, no. 6, P. III: 2a–b), Šašel Kos (1992: 176).

211. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / et Iunoni / et Miner/vae -----*

Dating: mid-2nd cent.

Literatura: Bulat (1989: 41, br. 8, T. IV: 2), Šašel Kos (1992: 176).

KOPAČEVO KOD OSIJEKA

212. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) F(ulguratori) / C(aius) Ael(ius) Suri/nus de/c(urio) col(oniae) M(ursensium) Iiv⁵iral(is) q(uin)q(uennalis) / des(ignatus) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. ili početak 3. st.

Literatura: ILJug (3108), EDH (HD011408), AE (1973: 0445), Bulat (1967: 359; 1969: 41, 42), Bulat & Pinterović (1971: 108, br. 6, sl. 6).

KLISA KOD OSIJEKA

213. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Doli/ceno / e merci/monio /⁵ [c]o[ll(egium?)] / [neg(otiantium?)]*

Datacija: kraj 2. ili početak 3. st.

Literatura: CCID (205), AE (1973: 0444), AE (1997: 1275), EDH (HD011405), Bulat & Pinterović (1971: 106, 107, br. 5, sl. 5).

214. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / L(ucius) Marcius / Avitus / b(ene)ff(iciarius) proc(uratoris) /⁵ v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: sredina 2. st.

Literatura: CIL (III 13362), Brunšmid (1900a: 187), Bulat & Pinterović (1971: 105), Fitz (1993: 391).

ALJMAŠ KOD ERDUTA

215. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Oppius / Bebius / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) leg(ionis) /⁵ II Ital(icae) P(iae) F(idelis) / Sever(ianae) pro / se et sius / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) / Imp(eratore) d(omino) n(ostro) Sever(o) /^{Λ0} Alexandro Aug(usto) II / et Marcello co(n)s(ulibus)*

Datacija: 226. g.

Literatura: CIL (III 3270), Katancsich (1826: 375, br. 65), Bulat & Pinterović (1971: 105).

DALJ (TEUTOBURGIUM)

216. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Aurel(ius) Quin(ti)lianus dec(urio) c/ol(oniae) Cibal(arum) qua /⁵ estorius / ob incolam/itatem suam / suorumque / omnium / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Datacija: druga polovica 2. st.

Literatura: Bulat (1979: 265), Virč (1984: 155, br. 5), Iskra-Janošić (2001: 63).

References: Bulat (1989: 41, no. 8, P. IV: 2), Šašel Kos (1992: 176).

KOPAČEVO, NEAR OSIJEK

212. *[I(ovi)] O(ptimo) M(aximo) F(ulguratori) / C(aius) Ael(ius) Suri/nus de/c(urio) col(oniae) M(ursensium) Iiv⁵iral(is) q(uin)q(uennalis) / des(ignatus) / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: second half of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: ILJug (3108), EDH (HD011408), AE (1973: 0445), Bulat (1967: 359; 1969: 41, 42), Bulat & Pinterović (1971: 108, no. 6, Fig. 6).

KLISA, NEAR OSIJEK

213. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / Doli/ceno / e merci/monio /⁵ [c]o[ll(egium?)] / [neg(otiantium?)]*

Dating: end of 2nd or beginning of 3rd cent.

References: CCID (205), AE (1973: 0444), AE (1997: 1275), EDH (HD011405), Bulat & Pinterović (1971: 106, 107, no. 5, Fig. 5).

214. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / L(ucius) Marcius / Avitus / b(ene)ff(iciarius) proc(uratoris) /⁵ v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*

Dating: mid-2nd cent.

References: CIL (III 13362), Brunšmid (1900a: 187), Bulat & Pinterović (1971: 105), Fitz (1993: 391).

ALJMAŠ, NEAR ERDUT

215. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / C(aius) Oppius / Bebius / b(ene)ff(iciarius) co(n)s(ularis) leg(ionis) /⁵ II Ital(icae) P(iae) F(idelis) / Sever(ianae) pro / se et sius / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito) / Imp(eratore) d(omino) n(ostro) Sever(o) /^{Λ0} Alexandro Aug(usto) II / et Marcello co(n)s(ulibus)*

Dating: 226

References: CIL (III 3270), Katancsich (1826: 375, no. 65), Bulat & Pinterović (1971: 105).

DALJ (TEUTOBURGIUM)

216. *I(ovi) O(ptimo) M(aximo) / M(arcus) Aurel(ius) Quin(ti)lianus dec(urio) c/ol(oniae) Cibal(arum) qua /⁵ estorius / ob incolam/itatem suam / suorumque / omnium / v(otum) s(olvit) l(ibens) m(erito)*Dating: second half of 2nd cent.

References: Bulat (1979: 265), Virč (1984: 155, no. 5), Iskra-Janošić (2001: 63).

KRATICE / ABBREVIATIONS

AE	<i>L'Année épigraphique</i> , Paris.
AIJ	<i>Antike Inschriften aus Jugoslavien</i> , Zagreb.
ANRW	<i>Aufstieg und Niedergang der römischen Welt</i> , Berlin – New York.
BD	<i>Bullettino di Archeologia e Storia Dalmata</i> , Split.
CCID	<i>Corpus cultus Iovis Dolicheni</i> , Leiden.
CCIS	<i>Corpus cultus Iovis Sabazii</i> , Leiden.
CIL	<i>Corpus Inscriptionum Latinarum</i> , Berlin.
EDH	<i>Epigraphische Datenbank Heidelberg</i> , Research Center of the Heidelberg Academy of Sciences, http://www.uni-heidelberg.de/institute/sonst/adw/edh/index.html (posjet / accessed 18 Jan 2009).
EDR	<i>Epigraphic Database Roma</i> , http://www.edr-edr.it (posjet / accessed 18 Jan 2009).
HAD	<i>Hrvatsko arheološko društvo</i> , Zagreb.
ILJug	<i>Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMLXX repertae et editae sunt</i> , Ljubljana.
ILS	<i>Inscriptiones Latinae Selectae</i> , Berlin.
Inscr.It.	<i>Inscriptiones Italiae</i> , Roma.
VAHD (= VAPD)	<i>Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku (= Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku)</i> , Split.
VHAD	<i>Viestnik Hrvatskog arheološkoga društva</i> , Zagreb.

IZVORI / SOURCES

Horacije (Quintus Horatius Flaccus)	<i>The Odes and Epodes</i> , with an English translation by C. E. Bennet, Harvard University Press, Cambridge – London, 1988.
Lukan (Marcus Annaeus Lucanus)	<i>Civil war. Lucan</i> , translated with an introduction and notes by S. H. Braund, Oxford University Press, Oxford – New York, 1992.
Lukijan (Lucianus Samosatensis)	<i>On the Syrian goddess</i> , edited with introduction, translation, and commentary by J. L. Lightfoot, Oxford University Press, Oxford – New York, 2003.
Makrobije (Ambrosius Aurelius Theodosius Macrobius)	<i>The Saturnalia</i> , translated with an introduction and notes by P. V. Davies, Columbia University Press, New York, 1969.
Marcijal (Marcus Valerius Martialis)	<i>Epigrami. Marko Valerije Marcijal</i> , prevela i priredila Marina Brcko, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.
Ovidije (Publius Ovidius Naso)	<i>Ovid. Tristia. Ex Ponto</i> , translated by A. L. Wheeler, Revised by G. P. Goold, Harvard University Press, Cambridge – London, 1924.
Plutarh (Plutarchus)	<i>Plutarch's Moralia</i> , with an English translation by F. Cole Babbitt, in fourteen volumes, Harvard University Press, Cambridge – London, 1936–1976.

- Servije
(Maurus Servius Honoratus) *Carmina commentariorum editionis Harvardinae volumen E. K. Rand [et al.] confecerunt*, Societatis Philologicae Americanae cura et impensis, Lancaster, 1946.
- Tertulijan
(Quintus Septimius Florens Tertullianus) *The treatise against Hermogenes*, translated and annotated by J. H. Waszink, Newman Press, Westminster, 1956.
- Varon
(Marcus Terentius Varro) *Marcus Porcius Cato. On agriculture. Marcus Terentius Varro*, translated by W. D. Hooper & H. B. Ash, Harvard University Press, Cambridge – London, 1934.
- Vitruvije
(Marcus Vitruvius Pollio) *Deset knjiga o arhitekturi*, preveli Matija Lopac i Vladimir Bedenko, Golden marketing – Institut građevinarstva Hrvatske, Zagreb, 1999.

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- Abramić & Colnago 1909 M. Abramić & A. Colnago, "Untersuchungen in Norddalmatien", *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes* 12, Wien, 1909, 13–112.
- Alföldy 1969 G. Alföldy, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia* (Beiträge zur Namenforschung, Beiheft 4), Heidelberg, 1969.
- Aust 1890–1897 E. Aust, "Iuppiter", in: W. H. Roscher (ed.), *Ausführliches Lexicon der griechischen und römischen Mythologie II. 1*, Leipzig, 1890–1897, 618–762.
- Ball 2000 W. Ball, *Rome in the East. The Transformation of an Empire*, London – New York, 2000.
- Bartoccini 1940 R. Bartoccini, "Iuppiter", in: E. De Ruggiero (ed.), *Dizionario Epigrafico di Antichità Romane IV*, Roma, 1940, 240–262.
- Beard, North & Price 1998 M. Beard, J. North & S. Price, *Religions of Rome. Vol. 1. A History*, Cambridge, 1998.
- Betz 1939 A. Betz, *Untersuchungen zur Militärgeschichte der römischen Provinz Dalmatien*, Baden bei Wien, 1939.
- Birley 1986 E. Birley, "The deities of Roman Britain", *ANRW II.18.1*, Berlin – New York, 1986, 3–112.
- Bojanovski 1972–1973 I. Bojanovski, "Novi Elagabelov miljokaz iz Bosanske Posavine", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu VI–VII*, 4. ser., Zagreb, 1972–1973, 163–176.
- Bojanovski 1974 I. Bojanovski, *Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji*, Sarajevo, 1974.
- Bojanovski 1978 I. Bojanovski, "Prilozi za topografiju rimskih i predrimskih komunikacija i naselja u rimskoj provinciji Dalmaciji II. Prehistorijska i rimska cesta Narona – Sarajevsko polje s limitrofnim naseljima", *Godišnjak Akademije nauka u umjetnosti Bosne i Hercegovine XVII*, Centar za balkanološka ispitivanja 15, Sarajevo, 1978, 51–125.
- Bojanovski 1981 I. Bojanovski, "Prilozi za topografiju rimskih i predrimskih komunikacija i naselja u rimskoj provinciji Dalmaciji III. Prilog proučavanju antičkih naselja i komunikacija u istočnoj Bosni", *Godišnjak Akademije nauka u umjetnosti Bosne i Hercegovine XIX*, Centar za balkanološka ispitivanja 17, Sarajevo, 1981, 125–197.

- Bojanovski 1984 I. Bojanovski, "Prilozi za topografiju rimskih i predrimskih komunikacija i naselja u rimskoj provinciji Dalmaciji IV. Rimaska cesta Siscia – Sirmium (Tab. Peut.) i njena topografija", *Godišnjak Akademije nauka u umjetnosti Bosne i Hercegovine XXII, Centar za balkanološka ispitivanja* 20, Sarajevo, 1984, 145–265.
- Bojanovski 1988 I. Bojanovski, *Bosna i Hercegovina u antičko doba*, Sarajevo, 1988.
- Bojanovski 1993 I. Bojanovski, "Neki problemi prometne infrastrukture Brodskog Posavlja i Slavonije u antici", in: B. Čečuk (ed.), *Arheološka istraživanja u Slavonskom Brodu i Brodskom Posavlju* (Izdanja HAD-a 16), Zagreb, 1993, 59–70.
- Brajković 2009 T. Brajković, *Scardonae Lapides. Reljefni i epigrafski spomenici Skardone* (katalog izložbe / exhibition catalogue), Šibenik, 2009.
- Britvić 1963–1965 J. Britvić, "Neka topografsko-povijesna pitanja s teritorije Delmata", *VAHD* 65–67, Split, 1963–1965 [1971], 27–37.
- Brunšmid 1899 J. Brunšmid, "Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije II", *VHAD* 3, n. s., Zagreb, 1898–1899 [1899], 150–205.
- Brunšmid 1900 J. Brunšmid, "Colonia Aelia Mursa", *VHAD* 4, n. s., Zagreb, 1899–1900 [1900], 21–42.
- Brunšmid 1900a J. Brunšmid, "Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije III", *VHAD* 4, n. s., 1899–1900 [1900], 181–201.
- Brunšmid 1901 J. Brunšmid, "Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije IV", *VHAD* 5, n. s., Zagreb, 1901, 87–168.
- Brunšmid 1907 J. Brunšmid, "Kameni spomenici Hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu", *VHAD* 9, n. s., Zagreb, 1906–1907 [1907], 81–184.
- Brunšmid 1911 J. Brunšmid, "Kameni spomenici Hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu", *VHAD* 11, n. s., Zagreb, 1910–1911 [1911], 63–144.
- Bugarški-Mesdžian 2004 A. Bugarški-Mesdžian, "Les 'Cultes orientaux' en Dalmatie romaine", *VAHD* 96, Split, 2003 [2004], 563–717.
- Bulat 1960 M. Bulat, "Dva nova rimska natpisa u Muzeju Slavonije", *Osječki zbornik* 7, Osijek, 1960, 13–15.
- Bulat 1967 M. Bulat, "Vijesti arheološkog odjela", *Osječki zbornik* 11, Osijek, 1967, 357–359.
- Bulat 1969 M. Bulat, "Topografska istraživanja limesa u Slavoniji i Baranji", *Osječki zbornik* 12, Osijek, 1969, 39–52.
- Bulat 1979 M. Bulat, "Novi podaci o antičkim Cibalama", *Godišnjak za kulturu, suvremena društva i ekonomska pitanja ogranka Matice hrvatske Vinkovci* 8, Vinkovci, 1979, 263–267.
- Bulat 1980 M. Bulat, "Neobjavljeni ulomak Jupiterovog žrtvenika iz Osijeka", *Glasnik slavonskih muzeja* 1, n. s., Vukovar, 1980, 30–31.
- Bulat 1989 M. Bulat, "Novi rimski natpisi iz Osijeka", *Osječki zbornik* 20, Osijek, 1989, 31–52.
- Bulat & Pinterović 1967 M. Bulat & D. Pinterović, "Novi rimski natpisi iz Osijeka", *Osječki zbornik* 11, Osijek, 1967, 87–100.
- Bulat & Pinterović 1971 M. Bulat & D. Pinterović, "Novi rimski natpisi iz Osijeka i okolice", *Osječki zbornik* 13, Osijek, 1971, 101–120.
- Bulić 1921 F. Bulić, "Ager Salonitanus. Trovamenti antichi a Klis (Clissa)", *VAHD* 44, Split, 1921, 21–26.
- Burnham *et al.* 2003 B. C. Burnham, F. Hunter, A. P. Fitzpatrick, M. W. C. Hassall & R. S. O. Tomlin, "Roman Britain in 2002", *Britannia* 34, London, 2003, 293–382.
- Buzov 2005 M. Buzov, "Rimski kultovi u Sisciji", *Histria Antiqua* 13, Pula, 2005, 263–276.
- Cambi 2008 N. Cambi, "Bilješke o skulpturalnoj baštini", in: M. Topić (ed.), *Arheološka zbirka Franjevačkog samostana u Sinju*, Sinj, 2008, 73–111.

- Carlsen 1995 J. Carlsen, *Vilici and Roman Estate Managers until AD 284*, Roma, 1995.
- Celestin 1902 V. Celestin, "Epigrafski prilozi iz Murse", *VHAD* 6, n. s., Zagreb, 1902, 99–102.
- Cumont 1911 F. Cumont, *The Oriental Religions in Roman Paganism*, Chicago – London, 1911.
- De Laet 1975 S. J. de Laet, *Portorium. Étude sur l'organisation douanière chez les Romains, surtout à l'époque du Haut-Empire*, New York, 1975.
- Degmedžić 1957 I. Degmedžić, "Sadržaj antiknih kamenih spomenika nađenih u Zagrebu i okolici", *Iz starog i novog Zagreba* 1, Zagreb, 1957, 91–117.
- Demicheli 2008 D. Demicheli, "Novi antički natpisi iz 'podruma' Diklecijanove palače", *Opuscula archaeologica* 32, Zagreb, 2008 [2009], 55–79.
- Derks 1998 T. Derks, *Gods, Temples and Ritual Practices. The Transformation of Religious Ideas and Values in Roman Gaul*, Amsterdam, 1998.
- Dirven 1999 L. Dirven, *The Palmyrenes of Dura-Europos. A Study of Religious Interaction in Roman Syria*, Boston, 1999.
- Дурман 1991 A. Дурман, "Прилог за реконструкцију најраније повијести", in: M. Јока (ed.), *Двор на Уни од пријеславенског доба до наших дана*, Београд, 1991.
- Dušanić 1977 S. Dušanić, "Aspects of Roman mining in Noricum, Pannonia, Dalmatia and Moesia Superior", *ANRW* II.6, Berlin – New York, 1977, 52–94.
- Dušanić 2004 S. Dušanić, "Roman mining in Illyricum. Historical aspects", in: U. Gianpaolo (ed.), *Dall'Adriatico al Danubio. L'Ilirico nell'età greca e romana, Atti del convegno internazionale, Cividale del Friuli, 25–27 settembre 2003*, Pisa, 2004, 247–270.
- Dyggve 1989 E. Dyggve, *Izabrani spisi*, Split, 1989.
- Fears 1981 J. R. Fears, "The cult of Jupiter and Roman imperial ideology", *ANRW* II.17.1, Berlin – New York, 1981, 3–141.
- Fishwick 1990 D. Fishwick, *The Imperial Cult in the Latin West. Studies in the Ruler Cult of the Western Provinces of the Roman Empire. Vol. II. Part 1*, Lieden – Boston – Köln, 1990.
- Fishwick 2002 D. Fishwick, *The Imperial Cult in the Latin West. Studies in the Ruler Cult of the Western Provinces of the Roman Empire. Vol. III. Part 2. The Provincial Priesthood*, Lieden – Boston – Köln, 2002.
- Fitz 1993 J. Fitz, *Die Verwaltung Pannoniens in der Römerzeit II*, Budapest, 1993.
- Fowler 2003 W. W. Fowler, *The Roman Festivals of the Period of the Republic*, Piscataway, 2003.
- Frank 1916 T. Frank, "Race mixture in the Roman Empire", *The American Historical Review* 21/4, Chicago, 1916, 689–708.
- Frateantonio 1997 C. Frateantonio, "Autonomie der antiken Stadt und Zentralisierung religiöser Administration in der Kaiserzeit und Spätantike", in: H. Cancik & J. Rüpke (eds.), *Römische Reichsreligion und Provinzialreligion*, Tübingen, 1997, 85–98.
- Frateantonio 2003 C. Frateantonio, *Religiöse Autonomie der Stadt im Imperium Romanum. Öffentliche Religionen im Kontext römischer Rechts und Verwaltungspraxis*, Tübingen, 2003.
- Gabričević 1969 B. Gabričević, "Neobjavljeni rimski natpisi iz Dalmacije", *VAHD* 63–64, Split, 1961–1962 [1969], 221–248.
- Gallego Francio 1997 H. Gallego Francio, "La prefectura de los *collegia* profesionales y el *cursus* municipal en las ciudades de *Pannonia*", *Espacio, Tiempo y Forma* 10, 2. ser., Madrid, 1997, 121–128.
- Gnirs 1911 A. Gnirs, "Grabungen und Untersuchungen in der Polesana", *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes* 14, Wien, 1911, 5–44.

- Gnirs 1915 A. Gnirs, *Pola. Ein Führer durch die antiken Baudenkmäler und Sammlungen*, Wien, 1915.
- Gordon 1924 M. L. Gordon, "The nationality of Slaves under the Early Roman Empire", *Journal of Roman Studies* 14, London, 1924, 93–111.
- Gordon 1931 M. L. Gordon, "The freedmen's son in municipal life", *Journal of Roman Studies* 21, London, 1931, 65–77.
- Gračanin 2004 H. Gračanin, "Svijet antičke žene u dva južnopanonska pokrajinska središta, Sisciji i Sirmiju", *Scrinia Slavonica* 4, Slavonski Brod, 2004, 15–106.
- Green 1986 M. J. Green, "The iconography and archaeology of Romano-British Religion", *ANRW II.18.1*, Berlin – New York, 113–162.
- Green 2007 C. M. C. Green, *Roman Religion and the Cult of Diana at Aricia*, Cambridge – New York, 2007.
- Gregl 1991 Z. Gregl, *Rimljani u Zagrebu. Tragovi Rimskog Carstva u gradu i okolici*, Zagreb, 1991.
- Gunjača 1950 S. Gunjača, "Novi prinos ubikaciji Tiluriuma", *VAHD* 52, Split, 1935–1949 [1950], 50–52.
- Hajjar 1977 J. N. Hajjar, *La triade d'Héliopolis – Baalbek*, Leiden, 1977.
- Halliday 1970 W. R. Halliday, *Pagan Background of Early Christianity*, New York, 1970.
- Hoffiller 1912 V. Hoffiller, "Novi rimski kameni spomenici u Osijeku", *VHAD* 12, n. s., Zagreb, 1912, 1–7.
- Hörig & Schwertheim 1987 M. Hörig & E. Schwertheim, *Corpus cultus Iovis Dolicheni (CCID)*, Leiden, 1987.
- Imamović 1977 E. Imamović, *Antički kultovi i votivni spomenici na području Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1977.
- Iskra-Janošić 2001 I. Iskra-Janošić, *Urbanizacija Cibala i razvoj keramičarskih središta*, Zagreb – Vinkovci, 2001.
- Ivkošić 1994 I. Ivkošić, "Rimski natpisi u Imotskoj krajini", *Imotski zbornik* 2, Imotski, 1994, 55–70.
- Jaczynowska 1981 M. Jaczynowska, "Le culte de l'Hercule romain au temps du Haut-Empire", *ANRW II.17.2*, Berlin – New York, 1981, 631–661.
- Jeličić-Radonić 2006 J. Jeličić-Radonić, "Ara Tita Flavija Lucilija iz Salone", *VAPD*, 2006, 123–132.
- Jeličić-Radonić 2006a J. Jeličić-Radonić, "Salona, The *Urbs Orientalis*", *Hortus Artium Medievalium* 12, Zagreb – Motovun, 2006, 43–54.
- Jeličić-Radonić 2007 J. Jeličić-Radonić, "Avrelia Prisca", *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 41, Split, 2007, 5–25.
- Jurkić 1976 V. Jurkić, "Izbor antičke kultne plastike na području Istre", *Materijali* 12, Zadar, 1976, 209–223.
- Jurkić-Girardi 1974 V. Jurkić-Girardi, "Arte plastica del culto come determinante l'esistenza dei culti romani e sincretici nella regione istriana", *Atti di Centro ricerche storiche Rovigno* 5, Trieste, 1974, 9–33.
- Kan 1943 A. H. Kan, *Juppiter Dolichenus*, Leiden, 1943.
- Katancsich 1826 M. P. Katancsich, *Istri adcolarum geographia vetus e monumentis epigraphicis, marmoribus, numis, tabellis eruta et commentariis illustrata. Pars I*, Budae, 1826.
- Katancsich 1827 M. P. Katancsich, *Istri adcolarum geographia vetus e monumentis epigraphicis, marmoribus, numis, tabellis eruta et commentariis illustrata. Pars II*, Budae, 1827.
- Keppie 1991 L. Keppie, *Understanding Roman Inscriptions*, Baltimore, 1991.
- Kirigin 1979 B. Kirigin, "Nalaz rimskih natpisa i reljefa kod Škripa na otoku Braču", *VAHD* 72–73, Split, 1979, 129–142.

- Klemenc 1938 J. Klemenc, *Archaeologische Karte von Jugoslavien. Blatt Zagreb*, Beograd, 1938.
- Klemenc 1961 J. Klemenc, "Limes u Donjoj Panoniji", in: M. Grbić (ed.), *Limes u Jugoslaviji I*, Beograd, 1961, 5–34.
- Koch 2006 J. T. Koch, "Epona", in: J. T. Koch (ed.), *Celtic Culture. A Historical Encyclopedia*, Santa Barbara, 2006, 707–708.
- Kolendo 1989 J. Kolendo, "Le culte de Iuppiter Depulsor et les incursions des Barbaries", ANRW II.18.2, Berlin – New York, 1062–1076.
- Korda 1961 J. Korda, "Tragom limesa od Vukovara do Iloka s osobitim obzirom na Cibalae", in: M. Grbić (ed.), *Limes u Jugoslaviji I*, Beograd, 1961, 59–65.
- Kranjčev 1994 B. Kranjčev, "Našički kraj u doba rimske vladavine", *Našički zbornik* 1, Našice, 1994, 7–14.
- Krnčević et al. 2000 Ž. Krnčević, M. Mendušić & I. Pedišić, *Danilo, Arheološki vodič*, Šibenik, 2000.
- Kubitschek 1924 W. Kubitschek, "Dalmatinische notizien", in: M. Abramić & V. Hoffiller (eds.), *Buličev zbornik*, Zagreb – Split, 1924, 209–219.
- Kukuljević-Sakcinski 1873 I. Kukuljević-Sakcinski, "Panonija rimska", *Rad Jugoslavenke akademije znanosti i umjetnosti* 23, Zagreb, 1873, 86–157.
- Lane 1985 E. N. Lane, *Corpus cultis Iovis Sabazii (CCIS) II. The Other Monuments and Literary Evidence*, Leiden, 1985.
- Lane 1989 E. N. Lane, *Corpus cultis Iovis Sabazii (CCIS) III. Conclusions (EPRO 100)*, Leiden, 1989.
- Latte 1992 K. Latte, *Römische Religionsgeschichte*, München, 1992.
- Liebeschuetz 2006 J. H. W. G. Liebeschuetz, *Decline and Change in Late Antiquity. Religion, Barbarians and their Historiography*, Aldershot – Burlington, 2006.
- Liebl 1900 H. Liebl, "Epigraphisches aus Slavonien und Süd-Ungarn", *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes* 3, Wien, 1900, 97–104.
- Liebl 1902 H. Liebl, "Epigraphisches aus Dalmatien", *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes* 3, Wien, 1902, 1–8.
- Lomas 1996 K. Lomas, *Roman Italy. 338 BC – AD 200. A Sourcebook*, New York, 1996.
- Lozok 1993 J. Lozok, "Arheološka topografija Brodskog Posavlja", in: B. Čečuk (ed.), *Arheološka istraživanja u Slavonskom Brodu i Brodskom Posavlju* (Izdanja HAD-a 16), Zagreb, 1993, 31–38.
- Ljubić 1879 Š. Ljubić, "Pisani spomenici izkopani u Sisku tečajem god. 1876–7. od arkeolog. Društva Siscia koje jih pokloni zemalj. muzeju", VHAD 1/3, Zagreb, 1879, 65–74.
- Ljubić 1880 Š. Ljubić, "Topusko (Ad fines)", VHAD 2/1, Zagreb, 1880, 1–11.
- Ljubić 1882 Š. Ljubić, "Putopisne arheološkičke bilješke od Ogulina do Prozora", VHAD 4/1, Zagreb, 1882, 12–23.
- Ljubić 1882a Š. Ljubić, "Munjavački nadpis", VHAD 4/1, Zagreb, 1882, 54–56.
- Ljubić 1892 Š. Ljubić, "Ulomci rimskih nadpisa iz Dalmacije", VHAD 14/4, Zagreb, 1892, 109–110.
- MacMullen 1970 R. MacMullen, "Market-Days in the Roman Empire", *Phoenix* 24/4, Toronto, 1970, 333–341.
- Maier 1997 B. Maier, *Dictionary of Celtic Religion and Culture*, Woodbridge – Suffolk – Rochester, NY, 1997.
- Mallory 2006 J. P. Mallory, *Indoeuropļani. Zagonetka njihova podrijetla. Jezik, arheologija, mit*, Zagreb, 2006.
- Марић 1933 P. Марић, *Антички култови у нашој земљи*, Београд, 1933.
- Marin 1980 E. Marin, "O antičkim kultovima u Naroni", in: Ž. Rapanić (ed.), *Dolina rijeke Neretve od prehistorije do ranog srednjeg vijeka* (Izdanja HAD-a 5), Split, 1980, 207–212.

- Marin, Mayer, Paci & Rodà 1999 E. Marin, M. Mayer, G. Paci & I. Rodà, *Corpus inscriptionum Naronitanarum. I. Erašova kula – Vid*, Macerata – Split, 1999.
- Marun 1998 L. Marun, *Starinarski dnevници*, Split, 1998.
- Mason 1987 D. J. P. Mason, "Chester. The canabae legionis", *Britannia* 18, London, 1987, 143–168.
- Matijašić 2002 R. Matijašić, *Uvod u latinsku epigrafiju*, Pula, 2002.
- Matijević 2006 I. Matijević, "Neobjavljeni natpisi iz Žrnovice i Salone", *VAPD* 99, 2006, 145–152.
- Medini 1975 J. Medini, "Neki aspekti razvoja antičkih religija na području Japoda", in: Ž. Rapanić (ed.), *Arheološka problematika Like* (Izdanja HAD-a 1), Split, 1975, 85–95.
- Medini 1976 J. Medini, "Rimska i orijentalne religije na istočnoj obali Jadrana", *Materijali* 12, Zadar, 1976, 185–207.
- Medini 1979 J. Medini, "Iovilae zavjet iz Burnuma", *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 18(8), Zadar, 1978–1979 [1979], 137–165.
- Medini 1980 J. Medini, "Uloga oslobođenika u životu Narone", in: Ž. Rapanić (ed.), *Dolina rijeke Neretve od prethistorije do ranog srednjeg vijeka* (Izdanja HAD-a 5), Split, 1980, 195–206.
- Medini 1980a J. Medini, "Sabazijev kult u rimskoj provinciji Dalmaciji", *VAHD* 74, Split, 1980, 67–88.
- Medini 1981 J. Medini, *Maloazijske religije u rimskoj provinciji Dalmaciji* (neobjavljena doktorska disertacija, Sveučilište u Zadru / unpublished PhD thesis, University of Zadar), Zadar, 1981.
- Medini 1982 J. Medini, "Kult Jupitra Dolihena u rimskoj provinciji Dalmaciji", *Godišnjak Akademije nauka u umjetnosti Bosne i Hercegovine XX, Centar za balkanološka ispitivanja* 18, Sarajevo, 1982, 53–90.
- Merlat 1951 P. Merlat, *Répertoire des inscriptions et des monuments figurés du culte de Jupiter Dolichenus*, Paris, 1951.
- Meyer 2004 E. A. Meyer, *Legitimacy and Law in the Roman World. Tabulae in Roman Belief and Practice*, Cambridge – New York, 2004.
- Miletić 2003 Ž. Miletić, "Religijski život u Naroni", in: E. Marin (ed.), *Arheološka istraživanja u Naroni i dolini Neretve* (Izdanja HAD-a 22), Zagreb – Metković – Split, 2003, 215–219.
- Milošević 1998 A. Milošević, *Arheološka topografija Cetine*, Split, 1998.
- Mirković 1982 M. Mirković, "Ein *Tribunus Batavorum* in Mediana bei Naissus", in: G. Wirth (ed.), *Romanitas, Christianitas. Untersuchungen zur Geschichte und Literatur der römischen Kaiserzeit*, Berlin – New York, 1982, 360–366.
- Mirnik 2007 I. Mirnik, "Nacrtna arheološke topografije kostajničko-dvorskog kraja", in: M. Slukan Altić (ed.), *Povijesni atlas gradova. Sv. IV. Hrvatska Kostajnica*, Zagreb, 2007, 15–36.
- Moore 1900 C. H. Moore, "Oriental Cults in Britain", *Harvard Studies in Classical Philology* 11, Cambridge, 1900, 47–60.
- Much 1898 R. Much, "Der germanische Himmels-gott", in: R. Heinzel (ed.), *Abhandlungen zur germanischen Philologie*, Halle, 1898, 189–278.
- Munro Chadwick 1900 H. Munro Chadwick, "The oak and the Thunder-God", *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 30, London, 1900, 22–44.
- Nash-Williams 1952 V. E. Nash-Williams, "Iuppiter Dolichenus", *Greece & Rome* 21/62, Cambridge, 1952, 72–77.
- Oakley 2005 S. P. Oakley, *A Commentary on Livy Books VI–X. Vol. III. Book IX*, Oxford, 2005.

- Ožanić 1998 I. Ožanić, "Gradina Osječenica – antičko razdoblje", *Opuscula archaeologica* 22, Zagreb, 1998, 27–80.
- Palmer 1976 R. E. A. Palmer, "Jupiter Blaze, gods of the hills, and the Roman topography of CIL VI 377", *American Journal of Archaeology* 80/1, Boston, 1976, 43–56.
- Palmer 1978 R. E. A. Palmer, "Severan Ruler – Cult and the Moon in the City of Rome", *ANRW II.16.2*, Berlin – New York, 1978, 1085–1120.
- Palmer 1997 R. E. A. Palmer, *Rome and Carthage at Peace*, Stuttgart, 1997.
- Patsch 1895 K. Patsch, "Rimski kameniti spomenici kninskog muzeja", *Glasnik Zemaljskog muzeja* 7, Sarajevo, 1895, 379–522.
- Patsch 1896 C. Patsch, "Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien", *Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina* 4, Wien, 1896, 243–295.
- Patsch 1897 C. Patsch, "Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien II", *Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina* 5, Wien, 1897, 177–241.
- Patsch 1899 K. Patsch, "Nove tekovine muzeja u Kninu", *Glasnik Zemaljskog muzeja* 11, Sarajevo, 1899, 481–536.
- Patsch 1899a K. Patsch, "Arheološko-epigrafska istraživanja", *Glasnik Zemaljskog muzeja* 11, Sarajevo, 1899, 69–123.
- Patsch 1900 C. Patsch, "Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien IV.", *Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina* 7, Wien, 1900, 33–166.
- Patsch 1902 C. Patsch, "Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien V.", *Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Hercegovina* 8, Wien, 1902, 61–130.
- Patsch 1990 K. Patsch, *Lika u rimsko doba*, Gospić, 1990.
- Patsch 1994 K. Patsch, "Rimska mjesta po Imotskom polju", *Imotski zbornik* 2, Imotski, 1994, 7–54.
- Patsch 1996 C. Patsch, *Povijest i topografija Narone*, Metković, 1996.
- Pedišić 1994 I. Pedišić, "O Jupiterovu kultu u Skardoni", *VAHD* 86, Split, 1993 [1994], 183–200.
- Pedišić 2001 I. Pedišić, *Rimska Skardona*, Šibenik, 2001.
- Peeters 1938 F. Peeters, "Le culte de Jupiter en Espagne d'après les inscriptions", *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 17, Bruxelles, 1938, 157–193, 853–886.
- Perinić Muratović 2004 Lj. Perinić Muratović, "Vojnički kultovi u Mursi", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 36, 3. ser., Zagreb, 2003 [2004], 97–112.
- Pinterović 1956 D. Pinterović, "Iskapanja i arheološki nalazi na terenu Osijeka i njegove okolice od listopada 1954. do kraja listopada 1956. god.", *Osječki zbornik* 5, Osijek, 1956, 236–240.
- Pinterović 1958 D. Pinterović, "Novi i neobjavljeni rimski kameni spomenici s terena Murse i okolice", *Osječki zbornik* 6, Osijek, 1958, 23–63.
- Pinterović 1973–1975 D. Pinterović, "Nepoznata Slavonija", *Osječki zbornik* 14–15, Osijek, 1973–1975, 123–166.
- Pinterović 1978 D. Pinterović, *Mursa i njeno područje u antičko doba*, Osijek, 1978.
- Platner & Ashby 1929 S. B. Platner & T. Ashby, *A Topographical Dictionary of Ancient Rome*, London, 1929.
- Podrug et al. 2008 E. Podrug, T. Brajković & Ž. Krnčević, *Arheološki tragovi kultova i religija na šibenskom području* (katalog izložbe / exhibition catalogue), Šibenik, 2008.
- Pollitt 1983 J. J. Pollitt, *The Art of Rome. C. 753 B. C. – A. D. 337. Sources and Documents*, Cambridge – New York, 1983.

- Rapanić 1982 Ž. Rapanić, "Majstori – klesari", in: Ž. Rapanić (ed.), *Arheološka istraživanja na otocima Cresu i Lošinju* (Izdanja HAD-a 7), Zagreb, 1982, 179–186.
- Рашковић 1997 Д. Рашковић, "Подручје римског насеља Municipium Magnum – Топографија и налази", *Зборник историјског музеја Србије* 28, Beograd, 1994 [1997], 7–32.
- Rathmann 2006 M. Rathmann, "Der Statthalter und die Verwaltung der Reichsstraßen in der Kaiserzeit", in: A. Kolb (ed.), *Herrschaftsstrukturen und Herrschaftspraxis. Konzepte, Prinzipien und Strategien der Administration im römischen Kaiserreich* (Akten der Tagung an der Universität Zürich, 10.–20. 10. 2004), Berlin, 2006, 201–260.
- Rawson 1966 B. Rawson, "Family life among the lower classes at Rome in the first two centuries of the Empire", *Classical Philology* 61/2, Chicago, 1966, 71–83.
- Rendić-Miočević 1948 D. Rendić-Miočević, *Ilirska onomastika na latinskim natpisima Dalmacije*, Split, 1948.
- Rendić-Miočević 1951 D. Rendić-Miočević, "Novi ilirski epigrafički spomenici iz Ridera", *Glasnik Zemaljskog muzeja* 6, Sarajevo, 1951, 49–64.
- Rendić-Miočević 1952 D. Rendić-Miočević, "Novi i neobjelodanjeni natpisi iz Dalmacije", *VAHD* 53, Split, 1952, 211–232.
- Rendić-Miočević 1956 D. Rendić-Miočević, "Neue epigraphische Belege für den Namen Germanus im illyrischen Namengut Dalmatiens", *Germania* 34, Mainz am Rhein, 1956, 237–243.
- Rendić-Miočević 1982 D. Rendić-Miočević, "Uz dva Silvanova svetišta u okolici Salone", *Arheološki radovi rasprave* 8–9, Zagreb, 1982, 121–140.
- Rendić-Miočević 1989 D. Rendić-Miočević, *Iliri i antički svijet*, Split, 1989.
- Rendić-Miočević 1995 A. Rendić-Miočević (ed.), *Zagreb prije Zagreba. Arheološka baština Zagreba od prapovijesti do osnutka biskupije 1094. godine* (katalog izložbe / exhibition catalogue), Zagreb, 1995.
- Rendić-Miočević 2005 A. Rendić-Miočević, "O kultu Jupitera i Junone na području Siska", *Histria Antiqua* 13, Pula, 2005, 241–262.
- Rives 2000 J. Rives, "Religion in the Roman world", in: J. Huskinson (ed.), *Experiencing Rome. Culture, Identity and Power in the Roman Empire*, London – New York, 2000, 245–275.
- Ross Taylor 1961 L. Ross Taylor, "Freedmen and freeborn in the epitaphs of Imperial Rome", *American Journal of Philology* 82/2, Baltimore, 1961, 113–132.
- Rowell 1962 H. T. Rowell, *Rome in the Augustan Age*, Norman, 1962.
- Salomies 2001 O. Salomies, "Names and identities. Onomastics and prosopography", in: J. Bodel (ed.), *Epigraphic Evidence. Ancient History from Inscriptions*, London – New York, 2001, 73–117.
- Salway 1994 B. Salway, "What's in a name? A survey of Roman onomastic practice from c. 700 B.C. to A.D. 700", *Journal of Roman Studies* 84, London, 1994, 124–145.
- Sanader 1995 M. Sanader, "Vilicus – prilog poznavanju djelatnosti upravitelja imanja i državnog namještenika", *Opuscula archaeologica* 19, Zagreb, 1995, 97–109.
- Scheithauer 1996 A. Scheithauer, "Epigraphische Studien zur Herrscherideologie I. Salvis Augustis felix... Entstehung und Geschichte eines Formulars", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 114, Bonn, 1996, 213–226.
- Schejbal 2003 B. Schejbal, "Prilog rekonstrukciji rimskih komunikacija na jaškom municipalnom teritoriju", in: B. Čečuk (ed.), *Arheološka istraživanja u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji i pogrebni ritusi na teritoriju Hrvatske* (Izdanja HAD-a 21), Zagreb, 2003, 95–120.
- Schejbal 2004 B. Schejbal, "Municipium Iasorum (Aquae Balissae)", in: P. Kos (ed.), *The Autonomous Towns of Noricum and Pannonia* (Situla 42), Ljubljana, 2004, 99–129.

- Scherrer 1984 S. J. Scherrer, "Signs and wonders in the imperial cult. A new look at a Roman religious institution in the light of Rev 13: 13–15", *Journal of Biblical Literature* 103/4, Atlanta, 1984, 599–610.
- Selem 1980 P. Selem, *Les religions orientales dans la Pannonie romaine, partie en Yougoslavie*, Leiden, 1980.
- Sergejevski 1948 D. Sergejevski, "Rimska cesta na Nevesinjskom polju", *Glasnik Zemaljskog muzeja* 3, Sarajevo, 1948, 43–61.
- Shin 1988 M.-S. Shin, "The Augustales in Campania", in: T. Yuge & M. Doi (eds.), *Forms of Control and Subordination in Antiquity* (International Symposium for Studies on Ancient Worlds, Tokyo 1986), Tokyo – Leiden – New York – København – Köln, 1988, 425–427.
- Solin 2003 H. Solin, *Die griechischen Personennamen in Rom. Ein Namenbuch*, Berlin – New York, 2003.
- Spaeth 1996 B. S. Spaeth, *The Roman Goddess Ceres*, Austin, 1996.
- Speidel 1978 M. P. Speidel, *The Religion of Iuppiter Dolichenus in the Roman Army*, Leiden, 1978.
- Speidel 1982 M. P. Speidel, "Legionary cohorts in Mauretania. The role of legionary cohorts in the structure of expeditionary armies", ANRW II.10.2, Berlin – New York, 1982, 850–860.
- Starac 1999 A. Starac, *Rimsko vladanje u Istriji i Liburniji I. Društveno i pravno uređenje prema literarnoj, natpisnoj i arheološkoj građi. Istrija* (Monografije i katalogi 10/I Arheološki muzej Istre), Pula, 1999.
- Starac 2000 A. Starac, *Rimsko vladanje u Istriji i Liburniji II. Društveno i pravno uređenje prema literarnoj, natpisnoj i arheološkoj građi. Liburnija* (Monografije i katalogi 10/II Arheološki muzej Istre), Pula, 2000.
- Suić 1952 M. Suić, "Novi natpisi iz sjeverne Dalmacije", VAHD 53, Split, 1950–1951 [1952], 233–248.
- Suić 1952a M. Suić, "Neobjelodanjeni rimski natpisi iz sjeverne Dalmacije", VAHD 54, Split, 1952, 207–214.
- Suić 1970 M. Suić, "Noviji natpisi iz Burnuma", *Diadora* 5, Zadar, 1970, 93–129.
- Suić 1981 M. Suić, *Zadar u starom vijeku*, Zadar, 1981.
- Šašel 1982 J. Šašel, "Zur Inschrift eines Zollbediensteten aus dem Stadtgebiet des obermösischen Ulpiana", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 49, Bonn, 1982, 211–213.
- Šašel Kos 1986 M. Šašel Kos, *Zgodovinska podoba prostora med Akvilejo, Jadranom in Sirmijem pri Kasiju Dionu in Herodijanu*, Ljubljana, 1986.
- Šašel Kos 1992 M. Šašel Kos, "M. Aurelius Bassus, eques romanus, from Mursa", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 91, Bonn, 1992, 176–182.
- Šašel Kos 1994 M. Šašel Kos, "Private munificence in Salonae under the principate", VAHD 86, Split, 1993 [1994], 201–214.
- Šašel Kos 1995 M. Šašel Kos, "Iuppiter Depulsor – A Norican Deity?", *Živa antika* 45, Skopje, 1995, 371–382.
- Šašel Kos 1998 M. Šašel Kos, "Autochthonous cults between Emona and Poetovio", in: G. Fülöp (ed.), *Religions and cults in Pannonia*, Székesfehérvár, 1998, 17–22.
- Šašel Kos 1999 M. Šašel Kos, *Pre-Roman Divinities of the Eastern Alps and Adriatic* (Situla 38), Ljubljana, 1999.
- Šegvić 1986 M. Šegvić, "Antički kultovi u Sisku i Topuskome", in: N. Majnarić-Pandžić (ed.), *Arheološka istraživanja na karlovačkom i sisačkom području* (Izdanja HAD-a 10), Zagreb, 1985 [1986], 95–101.
- Šegvić 1996 M. Šegvić, "Croatiae schedae epigraphicae latinae (CSEL) Inscriptiones quae in Croatia ab anno MCMXCI usque ad annum MCMXCV repertae et editae sunt", *Opuscula archaeologica* 20, Zagreb, 1996, 131–139.
- Šišić 1925 F. Šišić, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, Zagreb, 1925.

- Škegro 1999 A. Škegro, "Inscription eines veteranen von legio I Adiutrix", *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru* 37(24), Zadar, 1998 [1999], 15–25.
- Talley 1986 T. J. Talley, *The Origins of the Liturgical Year*, New York, 1986.
- Taylor 1914 L. R. Taylor, "Augustales, Seviri Augustales, and Seviri. A chronological study", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association* 45, Baltimore, 1914, 231–253.
- Teixidor 1979 J. Teixidor, *The Pantheon of Palmyra*, Leiden, 1979.
- Thulin 1917 C. Thulin, "Iuppiter", in: G. Wissowa (ed.), *Pauly's Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft X. 1*, Stuttgart, 1917, 1126–1144.
- Tončinić 2004 D. Tončinić, "Votivna ara iz Tilurija", *Opuscula archaeologica* 28, Zagreb, 2004, 147–157.
- Tran 1972 V. T. T. Tran, *Le culte des divinités orientales en Campanie en dehors de Pompéi, de Stabies et d'Herculanum*, Leiden, 1972.
- Turcan 1972 R. Turcan, *Les religions de l'Asie dans la vallée du Rhône*, Leiden, 1972.
- Turcan 2001 R. Turcan, *The Cult of the Roman Empire*, Malden, 2001.
- Ujević 1991 A. Ujević, *Imotska krajina*, Imotski, 1991.
- Vidović 2003 J. Vidović, *Arheološki nalazi i nalazišta antiknog doba u Međimurju* (katalog i vodič stalnim postavom), Čakovec, 2003.
- Vikić & Gorenc 1969 B. Vikić & M. Gorenc, *Prilog istraživanju antiknih naselja i putova u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, Zagreb, 1969.
- Virč 1984 Z. Virč, "Struktura uprave u Cibalama", in: N. Majnarić-Pandžić (ed.), *Arheološka istraživanja u Istočnoj Slavoniji i Baranji* (Izdanja HAD-a 9), Zagreb, 1984, 153–163.
- Višić-Ljubić 2008 E. Višić-Ljubić, "Antički natpisi", in: M. Topić (ed.), *Arheološka zbirka Franjevačkog samostana u Sinju*, Sinj, 2008, 113–141.
- Vukićević 1892 F. Vukićević, "Ager Coriniensis (Pridraga presso Novegradi)", *BD* 15, Spalato, 1892, 69.
- Wardle 1996 D. Wardle, "Vespasian, Helvidius Priscus and the restoration of the capitol", *Historia* 45/2, Stuttgart, 1996, 208–222.
- Watson 1999 A. Watson, *Aurelian and the Third Century*, London – New York, 1999.
- Weaver 1964 P. R. C. Weaver, "Vicarius and Vicarianus in the Familia Caesaris", *Journal of Roman Studies* 54, London, 1964, 117–128.
- Weaver 1967 P. R. C. Weaver, "Social mobility in the Early Roman Empire. The evidence of the imperial freedmen and slaves", *Past & Present* 37, Oxford, 1967, 3–20.
- Weaver 1972 P. R. C. Weaver, *Familia Caesaris. A Social Study of the Emperor's Freedmen and Slaves*, Cambridge, 1972.
- Webster 2001 J. Webster, "Creolizing the Roman provinces", *American Journal of Archaeology* 105/2, Boston, 2001, 209–225.
- Wesch-Klein 1998 G. Wesch-Klein, *Soziale Aspekte des römischen Heerwesens in der Kaiserzeit*, Stuttgart, 1998.
- Wilkes 1969 J. J. Wilkes, *Dalmatia* (History of the Provinces of the Roman Empire), London, 1969.
- Wilkes 1977 J. J. Wilkes, "The Population of Roman Dalmatia", *ANRW* II.6, Berlin – New York, 1977, 732–766.
- Wilkinson 1848 Sir J. Gardner Wilkinson, *Dalmatia and Montenegro, with a Journey to Mostar in Herzegovina, and Remarks on the Slavonic Nations. The History of Dalmatia and Ragusa. The USCOCs. Vol. 2*, London, 1848.
- Wissowa 1971 G. Wissowa, *Religion und Kultus der Römer*, München, 1971.
- Zaninović 1967 M. Zaninović, "Ilirsko pleme Delmati. II. dio. Materijalna i duhovna kultura", *Godišnjak Akademije nauka u umjetnosti Bosne i Hercegovine* IV, Centar za balkanološka ispitivanja 2, Sarajevo, 1967, 5–101.

- Zaninović 1981 M. Zaninović, "Siscia u svojim natpisima", in: Ž. Rapanić (ed.), *Arheološka istraživanja u Zagrebu i njegovoj okolini* (Izdanja HAD-a 6), Zagreb, 1981, 201–208.
- Zaninović 1984 M. Zaninović, "Vojni značaj Tilurija u antici", in: Ž. Rapanić (ed.), *Cetinska krajina od prethistorije do dolaska Turaka* (Izdanja HAD-a 8), Split, 1984, 65–75.
- Zaninović 1991 M. Zaninović, "Marginalije o pučanstvu antičke Istre", *Opuscula archaeologica* 15, Zagreb, 1991, 71–89.
- Zaninović 2007 M. Zaninović, *Ilirsko pleme Delmati*, Šibenik, 2007.
- Zanker 1990 P. Zanker, *The Power of Images in the Age of Augustus*, Ann Arbor, 1990.
- Зотовић 1966 Љ. Зотовић, "Култ Јупитера Деулсора, опредељивање и распрострањеност његових споменика у Југославији", *Старинар* 17, Београд, 1966 [1967], 37–42.